

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Jakub Houžvic

DOBŘÉ MRAVY

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Doc. JUDr. Michaela Zuklínová, CSc.

Katedra: Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 6. března 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze 6. 3. 2010

Jakub Houžvic

Poděkování

Děkuji paní doc. JUDr. Michaele Zuklínové, CSc., vedoucí mé diplomové práce za cenné připomínky a účinnou pomoc při zpracování.

V Praze 6. 3. 2010

Jakub Houžvic

Obsah

Úvod.....	5
1. Právní úprava a pojem dobrých mravů.....	6
1.1. Právní úprava dobrých mravů.....	6
1.2. Pojem dobrých mravů.....	12
1.3. Vztah dobrých mravů a morálky.....	22
2. Dobré mravy a obchodní právo.....	25
2.1. Zásady poctivého obchodního styku.....	25
2.2. Použitelnost dobrých mravů v obchodních vztazích.....	30
3. Následky rozporu s dobrými mravy.....	33
3.1. Současná právní úprava následků rozporu s dobrými mravy.....	33
3.2. Úvahy de lege ferenda o úpravě následků rozporu s dobrými mravy.....	39
4. Je aplikace dobrých mravů limitována či naopak sama limituje jiné principy?.....	45
4.1. Dobré mravy a princip smluvní svobody.....	46
4.2. Dobré mravy a princip právní jistoty.....	48
5. Význam dobrých mravů.....	50
6. Dobré mravy a vybrané otázky s judikaturou.....	53
6.1. Dlouhodobé smlouvy a dobré mravy.....	53
6.2. Lichva, lichevní smlouvy, laesio enormis a dobré mravy.....	57
6.3. Smluvní pokuta a dobré mravy.....	62
6.4. Námitka promlčení a dobré mravy.....	67
6.5. Řetězení plateb a dobré mravy.....	72
Závěr.....	74
Seznam použité literatury a pramenů.....	78
Good manners.....	82

Úvod

Institut dobrých mravů jsem si zvolil jako téma své diplomové práce zcela záměrně, neboť jej považuji za maximálně zajímavé, avšak v praxi zřejmě trochu opomíjené. Setkal jsem se i s jistými obavami ohledně aplikace tohoto institutu při poskytování právní pomoci z řad advokátů jakožto něčeho, co je těžko uchopitelné, příliš neohraničené či nejasné až vágní ustanovení ohledně dobrých mravů ve srovnání s jinými instituty, jinými ustanoveními zákonů, z nichž je více zřejmé, zda určitá smlouva je platná či nikoliv, zda určité osobě náleží to či ono oprávnění, popř. povinnost. Právě tato skutečnost, ale i relativně menší pozornost věnovaná institutu dobrých mravů ve vědecké literatuře, jakož i fakt, že se zřejmě jedná o jednu ze stěžejních zásad občanského práva a soukromého práva vůbec, mě přivedla k jejich volbě jakožto tématu mé diplomové práce.

V této práci se nejprve zabývám obecně problematikou dobrých mravů, jejich právní úpravou, jakož i samotným pojmem dobrých mravů, možnostmi jejich použití nejen v občanském právu, ale i právu obchodním, dále následky rozporu s dobrými mravy, též však snahou o zjištění určitých limitů aplikace dobrých mravů, zejm. s ohledem na jiné právní principy – smluvní svobodu a právní jistotu, v neposlední řadě též úvahou o významu institutu dobrých mravů. Ve zbylé části práce se pak věnuji vybraným otázkám týkajících se dobrých mravů, případně i judikatuře k těmto otázkám, a to problematice dlouhodobých smluv, lichvy, *laesio enormis*, smluvní pokuty, námitky promlčení a řetězení plateb. Avšak smyslem této druhé části není postihnout veškeré oblasti použití dobrých mravů, ale spíše příkladmo některé z nich uvést včetně případné judikatury a pokusu o jakési zhodnocení dané problematiky a přístupu k jejich řešení.

Cílem této práce je nejen pokus o shrnutí problematiky dobrých mravů, jejich výkladu a používání, ale i jistá snaha o vnesení určitého pohledu na institut dobrých mravů a možných návrhů řešení záporů právní úpravy a aplikace institutu dobrých mravů, byť s plným vědomím, že se nemusí jednat o pohled jediný možný, ale spíše jeden z možných a s vědomím, že zejména s ohledem na limitovaný rozsah práce není

možné rozebrat veškerou problematiku týkající se dobrých mravů do maximální možné hloubky. Přesto věřím, že se mi podaří vytčeného cíle této práce dosáhnout.

1. Právní úprava a pojem dobrých mravů

V rámci této kapitoly se nejprve budu zabývat právní úpravou dobrých mravů včetně kratšího historického exkurzu, avšak zejm. otázkou jejich zakotvení v platném právním řádu, jakož i předpokládané úpravě v novém občanském zákoníku. Následně se pak budu věnovat samotnému pojmu dobrých mravů, jejich možným definicím, ale též otázkou, zda je vůbec vhodné dobré mravy definovat, jakož i problematikou proměnlivosti dobrých mravů v čase a místě. Závěrem této kapitoly se pokusím vymezit dobré mravy ve vztahu k morálce.

1.1. Právní úprava dobrých mravů

Dobré mravy nejsou nijak novým institutem či zásadou, ale naopak se jedná o institut, známý již římskému klasickému právu, avšak nikoli jakožto obsah *stricti iuris*, ale objevují se na ně odkazy v názorech římských právníků včetně prétorských ediktů, císařských ediktů atd.¹ Lze uvést například Papiniána, který se zabýval definicí dobrých mravů. Z hlediska nám bližšího časového období je možno v rámci historického exkurzu zmínit o 18. resp. 19. století, kdy se etablovalo v právní myšlení obecné pravidlo, že všechny právní úkony *contra bonos mores* jsou neplatné, přičemž se dobré mravy staly zdrojem při přípravách a přijímání civilních kodexů.² Takovou pro nás významnou kodifikací byl Obecný občanský zákoník (ABGB) z roku 1811, v němž byly dobré mravy zakotveny, avšak pouze v souvislosti s nedovolenými společnostmi mezi něž patří ty, které mj. zřejmě porušují dobré mravy. Postupem času v důsledku novel, konkrétně pak tzv. třetí dílčí novelou byly dobré mravy zařazeny do ABGB v podobě ustanovení, jež stanovilo neplatnost smluv proti dobrým mravům, a v podobě ustanovení zakotvujícího odpovědnost toho, kdo způsobí úmyslně škodu způsobem přičícím se dobrým mravům.³ Obdobná ustanovení jako ABGB zakotvil i Německý

¹ Hurdík, J. *Zásady soukromého práva*, 1. vyd. Brno, Masarykova univerzita, 1998, s. 74

² Salač, J. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*, 2. vyd., Praha, C.H.Beck, 2004, s. 15

³ Hurdík, J. *Zásady soukromého práva*, 1. vyd. Brno, Masarykova univerzita, 1998, s. 75

občanský zákoník z roku 1896. Též známý francouzský Code civil z roku 1804 obsahoval zakotvení dobrých mravů.⁴

Právní úprava dobrých mravů v období Československa byla dána recepcí platného rakouského práva a tedy i ABGB a jeho úpravy dobrých mravů. K přelomu, a to diskontinuitnímu přelomu, došlo přijetím občanského zákoníku v roce 1950, který už pojem dobrých mravů neobsahoval, ani nijak neupravoval, přičemž tato diskontinuita byla potvrzena i dosud platným zákonem 40/1964 Sb., občanský zákoník, z roku 1964, který též opustil pojem dobrých mravů. Zásada dobrých mravů v těchto zákonících byla nahrazena pojmem obecného zájmu, socialistického soužití, respektive zájmem společnosti a pravidly socialistického soužití. K restauraci institutu dobrých mravů minimálně ve formálním slova smyslu, došlo novelou občanského zákoníku č. 509/1991, již byl pojem dobrých mravů opět zaveden do platné občanskoprávní úpravy a přetrval v ní zakotven dodnes.

Současná právní úprava dobrých mravů je zakotvena v již zmíněném v občanském zákoníku, tj. zákoně č. 40/1964 Sb. v platném znění, a to hned v několika ustanoveních. Nejznámějšími a nejvíce rozebíranými ustanoveními jsou § 3, odst. 1 obč. zák.: Výkon práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů nesmí bez právního důvodu zasahovat do práv a oprávněných zájmů jiných a nesmí být v rozporu s dobrými mravy,⁵ a § 39 obč. zák.: Neplatný je právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přičí dobrým mravům.⁶ Tato ustanovení můžeme označit za obecná ustanovení týkající se dobrých mravů, což vyplývá i z jejich systematického zařazení v občanském zákoníku, když jsou zařazena do části první – obecná ustanovení, přičemž § 3, odst. 1 obč. zák. je řazen do hlavy první - Občanskoprávní vztahy a jejich ochrana a § 39 obč. zák. v hlavě čtvrté – Právní úkony. S ohledem na uvedené systematické začlenění lze konstatovat, že § 3, odst. 1 obč. zák. je použitelný v občanskoprávních vztazích vůbec a v této souvislosti je možno přisvědčit zřejmě názoru, že se zde dobré mravy blíží jakési pozici generální klauzule,⁷

⁴ Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, 2.vyd.,Praha, C.H.Beck, 2004, s. 159

⁵ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 3, odst. 1

⁶ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 39

⁷ Hurdík, J. Zásady soukromého práva, 1. vyd. Brno, Masarykova univerzita, 1998, s. 76

§ 39 obč. zák. je pak použitelný tehdy, pokud jde o právní úkony. Z formulace uvedených ustanovení jednoznačně vyplývá, že dobré mravy představují korektiv jednak výkonu práv a povinnosti z občanskoprávních vztahů a jednak též právních úkonů, potažmo smluvní svobody.

Nicméně pojem dobré mravy se vyskytuje i v dalších ustanoveních občanského zákoníku, a to v § 424, který upravuje odpovědnost za škodu způsobenou úmyslným jednáním proti dobrým mravům,⁸ v § 469a, odst. 1, písm. a), jež se zabývá možností vydědění potomka, jestliže v rozporu s dobrými mravy neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří nebo jiných závažných případech,⁹ v § 471, kde stojí, že soud schválí dohodu dědiců a věřitelů o přenechání předluženého dědictví věřitelům k úhradě dluhu, neodporuje-li zákonu nebo dobrým mravům,¹⁰ v § 482, odst. 2, obdobně stanovící, že soud schválí dědickou dohodu, neodporuje-li zákonu nebo dobrým mravům,¹¹ v § 564, kdy soud podle okolností případu a tak, aby to bylo v souladu s dobrými mravy, na návrh věřitele určí dobu plnění, je-li ponechána na vůli dlužníka,¹² v § 630 upravující oprávnění dárce domáhat se vrácení daru, jestliže se obdarovaný chová k němu nebo členům jeho rodiny tak, že tím hrubě porušuje dobré mravy,¹³ § 711, odst. 2, písm. a), dávající oprávnění pronajímateli vypovědět nájem bez přivolení soudu, jestliže nájemce nebo ti, kdo s ním bydlí, přes písemnou výstrahu hrubě porušují dobré mravy v domě,¹⁴ v § 759, odst. 2 zakotvující z důvodu obdobného chování ubytovaného pro ubytovatele právo odstoupit od smlouvy před uplynutím dohodnuté doby.¹⁵ Těmto ustanovením je společné, že zakotvují použití dobrých mravů už v nějakém konkrétním právním vztahu, nikoli obecně, ale pro určitý případ. Z hlediska důvodu tohoto zakotvení lze usuzovat, že smyslem je nejen vnést dobré mravy do těchto vyjmenovaných oblastí, neboť by do nich ingerovaly už na základě obecného zakotvení, ale spíše tím důvodem je skutečnost, že se zde s porušením dobrých mravů spojují jiné následky jako vznik odpovědnost za škodu (byť zrovna toto ustanovení by se dalo

⁸ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 424

⁹ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 469 a, odst. 1 písm. a)

¹⁰ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 471

¹¹ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 482, odst. 2

¹² Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 564

¹³ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 630

¹⁴ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 711, odst. 2, písm. a)

¹⁵ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 759 odst. 2

zřejmě též označit za obecné), oprávnění odstoupit od smlouvy, či jsou určitým hlediskem pro přezkoumání dohody, již může soud schválit jedině tehdy, pokud dobrým mravům neodporuje, tedy následky odlišné od následků ustanovení § 3, odst. 1 a § 39 obč. zák., jimiž je neplatnost či neposkytnutí ochrany. Právě tato odlišnost si nepochybně vyžádala jejich výslovné zakotvení i pro uvedené případy, neboť by jinak dobré mravy takovýmto způsobem v uvedené oblasti působit nemohly.

Současný občanský zákoník však není jediným právním předpisem, který operuje s pojmem dobré mravy, nýbrž se tento pojem objevuje i např. v § 96, odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, v souvislosti s výživným, jež nelze přiznat, jestliže by to bylo v rozporu s dobrými mravy.¹⁶ I zákon 513/1991 Sb., obchodní zákoník obsahuje zakotvení dobrých mravů, avšak specifikovaných a to tak, že hovoří o dobrých mravech soutěže, a to v § 8, odst. 2, jež se týká odlišujícího dodatku a dalšího označení podnikatele nezapsaného v obchodním rejstříku za předpokladu že jeho užívání je mj. v souladu s dobrými mravy,¹⁷ a v § 44, odst. 1, jež stanoví tzv. generální klauzuli nekalé soutěže.¹⁸ Z uvedeného plyne, že institut dobrých mravů se uplatňuje v podstatě v celém soukromém právu, což jednak vyplývá už z jeho obecného zakotvení v občanském zákoníku jakožto obecného soukromoprávního předpisu, ale též i z výše jmenovaných dílčích ustanovení v různých právních předpisech soukromého práva.

I nový občanský zákoník, o jehož potřebě se již řadu let diskutuje a řadu let se připravuje, bude též obsahovat institut dobrých mravů, společně se zásadami z nichž právní úprava vychází, přičemž se předpokládá zařazení této zásady v úvodních ustanoveních zákoníku, a to s příkazem vykládat a aplikovat jednotlivá ustanovení zákoníku ústavně konformním způsobem s důsledným šetřením těchto zásad.¹⁹ Přičemž tato teze skutečně nalezla odraz v návrhu nového občanského zákoníku a to v navrhovaném § 1 odst. 2: Nezakazuje-li to zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona; zakázána jsou ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu

¹⁶ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, § 96, odst. 2

¹⁷ Zákon 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 8, odst. 2

¹⁸ Zákon 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 44, odst. 1

¹⁹ Eliáš, K., Zuklínová, M. Principy a východiska nového kodexu soukromého práva, 1. vyd., Praha, Linde, 2001, s. 132

osobnosti. Dále se dobré mravy objevují i na dalších místech návrhu nového občanského zákoníku např. v § 6 stanovím, že oprávnění lze řádně uplatnit a povinnost lze řádně splnit jen při poctivém dodržování dobrých mravů a se zřetelem k zvyklostem soukromého života,²⁰ v § 19, jež říká: přirozená práva spojená s osobností člověka nelze zcizit a nelze se jich vzdát; stane-li se tak, nepřihlíží se k tomu. Nepřihlíží se ani k omezení těchto práv v míře odporující zákonu, dobrým mravům nebo veřejnému pořádku.²¹ Avšak dobré mravy jsou zakotveny i v řadě dalších ustanoveních např. § 249, § 493, § 498, § 527, § 535, § 630, § 789, § 1916, odst. 1, odst. 2, § 2170, § 2770 a § 2837 návrhu nového občanského zákoníku. Je zřejmé, že pojem dobrých mravů se v navrhovaném zákoníku vyskytuje častěji a je více rozvíjen, lze usoudit, že smyslem je více vést zejm. soudní praxi k výkladu co nejvíce respektujícímu zásadu dobrých mravů a překonat tak tendence k výkladu právních předpisů pouze dle jejich slova, jež jsou vědeckou literaturou považovány za zřejmě sociálně škodlivé, a cílem je tedy dát soudům jasnou instrukci, co je pro výklad zákona prioritou.²² Tuto instrukci dle mého názoru vystihuje zejm. § 493 návrhu nového občanského zákoníku stanovící, že právní jednání vyvolává právní následky, které jsou v něm vyjádřeny, jakož i právní následky plynoucí ze zákona, dobrých mravů, zvyklostí a zavedené praxe stran.²³

Ze shora uvedeného plyne, že dobré mravy jsou hojně používané v oblasti nejen občanského práva, ale i ostatních oblastech soukromého práva. V této souvislosti se pak nabízí otázka, jak je to s použitelností dobrých mravů v právu veřejném. V zásadě je možno uvést, že institut dobrých mravů nemá v oblasti veřejného práva přílišného opodstatnění, neboť lze odkázat na princip vyjádřený v čl. 2 odst. 3 Ústavy, jež uvádí, že státní moc slouží všem občanům a lze ji uplatňovat jen v případech, mezích a způsoby, které stanoví zákon.²⁴ Uplatnění dobrých mravů, které jsou neurčitým až

²⁰ Vládní návrh občanského zákoníku [online]. Ministerstvo spravedlnosti ČR, Praha, cit. 2010-02-16, dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_LRV_090430_final_s%20obsahem.pdf

²¹ Vládní návrh občanského zákoníku [online]. Ministerstvo spravedlnosti ČR, Praha, cit. 2010-02-16, dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_LRV_090430_final_s%20obsahem.pdf

²² Eliáš, K., Zuklínová, M. Principy a východiska nového kodexu soukromého práva, 1. vyd., Praha, Linde, 2001, s. 132

²³ Vládní návrh občanského zákoníku [online]. Ministerstvo spravedlnosti ČR, Praha, cit. 2010-02-16, dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_LRV_090430_final_s%20obsahem.pdf

²⁴ ústavní zákon č. 1/1993, Ústava ČR, čl. 2, odst. 3

vágním pojmem, ve veřejném právu by bylo nepochybně v rozporu s uvedeným principem, a to přestože by sice státní moc nadále jednala dle zákon, který by dobré mravy zakotvoval, ale takováto právní norma by vytvářela značný prostor pro uplatňování státní moci a narážela by i na princip právní jistoty a nepochybně by se dostávala do rozporu s principy právního státu.²⁵ Na druhé straně je však nutné poznamenat, že právo občanské je nepochybně právem subsidiárním i pro právo veřejné, z čehož je možno vyvodit, že i obecná zásada dobrých mravů se subsidiárně použije též v právu veřejném.²⁶ Zdůvodnit to lze skutečností, že i ve veřejném právu subjekt, který je nositelem veřejné moci, svými kroky zakládá, mění nebo ruší právní vztahy, jichž se účastní též právnické či fyzické osoby soukromého práva, přičemž tyto jsou zřejmě oprávněny předpokládat, že to co platí pro ně, tím více platí pro zásahy nositelů státní moci,²⁷ tedy výkon práv a povinností nesmí být v rozporu s dobrými mravy nejen v oblasti práva soukromého, ale nepochybně i v právu veřejném.

Z literatury však vyplývá, že názory na uvedené nejsou zcela jednoznačné například v oblasti práva správního, kdy někteří autoři uvádí, že výše uvedená teze neplatí pro správní akty,²⁸ jiní jsou však toho názoru, že se uplatní i v právu správním, tj. že veškerá jednání veřejné správy musí být nepochybně v souladu s dobrými mravy, nadto vyjadřují i názor, že se uplatní ve všech oblastech práva veřejného.²⁹ Osobně se kloním spíše k druhému názoru, a to zejména s odkazem na subsidiaritu občanského práva i pro právo veřejné a s odkazem na shora uvedený předpoklad subjektů soukromého práva ohledně toho, že co platí pro ně, jakožto určitý limit, platí tím spíše i jako limit pro zásahy nositelů veřejné moci. Avšak zřejmě je třeba s ohledem na čl. 2 odst. 3 Ústavy odmítnout, aby státní moc, potažmo veřejná správa mohla činit určité zásahy s odkazem na to, že to vyžadují dobré mravy, čili je nutno odmítnout tezi, že by dobré mravy mohly založit možné uplatňování státní moci, naproti tomu jako mantinel lze dobré mravy jistě připustit.

²⁵ Havel, B. Dobré mravy a poctivý obchodní styk, Právník, 2000, č. 1, část II.3

²⁶ Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, 2. vyd., Praha: C. H. Beck, 2004, s. 223

²⁷ Havel, B. Dobré mravy a poctivý obchodní styk, Právník, 2000, č. 1, část II.3

²⁸ Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, 2. vyd., Praha: C. H. Beck, 2004, s. 223

²⁹ Havel, B. Dobré mravy a poctivý obchodní styk, Právník, 2000, č. 1, část II.3

1.2. Pojem dobrých mravů

Dobré mravy jsou jedním z neurčitých právních pojmů, jež se objevují v různých právních předpisech, které tento pojem nijak nedefinují, ani blíže nespecifikují. Jako takové samozřejmě vyvolávají otázku jejich definice, co vlastně pojem dobré mravy znamená, co je tím myšleno, přičemž potřeby definování jsou zřejmě opírány o princip právní jistoty. O definování tohoto neurčitého pojmu se snaží jednak judikatura, u nás zejména Nejvyššího soudu ČR a Ústavního soudu ČR, jednak vědecká literatura, která tak činí zpravidla rozborem a kritikou definic z judikatury, případně též vlastními definicemi a přístupy k definování pojmu dobrých mravů. Doposud však nedošlo ke sjednocení definice pojmu dobrých mravů ve vědecké literatuře ani judikatuře, byť v rámci judikatury s určitou výhradou je relativně konstantně vycházeno vždy z předchozích definic dobrých mravů podaných Nejvyšším soudem ČR, naopak názory v literatuře lze označit za značně rozdílné. Objevují se zde různé přístupy k definování, ať už v podobě snah o obecnou definici univerzálně použitelnou, či definování dobrých mravů pro konkrétní případy, přístupy ztotožňující dobré mravy s morálkou, veřejným míněním, či definice pomocí určitých hodnot.

První snahy o definici dobrých mravů lze vysledovat již v římské právu, kdy se římscí právníci zabývali otázkou, jak vymezit pojem dobrých mravů. Za jádro dobrých mravů byly označovány hodnoty, jež stmelují a udržují pohromadě společenství lidí, zejm. se jedná o smysl pro povinnost a přirozenou úctu k bohům, rodičům a příbuzným, přirozený respekt k člověku jako součásti společnosti.³⁰

Níže se pokusím o jakýsi přehled možných definic dobrých mravů z doby nám bližší, byť s výhradou že nejde a ani vzhledem k mnohosti názorů nemůže jít jistě o přehled úplný.

Z literatury lze uvést Hurdíkovo vymezení pojmu dobrých mravů, jež nesouhlasí s názorem totožnosti dobrých mravů s morálkou, a to z důvodu existence vícero morálek, morálních systémů v každé společnosti, stejně tak odmítá ztotožňování s převažujícím veřejným míněním. Naopak považuje za nutné hledat obsah pojmu dobrých mravů v systému kategorií vyššího řádu než je morálka, za nějž považuje

³⁰ Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, 2. vyd., Praha: C. H. Beck, 2004, s. 14

filozofii a to zejména filozofii hodnotovou, která je schopna poskytnout subjektům práva i orgánům právo aplikující právo konfrontaci se základními hodnotami lidské společnosti v nejobecnějším významu. V tomto smyslu dobré mravy jsou sice pojmem právním, ale normativního obsahu se jim dostává jejich aplikací a naplněním konkrétními hodnotovými hledisky převzatými ze sféry filozofie, která se tak stávají pravidly právními.³¹ S uvedeným je možno souhlasit, zřejmě pokud jde o odmítnutí ztotožnění dobrých mravů s převažujícím veřejným míněním, neboť nelze přijmout názor, že za souladné s dobrými mravy bude považováno to, o čem tak usoudí většina. Avšak nereálným je očekávání, že subjekty práva a orgány aplikující právo budou zjišťovat, k jakým závěrům dospěla filozofie, což by vyžadovalo i jejich odborné vzdělání v oblasti filozofie, nadto je otázkou, zda filozofických koncepcí není více než názorů na pojem dobrých mravů. Ovšem v rámci úvah o uplatnění principu ekvity naopak Spáčil připouští určitý obecný souhlas s Hurdíkovým důrazem na přínos filozofie.³² V této souvislosti lze zmínit názor Salačův, jež odmítá chápání dobrých mravů jako jakési vyšší morálky, ale naopak zastává názor, že je třeba chápat je jako určité obecně uznávané minimum společenských hodnot.³³

Spáčil považuje dobré mravy za kategorii právní, byť připouští, že je v ní zahrnuta do jisté míry i morálka, přičemž jejich obsah je nutno hledat v platném právu, neboť pokud by morálka společnosti byla v rozporu s hodnotami respektovanými právem, bylo by třeba při určení dobrých mravů vyjít z hodnot obsažených v právním řádu.³⁴ Nicméně s tímto tvrzením se nelze zřejmě zcela ztotožnit skrze námitku přílišného pozitivistického pojetí, kterou ovšem sám Spáčil předpokládá a „brání“ se této námitce mimo jiné poukazem na skutečnost, že přirozené právo není totožné s většinovou morálkou a dále že úkolem zákonodárce je vtělit přirozenoprávní principy do platného práva, kdy principy přirozeného práva, neboli v tomto případě slušnost, spravedlnost nebo dobré mravy, mají být hledány v platném právu demokratické společnosti nikoli veřejném míněním.³⁵ Souhlasím s tvrzením, že není možné hledat

³¹ Hurdík, J. Zásady soukromého práva, 1. vyd. Brno, Masarykova univerzita, 1998, s. 78-79

³² Spáčil, J., Dobré mravy v českém občanském zákoníku a v judikatuře, Právní rozhledy, 2004, č. 18, s. 665

³³ Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a se zákonným zákazem, Právní rozhledy, 2000, č. 3

³⁴ Spáčil, J., Nejvyšší soud České republiky: Vymezení pojmu „dobré mravy“, Právní rozhledy, 2003, č. 6

³⁵ Spáčil, J., Nejvyšší soud České republiky: Vymezení pojmu „dobré mravy“, Právní rozhledy, 2003, č. 6

obsah dobrých mravů ve veřejném mínění, avšak již ne zcela přijímám názor, že je třeba hledat jejich obsah jen v platném právu demokratické společnosti, neboť pak by jistě nemusel současný občanský zákoník odkazovat na neurčitý pojem dobrých mravů, ale odkázal by na obecné zásady, na nichž je založeno platné právo, domnívám se, že tímto pojmem dobrých mravů se chtělo vyjádřit určitý přesah mimo právo. Dobré mravy totiž představují nejzazší korektiv smluvní svobody a mají vyjádřit princip souladu právního řádu s širším celospolečenským řádem a musí tak v právním řádu odrážet mimoprávní hodnoty určité společnosti na daném stupni vývoje.³⁶ Přisvědčit názoru, že obsah pojmu dobrých mravů je potřeba hledat i mimo právní řád, je možno s poukazem, že dobré mravy nejsou normativním systémem někde mezi zákonem a podzákonými právními předpisy, neboť dobré mravy nejsou pouze určitým interpretačním vodítkem, ale v soudní praxi slouží i k derogaci, resp. ad hoc upozadění psaného práva, jde o případy, kdy sice platné právo pamatuje na určitou situaci a upravuje ji, avšak pro danou situaci vzhledem ke konkrétním okolnostem v rozporu s požadavkem, aby právo bylo uměním dobra a spravedlnosti.³⁷ Právní normy musí, mají-li se více přibližovat spravedlnosti, odkazovat na mimoprávní normativní soubory, které zohledňují veškeré skutkové okolnosti, jež mohou být pro spravedlivé hodnocení případu relevantní, když právní normy, ač mající abstraktní povahu, nemohou zohlednit veškeré skutkové okolnosti.³⁸ Tato teze nepochybně plyne ze značné pestrosti života, resp. situací a případů, jež běžný život přináší a které není v silách žádného zákonodárce předvídat a tím spíše pak poskytovat řešení pro všechny možné situace, které, byť na první pohled podobné, se mohou zásadně lišit svými okolnostmi, pročež bude třeba danou situaci hodnotit jinak, než by i třeba bylo platným právem předvídáno. Z tohoto důvodu je právu ponechána řada otevřených prvků, tzv. open texture normy či v řeči judikatury normy s relativně neurčitou hypotézou, za tím účelem, aby byly rozvíjeny soudy, jež mají ve světle určitých okolností nalézat přirozený kompromis mezi soupeřícími zájmy.³⁹

³⁶ Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a se zákonným zákazem, Právní rozhledy, 2000, č. 6

³⁷ Rubeš, P. Dobré mravy v rukou soudců, Pocta Martě Knappové k 80. narozeninám, Praha, ASPI, 2005, s. 335

³⁸ Pulkrábek, Z. K výkladu ustanovení § 3 odst. 1 občanského zákoníku, Právní rozhledy, 2000, č. 11, s. 511

³⁹ Rubeš, P. Dobré mravy v rukou soudců, Pocta Martě Knappové k 80. narozeninám, Praha, ASPI, 2005, s. 336

Za zajímavý přístup lze označit přístup Heinův, jež se zabývá problematikou dobrých mravů, morálky a mravnosti, vycházejí z filozofického přístupu, kdy hovoří o testu moudrosti rozhodnutí, to jest má-li být posouzena otázka, zda určité jednání bylo či nebylo v souladu s dobrými mravy, je nutné zodpovědět zcela poctivě alespoň uvedené základní otázky: bylo jednání moudré?, bylo spravedlivé, slušné a poctivé?, bylo přiměřené dané situaci, uvážlivé a zdrženlivé?, je společensky žádoucí, aby se podobným způsobem chovali i ostatní občané?⁴⁰ Ve srovnání s výše uvedenými definicemi se jeví tento přístup jako určitý návod, jak posoudit, zda je určité jednání v souladu s dobrými mravy, byť i zde je pracováno opět s pojmy, které jsou obecné, avšak řekl bych, že toto je již blíže směrem k právní praxi občanům a pochopení pojmu dobrých mravů než shora uvedené přístupy, které jsou více teoretické.

Pro jistou úplnost z hlediska literatury lze uvést i definici dobrých mravů pro účely výuky na právnických fakultách, kdy se vymezují jako soubor pravidel chování, které ukládá společenská morálka v určité době a na určitém místě. Tím, že je zákon opatřuje atributem dobré, činí tak proto, aby soud při jejich posuzování vycházel jen z chování a mravů dobrých lidí. Dobré mravy tak ve společnosti vytvářejí normu chování, se kterou je chování ostatních subjektů poměřováno a posuzováno.⁴¹ Komentář k občanskému zákoníku se též zabývá problematikou definice dobrých mravů a podává ji jako obecně uznávané mínění, které ve vzájemných vztazích mezi lidmi určuje (leckdy v právních normách), jaký má být obsah tohoto právního úkonu tak, aby byl v souladu se základními a obecně uznávanými zásadami mravního řádu demokratické společnosti (slušnosti, poctivosti, čestnosti, vzájemnou úctou, tolerancí, důvěrou atd.).⁴²

Jak už bylo zmíněno, věnuje se problematice definice pojmu dobrých mravů i judikatura českých soudů, zejména pak Nejvyšší soud České republiky, který se v řadě svých rozhodnutí tímto pojmem zabývá, dle názoru literatury tu více tu méně zdařile. Příkladem uvádím následující rozhodnutí. Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 3 Cdon 69/96, které dobré mravy vymezuje takto: Dobrými mravy se

⁴⁰ Hein, O. Dobré mravy, Právní rádce, 2004, č. 12, s. 78

⁴¹ Knappová, M., Švestka J, Dvořák J.a kol. Občanské právo hmotné 1, 4. vyd., Praha, ASPI, 2005, s. 120

⁴² Švestka J., Jehlička, O, Škárová M., Spáčil J. a kol. Občanský zákoník. Komentář, 10. vyd., Praha, C.H.Beck, 2006, s. 257

rozumí souhrn společenských, kulturních a mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, vystihují podstatné historické tendence, jsou sdíleny rozhodující částí společnosti a mají povahu norem základních.⁴³ S touto definicí nelze zcela souhlasit a i v odborné literatuře byla podrobena značné kritice, která jí vytýká mimo jiné skutečnost, že se jedná o tautologii, neboť dobré mravy definuje jako mravní normy, dále problematičnost pojmu základní normy, jež není nikde vymezen. Též je kritizováno stavění norem společenských, kulturních a mravních na jednu úroveň, přestože jde spíše o logické třídy, mezi nimiž platí vztah implikace, kdy normy společenské implikují normy kulturní, ty pak normy mravní.⁴⁴ Další zásadní věc, kterou je třeba vytknout uvedené definici je neměnnost, neboť dobré mravy se v čase vyvíjejí a mění,⁴⁵ avšak neměnnost je třeba vyžadovat pokud jde o přístup s nákladním s mravními aspekty, neboť požadavek znát význam dobrých mravů, jejich postavení v platném právu je rozhodující a pro soudní praxi vyplývá ze zásady *iura novit curia*, což v daném případě lze vyložit tak, že soudce rozhodující na základě dobrých mravů, musí rozhodovat se znalostí zákona včetně znalosti soudní praxe. Neměnnost soudní praxe, však neznamená neměnnost dobrých mravů ani v čase, ani v místě.⁴⁶ Též je nutno odmítnout tvrzení, že jsou sdíleny rozhodující částí společnosti, neboť takový přístup by v podstatě znamenal jejich utváření veřejným míněním, s čímž nelze souhlasit, protože skutečnost, že něco je sdíleno rozhodující částí veřejnosti ještě nemusí znamenat, že je to mravné.⁴⁷

Další judikát Nejvyššího soudu sp. zn 30 Cdo 664/2002 vymezuje dobré mravy jako měřítko hodnocení konkrétních situací, které odpovídá obecně uznávaným pravidlům slušnosti v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti.⁴⁸ Zde se Nejvyšší soud odklonil od výše prvně uvedené definice a přistoupil ke snaze o definice jiným způsobem. Domnívám se, že zcela správně označil dobré mravy za měřítko hodnocení konkrétních situací, neboť dobré mravy jsou

⁴³ Hurdík, J. *Zásady soukromého práva*, 1. vyd. Brno, Masarykova univerzita, 1998, s. 80

⁴⁴ Hurdík, J. *Zásady soukromého práva*, 1. vyd. Brno, Masarykova univerzita, 1998, s. 80-81

⁴⁵ Salač, J. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*, 2. vyd., Praha: C. H. Beck, 2004, s. 192

⁴⁶ Grus, Z. *Dobré mravy ve světle publikované literatury*, *Právní rozhledy*, 2004, č. 3, s. 113

⁴⁷ Salač, J. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*, 2. vyd., Praha: C. H. Beck, 2004, s. 192

⁴⁸ Salač, J. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*, 2. vyd., Praha: C. H. Beck, 2004, s. 192

skutečně něčím, s čím je chování posuzováno, byť zbylá část definice je značně obecná, avšak dalo by se této definici vytknout, že skrze užití výrazu „obecně uznávané“ by se opětovně mohla vykládat jako mínění rozhodující části společnosti, což, jak jsem již výše uvedl, nepovažuji za správné. Jistě pozitivní je opuštění výrazu neměnnosti. V judikátu Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 1880/99 označuje dobré mravy za mimoprávní soubor pravidel chování, který je vlastní obecně uznávaným vzájemným vztahům mezi lidmi a mravním principem společenského řádu, tj. v rozporu s dobrými mravy je tak právní úkon tehdy, jestliže odporuje pravidlům chování, která nemají povahu právních norem, přestože by jinak byl v souladu s platným právem. I tato definice je jistě zdařilejší, než první uvedená, minimálně z toho důvodu, že zdůrazňuje určitý standard slušnosti v mezilidských vztazích a současně vymezuje jako podmínku mravní principy společenského řádu.⁴⁹ Možná se v posledních dvou jmenovaných judikátech Nejvyšší soud částečně inspiroval definicí dobrých mravů, tak jak ji podal Říšský soudní dvůr (meziválečného nejvyššího německého soudu), dle níž je dán rozpor s dobrými mravy, jestliže je obsah smlouvy v rozporu s citem pro slušnost a pravidly slušnosti, jak je uznávají všichni slušní a spravedlivě myslící lidé.⁵⁰ Byť je tato definice Říšského soudního dvora značně obecná, řekl bych, že přesně vystihuje, co se myslí dobrými mravy, nejde totiž o pravidla uznávaná převažující částí společnosti, ale slušnými a spravedlivě myslícími členy společnosti. Dalším kladem, který je třeba též zdůraznit, je, že tato definice zabraňuje soudci, aby měřítkem pro posouzení souladnosti s dobrými mravy učinil své vlastní maximy,⁵¹ neboť ty mohou být u každé osoby soudce zcela jiné a odlišné, což by vedlo k odlišnému rozhodování ve stejných věcech v závislosti na tom, kterému soudci ona věc připadne.

Z judikatury Ústavního soudu České republiky lze uvést definici dobrých mravů jako souhrn etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti. Soulad či nesoulad

⁴⁹ Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, 2. vyd., Praha: C. H. Beck, 2004, s. 192-193

⁵⁰ Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, 2. vyd., Praha: C. H. Beck, 2004, s. 10

⁵¹ Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, 2. vyd., Praha: C. H. Beck, 2004, s. 40

s dobrými mravy musí být posuzován z hlediska konkrétního případu v daném čase a na daném místě a ve vzájemném jednání účastníků právního vztahu.⁵² I tuto definice lze podrobit kritice ze shora uvedených důvodů. Přínosem ale je konstatování, že jde o určité obecné zásady, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno právem, ale nemusí tomu být tak vždy, tedy obsah dobrých mravů je třeba hledat mimo právní normy nikoliv dovozovat z nich. Za zajímavější z judikatury Ústavního soudu ČR však považuji tezi, že Ústavní soud vychází ze zásady materiálního nazírání na právo, v níž nejde pouze o dodržování práva bez dalšího, ale o dodržování takových norem chování, které jsou v souladu s obsahovými hodnotami,⁵³ byť zde Ústavní soud nehovoří přímo o dobrých mravech, ale spíše v rovině obecných právních principů.⁵⁴

Mám-li se pokusit o jakousi vlastní definici, pak půjde spíše o syntézu výše uvedených názorů, kdy obsah pojmu dobré mravy je třeba hledat nejen v platném právu, jakémisi duchu zákonů, ale i v mimoprávních hodnotách, nepochybně i s přípuštěním, že v sobě nutně alespoň částečně obsahují či souvisí s morálkou, avšak nelze je ztotožňovat s většinovým veřejným míněním, ale spíše s citem spravedlivých a slušných lidí. Případně měl-li bych si vybrat některou z definic výše podaných, pak bych se klonil k definici podané Říšským soudním dvorem. Důvodem, jež mě vede k hledání obsahu dobrých mravů i v platném právu a nejen v mimoprávních hodnotách, je skutečnost, že není vyloučeno a naopak je pravděpodobné, že některé hodnoty mimoprávní byly a jsou začleňovány do právního řádu, avšak mohou být začleněny způsobem, jež jim nemusí dávat stejnou sankci, která je spojena s institutem dobrých mravů. Není však mým cílem prosazovat takovouto syntézu definic jako jedinou možnou či správnou, naopak ji jistě lze podrobit kritice, dle shora uvedených názorů různých autorů. Naopak výše uvedené ukazuje, že i každá definice dobrých mravů je nutně velmi obecná, neurčitá, obsahující zpravidla další pojmy, jež by bylo třeba vymežit, aby šlo skutečně o definici, neboť se domnívám, že pod výše uvedenou definicí si běžný člověk nepředstaví o moc více než pod samotným pojmem dobré mravy. A právě to mě vede k otázce nutnosti a vhodnosti definice dobrých mravů

⁵² Rozhodnutí Ústavního soudu ČR ze dne 26. 2. 1998, sp. zn. II. ÚS 249/97

⁵³ Rozhodnutí Ústavního soudu ČR ze dne 15. 1. 1997, sp. zn. II. ÚS 229/95

⁵⁴ Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, 2. vyd., Praha: C. H. Beck, 2004, s. 193

v obecné rovině, tj. nikoliv konkrétním případě. S ohledem na výše uvedené je zřejmé, že minimálně pro právní praxi ani běžný život člověka tyto definice nepřinášejí nic pozitivního, neboť mu pojem dobrých mravů vůbec nepřibližují, ale spíše jej od chápání tohoto pojmu vzdalují. Se snahou definovat pojem dobrých mravů je též spojeno i určité negativum v podobě možného nebezpečí zúžení tohoto pojmu skrze nevhodně formulovanou definici, jež by mohla omezit dopad dobrých mravů, či omezit zdroje čerpání obsahu tohoto pojmu, třeba pouze jen na platné právo, a ignorovat tak určité mimoprávní hodnoty, které však dle výše uvedeného jsou též obsahem dobrých mravů. Nicméně na druhé straně vzhledem k obecnosti podávaných definic, jde o nebezpečí spíše malé, ovšem jistě možné. Toto vše mě však vede k názoru, že definovat pojem dobrých mravů v obecné rovině není žádoucí a ani vhodné, neboť jde o pokus definovat něco co je nedefinovatelné.⁵⁵ Za lepší přístup považuji definování, dá-li se vůbec o definování hovořit, tedy nejde-li spíše jen o výklad a aplikaci, dobrých mravů v konkrétním případě, což ostatně připouští i jiní autoři.⁵⁶ Jedna se o naplnění obsahu dobrých mravů skrze konkrétní případ, kdy soudce srozumitelně a jasně popíše skutkový děj dle výsledku dokazování následně konstatuje, proč takové jednání bylo či nebylo v rozporu s dobrými mravy. Jako příklad se uvádí rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 8. 2000, sp. zn. 22 Cdo 871/2000, obsahující právní větu, že pokud dva ze tří společníků veřejné obchodní společnosti bez souhlasu třetího společníka prodají nemovitost, která je vlastnictvím této společnosti, jejímiž společníky jsou, a to za cenu podstatně nižší, než za jakou by ji bylo možno v daném čase a místě prodat, a tak objektivně zmenší majetek společnosti, jakož i podíl třetího společníka na likvidačním zůstatku, jde o jednání, které je v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku, odporuje dobrým mravům, a kupní smlouva je proto neplatná. Též za vzorový v tomto smyslu se uvádí rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 4. 2003, sp. zn. 22 Cdo 1993/2001,⁵⁷ k němu blíže v části pojednávající o lichvě a dobrých mravech. V této souvislosti je nutno poukázat i na další aspekt tohoto přístupu a sice, že – dle mého soudu – jedině tento přístup může zajistit skutečně stejné rozhodování ve stejných věcech, čehož nelze dosáhnout definicí dobrých mravů v obecné rovině, neboť je vždy

⁵⁵ Grus, Z. Dobré mravy ve světle publikované literatury, Právní rozhledy, 2004, č. 3, s. 112, Hurdík, J. Zásady soukromého práva, 1. vyd. Brno, Masarykova univerzita, 1998, s. 79

⁵⁶ Spáčil, J. Dobré mravy v českém občanském zákoníku a v judikatuře, Právní rozhledy, 18/2004, s. 665; Grus, Z. Dobré mravy ve světle publikované literatury, Právní rozhledy, 2004, č. 3, s. 113

⁵⁷ Grus, Z. Dobré mravy ve světle publikované literatury, Právní rozhledy, 2004, č. 3, s. 113

nutně obecná a z toho důvodu nutně může být vykládána různým způsobem a jeden soudce tak bude považovat danou situaci za rozpornou s dobrými mravy, avšak jiný nikoliv. Naproti tomu, budeme-li definovat mravy pro konkrétní případ ve smyslu výše uvedeném, pak bude moci být takováto definice příkladem, jak rozhodovat v obdobné věci a tím i zajistit žádoucí posuzování obdobných případů obdobně. Lze očekávat námitku, že v našem právním řádu nemají místo precedenty, avšak nelze přehlédnout, že judikatura a zejména pak judikatura Nejvyššího soudu ČR a Ústavního soudu ČR plní určitou sjednocující roli a je často používaným a nepochybně silným argumentem pro rozhodování soudů nižších stupňů, nadto sami soudci se ve svých rozhodnutích typicky dovolávají nejrůznějších rozhodnutí soudů vyššího stupně. I z tohoto důvodu se kloním k názoru nedefinovat dobré mravy v obecné rovině, ale vždy v konkrétním případě vysvětlit, v čem rozpor s dobrými mravy spočívá.

V souvislosti s problematikou definice dobrých mravů považuji za nutné krátce se zmínit o tom, zda jsou dobré mravy otázkou právní či skutkovou, kde – troufám si říci – dnes již panuje shoda. Přijímá se názor, že se jedná o otázku právní (*quaestio iuris*) a tedy odmítá se názor, že se jedná o otázku skutkovou (*quaestio facti*), zastávaný například V. Kubešem, který v otázce zjišťování dobrých mravů je pro vlastní zkušenost soudce a pro povolávání znalců s tím, že pouze výklad zákona a posouzení, zda jsou dané mravy dobré, má příslušet soudci.⁵⁸ Domnívám se, že bylo správné odmítnutí tohoto názoru, neboť považování dobrých mravů za otázku skutkovou by vedlo více méně jakémusi průzkumu veřejného mínění, což zřejmě není možné, neboť podle mého názoru z výše uvedených důvodů nelze ztotožňovat s převažujícím veřejným míněním. Též lze uvést, že dobré mravy jsou pojmem právním, stejně tak platí, že jediný, kdo může pod právní normy subsumovat určité jednání je soudce, a vzhledem k tomu, že naše právo je ovládáno zásadou *iura novit curia* platí, že v uvedené otázce jde o problém právní, tedy *quaestio iuris*, z tohoto důvodu zde není prostor pro znalce, neboť jeho výsledně zjištění by bylo zjištěním právním, které však znalci nepřísluší.⁵⁹

⁵⁸ Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, 2. vyd., Praha: C. H. Beck, 2004, s. 178

⁵⁹ Havel, B. Dobré mravy a poctivý obchodní styk, Právník, 2000, č. 1, část II.1

Za nezbytné považují také upozornit na proměnlivost dobrých mravů v čase a místě. V tomto ohledu můžeme dobré mravy označit za dynamický prvek právního řádu, kdy psané zákony představují prvek stability, zatímco dynamičnost ve smyslu aktualizace právního řádu dle nejnovějšího vývoje společnosti zajišťují právě dobré mravy. Dobré mravy se mění časem, někdy rychleji než zákonodárná díla, zejména pak pokud k na ně odkazuje občanský zákoník, tedy dílo jež zpravidla přetrvává staletí. Dobré mravy podléhají stejné dynamice jako společnost sama, jsou jejím odrazem.⁶⁰ Obdobný názor zastávají i jiní autoři, když uvádí, že dobré mravy se ve vzájemném občanském soužití – vzdor své jisté stálosti a neměnnosti – v souladu se společenským vývojem zároveň v určité míře rozvíjejí, a to ve smyslu jak časovém, tak místním.⁶¹ V uvedeném názoru je však trochu rozdíl, kdy se uvádí, že se rozvíjejí vzdor jejich určité neměnnosti, což bych vyložil spíše ve smyslu určitého zdrženlivého vývoje, či zdrženlivého přístupu judikatury k těmto změnám, aby se pojem dobrých mravů nestal zcela bezbřehým,⁶² v opačném případě se domnívám, že by bylo třeba sousloví „vzdor své jisté stálosti a neměnnosti“ odmítnout jako nepřiléhavé. Vyzdvihnout je však třeba v uvedeném názoru tezi, že jsou dobré mravy proměnlivé nejen v čase, ale i v místě, neboť jistě nelze soudit, že dobré mravy budou stejné v různých částech světa, což můžeme zjednodušeně doložit na smyšleném příkladu uzavření manželství muže se dvěma ženami, kdy pokud by v České republice toto nebylo zakázáno, pak by jistě takový úkon neobstál před korektivem dobrých mravů, avšak v jiných zemích, připouštějících mnohoženství tento úkon obstojí a to i ve světle dobrých mravů, neboť ty jsou v těchto zemích bezpochyby odlišné od dobrých mravů jinde. Časovou proměnlivost dobrých mravů demonstruje následující případ, jež se odehrál v roce 1975 v Německu, kdy příslušný soud posoudil nájemní smlouvu na dvoulůžkový pokoj, uzavřenou mezi majitelem hotelu s nemanželskou dvojicí za morálně závadnou a tudíž neplatnou, přičemž jistě je možno předvídat, že dnes by taková smlouva testu dobrými mravy obstála.⁶³ Ohledně časové proměnlivosti dobrých mravů též platí, že k ní dochází

⁶⁰ Rubeš, P. Dobré mravy v rukou soudců, Pocta Martě Knappové k 80. narozeninám, Praha, ASPI, 2005, s. 334

⁶¹ Švestka J., Jehlička, O, Škárová M., Spáčil J. a kol. Občanský zákoník. Komentář, 10. vyd., Praha, C.H.Beck, 2006, s. 257-258

⁶² Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, 2. vyd., Praha: C. H. Beck, 2004, s. 41

⁶³ Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, 2. vyd., Praha: C. H. Beck, 2004, s. 15

bez ohledu na vývoj pozitivního práva, avšak může ve vztahu k pozitivnímu právu dojít k zakotvení některých hodnot ze sféry dobrých mravů do platných právních předpisů, čímž se požadavek dobrých mravů stává zákonným zákazem, typickým příkladem je vývoj v oblasti práva hospodářské soutěže.⁶⁴ S ohledem na uvedené považuji za zcela přílehavou kritiku, jež se snesla na již zmíněné rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 3 Cdon 69/96, které jako jeden z charakteristických rysů dobrých mravů zmiňuje jistou neměnnost.⁶⁵ Je však možné souhlasit s tím, že neměnnost je nezbytné vyžadovat, pokud jde o přístup s nákladním s mravními aspekty, neboť požadavek znát význam dobrých mravů, jejich postavení v platném právu je rozhodující a pro soudní praxi vyplývá ze zásady *iura novit curia*, což v lze chápat tak, že soudce rozhodující na základě dobrých mravů, musí rozhodovat se znalostí zákona včetně znalosti soudní praxe. Neměnnost soudní praxe, však neznamená neměnnost dobrých mravů ani v čase, ani v místě.⁶⁶

1.3. Vztah dobrých mravů a morálky

Otázka vztahu dobrých mravů a morálky se nabízí už ze samotného pojmu dobrých mravů, kdy pojem mrav nepochybně vyvolává asociace s morálkou. Na tuto problematiku už jsem narazil a částečně o ní pojednal výše při hledání definice dobrých mravů, neboť ji nelze zcela oddělit. Níže se pokusím o nastínění určitých přístupů ohledně vztahu dobrých mravů a morálky, avšak není smyslem poskytnout ucelený výklad dané problematiky, spíše jakýsi náhled, neboť ucelený výklad by značně převyšoval prostor této práce. Už samotný pojem morálka může vyvolávat definiční problémy. Lze uvést, že morálka je určitý souhrn norem, pravidel, obsahově podobný právu, avšak tvořící od práva odlišný systém, zejména vynutitelností, kdy morálka není vynutitelná, a pokrytím okruhu vztahů, které je u práva užší než v případě morálky. Jde vlastně o dvě řeky s toutéž vodou, které se často slévají v jedno koryto, avšak které mají v ostatním rozdílný vodní režim.⁶⁷

⁶⁴ Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, 2. vyd., Praha: C. H. Beck, 2004, s. 225

⁶⁵ Hurdík, J. Zásady soukromého práva, 1. vyd. Brno, Masarykova univerzita, 1998, s. 80

⁶⁶ Grus, Z. Dobré mravy ve světle publikované literatury, Právní rozhledy, 2004, č. 3, s. 113

⁶⁷ Havel, B. Dobré mravy a poctivý obchodní styk, Právník, 2000, č. 1, část I.2.c

Přístup k vztahu dobrých mravů a morálky, jež se vyznačuje odmítnutím morálky zastává například Hurdík, jež odmítá souhlasit s názorem ohledně totožnosti dobrých mravů s morálkou, a to z důvodu existence vícero morálek, morálních systémů v každé společnosti, a poukazuje na nutnost hledat obsah pojmu dobrých mravů v systému kategorií vyššího řádu než je morálka, za něž považuje filozofii, a to zejména filozofii hodnotovou.⁶⁸ S tímto odmítnutím totožnost dobrých mravů a morálky souhlasí též Spáčil, avšak ohledně hledání obsahu dobrých mravů v hodnotové filozofii je již zdrženlivější.⁶⁹ Jiný přístup vychází z Fullerova rozlišování morálky aspirace a morálky povinnosti, kdy morálka aspirace je morálka dobrého života, výtečnosti, nejplnějšiho uplatnění schopností člověka, tedy krajně individuální záležitostí, naproti tomu morálka povinnosti stanoví základní pravidla, bez nichž není uspořádaná společnost možná, tedy jakási univerzální morálka, kam řadí starozákonní pravidla (nevezmeš, nepožádáš, nezabiješ, nepokradeš, budeš sedmého dne svítit). Z čehož lze usoudit, že dobré mravy nemohou být záležitostí morálky aspirace, jež je krajně individuální, ale že dobré mravy musí vystihovat minimum morálky povinnosti, jež je vlastní téměř každému člověku, jinak by dobré mravy nemohly být lidmi přijímány jako spravedlivé, neboť by dávaly pouze obecnou výzvu k dokonalosti, jejíž dosažení není pro všechny schůdné.⁷⁰ Jde tedy o přístup, jež zjednodušeně řečeno v podstatě ztotožňuje dobré mravy s morálkou, ovšem morálkou povinnosti a to pouze jejím určitým minimem.

Poměrně detailně se problematikou vymezení dobrých mravů, morálky a mravnosti zabýval Hein, když kritizuje ztotožňování morálky s mravností z řad jiných autorů, když uvádí, že pojem mores se vyvinul v pojem moralita, jež je dle jeho názoru chybně vykládán jako morálka, nikoli mravnost. Hein vychází při nalézání obsahu uvedených pojmů z filozofie.⁷¹ Ukazuje se, že i v otázce morálky zde není zcela jednota o tom, co vlastně tento pojem znamená a jak jej vymežit, což mě vede k otázce, zda je vůbec třeba definic těchto nikoli snadno uchopitelných pojmů pro potřeby právní praxe.

⁶⁸ Hurdík, J. Zásady soukromého práva, 1. vyd. Brno, Masarykova univerzita, 1998, s. 78

⁶⁹ Spáčil, J., Dobré mravy v českém občanském zákoníku a v judikatuře, Právní rozhledy, 2004, č. 18, s. 665

⁷⁰ Rubeš, P. Dobré mravy v rukou soudců, Pocta Martě Knappové k 80. narozeninám, Praha, ASPI, 2005, s. 338

⁷¹ Hein, O. Dobré mravy, Právní rádce 12/2004, s. 71-79

Považuji však za zajímavé určité vymezení zmínit. Morálku lze vymezit jako historicky, sociálně a ekonomicky podmíněný soubor obecně či skupinově uznávaných a užívaných pravidel chování, která v daném čase, v daném místě a v daném prostředí vymezují společenská pravidla hry. Mravnost naproti tomu lze definovat jako soubor takových vrozených anebo získaných vlastností, které vyvolávají pozitivní (tj. mravné) myšlení a jednání odpovídající objektivně prospěšným, obecně uznávaným a časově neměnným kategorickým mravním imperativům, tj. mravním normám, přičemž základními pozitivními vlastnostmi jsou dle klasického stoického výkladu moudrost, spravedlivost (včetně poslušnosti, poctivosti, důvěryhodnosti), uměřenost (včetně zdrženlivosti, uvážlivosti, skromnosti, sebeovládání) a statečnost.⁷² Po tomto vymezení by bylo možné konstatovat, že dobré mravy vzhledem k různosti definic, lze podřadit jak pod morálku, tak mravnost, což sám Hein připouští, avšak úplné ztotožnění nepovažuje za správné, spíše však směřuje v tomto směru k mravnosti.⁷³ V souvislosti s mravností si dovoluji poukázat na vymezení dobrých mravů v komentáři k občanskému zákoníku, kde se mimo jiné uvádí: aby byl v souladu se základními a obecně uznávanými zásadami mravního řádu demokratické společnosti (slušností, poctivostí, čestností, vzájemnou úctou, tolerancí, důvěrou atd.).⁷⁴ Je zřejmé, že i zde se autoři přiklonili k názoru, že obsah dobrých mravů utváří i mravnost ve výše vymezeném smyslu, byť nikoli sama.

Můžeme shrnout, že i ohledně názoru na vztah morálky, potažmo mravnosti a dobrých mravů je vícero názorů v literatuře, byť názor ohledně souvislosti morálky, či mravnosti zřejmě převažuje. Pokud jde o judikaturu, pak často při hledání definic dobrých mravů operuje s pojmem mravní zásady, morálka. Mám-li vnést svůj pohled na vztah morálky, mravnosti a dobrých mravů, pak se domnívám, že je třeba hledat obsah dobrých mravů v obou těchto kategoriích, a to tak, že z morálky se vybere to, co odpovídá kritériím mravnosti, resp. shora uvedeným základním pozitivním vlastnostem, což jsem se snažil vyjádřit už výše při pokusu o jakousi syntézu definic dobrých mravů, když jsem uváděl „i s připuštěním, že v sobě nutně alespoň částečně obsahují či souvisí s morálkou, avšak nelze je ztotožňovat s většinovým veřejným míněním, ale spíše

⁷² Hein, O. Dobré mravy, Právní rádce, 2004, č. 12, s. 73-74

⁷³ Hein, O. Dobré mravy, Právní rádce, 2004, č. 12, s. 75

⁷⁴ Švestka J., Jehlička, O, Škárová M., Spáčil J. a kol. Občanský zákoník. Komentář, 10. vyd., Praha, C.H.Beck, 2006, s. 257

s citem spravedlivých a slušných lidí.“ Důvodem, jež mě k tomu vede, je skutečnost, že mravnost je kategorií neměnnou, kdežto morálka proměnlivou,⁷⁵ proto přijetí obou těchto pojmů, neboť jsem z důvodů uvedených v kapitole 2.2 této práce přesvědčen, že i dobré mravy procházejí určitým vývojem, což by jejich ztotožnění pouze s mravností zřejmě vylučovalo, pokud akceptujeme, že mravnost je neměnná kategorie.

2. Dobré mravy a obchodní právo

V této části, označené jako dobré mravy a obchodní právo, se budu věnovat určitému vymezení zásad poctivého obchodního styku, zejm. určitým vymezením ve vztahu k dobrým mravům, pokud jde o odlišnosti či naopak společné znaky těchto institutů, dále bude předmětem úvah otázka použitelnosti dobrých mravů v obchodních vztazích.

2.1. Zásady poctivého obchodního styku

Pojem zásad poctivého obchodního styku se objevuje v současném obchodním zákoníku, který stanoví, že výkon práva, který je v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku, nepožívá ochrany.⁷⁶ Obdobně jako je tomu u dobrých mravů, ani zde obchodní zákoník tento pojem nijak nedefinuje, ani neposkytuje výčet, kteréže zásady má na mysli. Na rozdíl od pojmu dobrých mravů se v tomto případě však judikatura ani vědecká literatura nesnaží urputně nalézt správnou definici zásad poctivého obchodního styku, což považuji za vhodné z důvodů, jež jsou v podstatě shodné s důvody pro nedefinování pojmu dobré mravy. Ustanovení § 265 obchodního zákoníku je výrazem určité flexibility v obchodních vztazích a důkazem toho, že v každém případě je možné připustit výjimku pozitivněprávních dogmat v zájmu toho aby se právo nestalo formalisticky chápaným nástrojem bez vnitřních hodnot využitelných k ochraně zjevných nespravedlností, podvodů apod.⁷⁷ Obecně lze říci, že poctivý obchodní styk je jakousi obdobou dobrých mravů pro obchodní vztahy, nedomnívám se však, že je to

⁷⁵ Hein, O. Dobré mravy, Právní rádce, 2004, č. 12, s. 77

⁷⁶ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 265

⁷⁷ Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, 2. vyd., Praha: C. H. Beck, 2004, s. 191

jejich podoba jako někteří autoři.⁷⁸ Za vhodné považuji následující přiblížení pojmu zásad poctivého obchodního styku, které říká, že podnikatel je profesionál obeznámený se svým oborem a dodržující předpokládanou dávku náležité péče, kterou lze očekávat od řádného obchodníka, a jeho činností tedy nesmí dojít k tomu, že bude zneužívat svého postavení na úkor ostatních účastníků vztahu.⁷⁹ Určitým přiblížením tohoto pojmu a dle mého názoru zcela správným je teze, že nelze poskytnout soudní ochranu žalobě sice právnicky odůvodněné, ale která má za svůj výlučný účel jen šikanu žalovaného.⁸⁰ Kladně v oblasti snah o definování hodnotím též i judikaturu Nejvyššího soudu ČR, která se nezabývá otázkou snahou o obecnou definici, ale spíše dílčími příklady uvádí, které zásady pod tento pojem spadají, resp. co je v souladu se zásadami poctivého obchodního styku a co ne, když Nejvyšší soud ČR uvádí, že jednou ze základních zásad poctivého obchodního styku je řádné a včasné plnění závazků, tedy i včasné placení.⁸¹ Toto pak nachází svůj odraz v rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, kde je zastáván názor, že jestliže dlužník (jeden z účastníků sdružení) své závazky neplní a porušuje tím základní zásadu poctivého obchodního styku, nelze považovat za porušování zásad poctivého obchodního styku jednání oprávněného věřitele, jenž se domáhá svého práva na zaplacení jistiny včetně příslušenství a požaduje tak zaplacení dluhu po tomto dlužníkovi jako účastníku sdružení a nikoliv po ostatních účastnících sdružení.⁸² Dalším příkladem může být jiné rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, kde je konstatováno, že za výkon práva v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku není a nelze považovat uplatnění a vymáhání nároku na vrácení plnění ze smlouvy, od níž účastník odstoupil.⁸³ V souvislosti s „hledáním“ obsahu poctivého obchodního styku se též přímo obdobně jako u dobrých mravů nabízí otázka, zda se jedná o otázku skutkovou či právní, pak jsem stejně jako u dobrých mravů z podobných důvodů přesvědčen, že se jedná o otázku právní, k čemuž dospívá i vědecká literatura.⁸⁴

⁷⁸ Havel, B. Dobré mravy a poctivý obchodní styk, Právník, 2000, č. 1, část III.1

⁷⁹ Havel, B. Dobré mravy a poctivý obchodní styk, Právník, 2000, č. 1, část III.1

⁸⁰ Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, 2. vyd., Praha: C. H. Beck, 2004, s. 191

⁸¹ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Odo 468/2003 ze dne 27. listopadu 2003, též např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. III. Odo 20/96 ze dne 30. července 1997

⁸² rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Odo 45/2004 ze dne 12. října 2004

⁸³ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Odo 417/2003 ze dne 26. listopadu 2003

⁸⁴ Havel, B. Dobré mravy a poctivý obchodní styk, Právník, 2000, č. 1, část III.1

Pojem poctivého obchodního styku nelze zaměňovat s pojmem dobrých mravů, je nutno tyto pojmy odlišovat, neboť se nejedná o pojmy totožné, ostatně jinak by nebyl důvod pro jejich používání, ale stačil by jen jeden z nich. Předně lze uvést, že nepochybně společným znakem těchto pojmů, kromě toho, že se jedná o zásady, je jejich povaha jistého korektivu, kdy sice jednání zdající se formálně v pořádku neprojde skrze hodnocení z hlediska dobrých mravů či poctivého obchodního styku a z tohoto důvodu bude takové jednání neplatné, či jedním, jemuž se neposkytne právní ochrana.

Jak jsem již výše uvedl, domnívám se, že poctivý obchodní styk je obdobou, nikoli podobou, dobrých mravů v oblasti obchodních vztahů, a to zejména z důvodu, že pokud bychom připustili, že poctivý obchodní styk je jen podobou dobrých mravů, že jde o jakousi podmnožinu dobrých mravů a tedy všechny výkony práva právními úkony rozpornými s poctivým obchodním stykem jsou též i neplatné pro rozpor s dobrými mravy, jak uvádí někteří autoři,⁸⁵ pak by pojem poctivého obchodního styku a jeho zakotvení v obchodním zákoníku bylo zcela nadbytečným ustanovením, neboť by příčnou ochranu poskytoval již sám občanský zákoník svým § 3 odst. 1 v podobě neposkytnutí ochrany výkonu práva, jež je rozporné s dobrými mravy, a § 39 v podobě neplatnosti takového právního úkonu, který je v rozporu s dobrými mravy.

Původně jsem měl záměr podpořit ať už tento argument či argument názorových oponentů důvodovou zprávou k ustanovení § 265 obchodního zákoníku, avšak ta v této oblasti mlčí, proto si musíme vystačit výše uvedeným výkladem ustanovení a víceméně se pokoušet odhadnout smysl, který byl začleněním § 265 do obchodního zákoníku sledován. S ohledem na již uvedené se domnívám, že smyslem bylo postihnout právě takové výkony práva, který sice jsou v souladu s dobrými mravy, avšak jsou nežádoucí pro jejich rozpor se zásadami poctivého obchodního styku. Domnívám se tedy, že je alespoň teoreticky možné, aby určité jednání, které je v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku, bylo platné, pokud nedosahuje takové intenzity, že by se přičilo i dobrým mravům, avšak pouze nikoli vymahatelné právě pro rozpor se zásadami

⁸⁵ Havel, B. Dobré mravy a poctivý obchodní styk, Právník, 2000, č. 1, část III.1

poctivého obchodního styku.⁸⁶ V případě, že by tomu tak nebylo, pak bychom museli dospět k názoru, že není nutné speciální ustanovení o obchodním poctivém styku a toto ustanovení bychom mohli z našeho platného právního řádu vypustit. Argument ve prospěch zde prezentovaného názoru spatřuji i v konstatování, že při zjišťování, zda je nějaké jednání v souladu či nesouladu se zásadami poctivého obchodního styku berou v potaz obchodní zvyklosti daného podnikatelského odvětví,⁸⁷ což ostatně konstatuje i zastánce teze, že rozpor s poctivým obchodním stykem je rozporem i s dobrými mravy.⁸⁸ Nicméně to by pak znamenalo, že dobré mravy v sobě zahrnují i obchodní zvyklosti a to i v různých podnikatelských odvětvích, což je dle mého názoru třeba jednoznačně odmítnout, neboť tomu tak jistě není. Dalším podpůrným argumentem může být i skutečnost, že z hlediska rozporu se zásadami poctivého obchodního styku je posuzován výkon práva, to jest uplatňování subjektivních práv takovým chováním, které občanské právo svým subjektům dovoluje (k němuž je opravňuje) a které zároveň směřuje k výsledku (stavu) objektivním právem sledovanému,⁸⁹ nikoli pouze právní úkony, které lze též považovat za výkon práva, a to aniž by se zakládala neplatnost takovýchto úkonů, ale pouze se takovému výkonu práva neposkytne ochrana, což je zřejmě odůvodněno určitou profesionalitou účastníků obchodních vztahů. Lze to chápat i tak, že de facto se posuzování se zásadami poctivého obchodního styku bude dít až v momentě, kdy mezi stranami vznikne spor ohledně určitého výkonu práva a budou se domáhat ochrany tohoto svého práva, která však může být odepřena právě s poukazem na § 265 obchodního zákoníku, avšak nebude-li mezi stranami sporu, nebude do jejich vztahu zasahováno. Ostatně ani formulace § 265 obchodního zákoníku takové jednání nezakazuje, ale jen mu neposkytuje právní ochrany. Oproti tomu § 3 odst. 1 občanského zákoníku takové jednání výslovně zakazuje a § 39 občanského zákoníku pak všechny právní úkony rozporné s dobrými mravy prohlašuje za neplatné, čili stanoví tvrdší sankci, která však může nastoupit i v případě, že není mezi stranami sporu o platnost určitého úkonu, ale o jinou záležitost s ním související, přesto však může být soudem konstatována neplatnost i onoho úkonu z důvodu, že se jedná o absolutní neplatnost,

⁸⁶ Štenglová I., Plíva S., Tomsa M. a kol. Obchodní zákoník, 12. vyd., Praha: C.H.Beck, 2009, s. 847, též Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, 2. vyd., Praha: C.H.Beck, 2004, s. 190

⁸⁷ Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, 2. vyd., Praha: C.H.Beck, 2004, s. 191

⁸⁸ Havel, B. Dobré mravy a poctivý obchodní styk, Právník, 2000, č. 1, část III.1

⁸⁹ Knappová, M., Švestka J, Dvořák J. a kol. Občanské právo hmotné 1, 4. vyd., Praha, ASPI, 2005, s. 258

k níž je přihlíženo z úřední povinnosti. Právě i tato odlišná konstrukce mě vede k názoru, že v případě poctivého obchodního styku nejde jen o podmnožinu dobrých mravů. Dle mého soudu je nutno v případě, že mám posoudit nějaký výkon práva, zabývat se nejprve případným smluvním ustanovením, o něž toto právo opírám, z hlediska jeho rozporu s dobrými mravy a tedy jeho případnou neplatností, a pokud obstojí, pak posuzovat samotný výkon práva, jež mi takové ustanovení zakládá, z hlediska rozporu s dobrými mravy a jde-li o obchodní vztah, tak i z hlediska poctivého obchodního styku.

Značná odlišnost mezi dobrými mravy a zásadami poctivého obchodního styku spočívá nepochybně v oblasti použitelnosti těchto institutů. Dobré mravy jsou zásadou použitelnou v celém soukromém právu, kdy toto tvrzení můžeme opřít o chápání občanského zákoníku jako předpisu obecného pro celé soukromé právo, nejen právo občanské, ale též lze dobré mravy s ohledem na dříve uvedené použít též i částečně v oblasti veřejného práva. Oproti tomu poctivý obchodní styk je partikulární zásadou s omezenou platností, neboť její platnost pro dané jednání je podmíněna existencí obchodu ve smyslu ustanovení § 261 obchodního zákoníku a není možné ji rozšiřovat i do jiných soukromoprávních sfér⁹⁰ a z logiky věci tedy není možné její uplatnění v případě, kdy dva občané nepodnikatelé budou subjekty právního vztahu založeného kupní smlouvou, jejímž předmětem bude koupě nemovitosti, avšak dobré mravy zde své uplatnění mít budou, půjde-li však o podnikatele při své podnikatelské činnosti, pak se zde uplatní i zásady poctivého obchodního styku.

Další významná odlišnost spočívá v následcích, jež případný rozpor s dobrými mravy či zásadami poctivého obchodního styku působí. § 39 občanského zákoníku stanoví pro případ rozporu právního úkonu s dobrými mravy sankci v podobě neplatnosti, naproti tomu obchodní zákoník spojuje s výkonem práva jež je v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku sankci v podobě neposkytnutí právní ochrany takovému výkonu práva, nestíhá jej tedy neplatností. Tato odlišnost má nepochybně značný význam, pokud jde o poskytnuté plnění, neboť v případě rozporu s dobrými mravy je zde sankce neplatnosti a tedy povinnost vrátit přijaté plnění z titulu

⁹⁰ Havel, B. Dobré mravy a poctivý obchodní styk, Právník, 2000, č. 1, část IV.2.

bezdůvodného obohacení, avšak v případě rozporu se zásadami poctivého obchodního styku zde neplatnost není a nevzniká tedy ani povinnost vrátit přijaté plnění z titulu bezdůvodného obohacení, neboť k němu nedošlo, lze konstatovat, že zde není pouze možnost takové plnění soudně vymáhat, avšak bude-li plněno dobrovolně, pak bylo plněno po právu. Proto se někdy hovoří o jistém paradoxu, kdy výkon práva shledaný soudem jako nepoctivý může mít právně relevantní následky, přičemž tento paradox je odůvodňován proklamovanou profesionalitou podnikatelů a snahou zákonodárce o co největší smluvní svobodu v oblasti hospodářských vztahů.⁹¹

2.2. Použitelnost dobrých mravů v obchodních vztazích

Zakotvení dobrých mravů v občanském zákoníku a zakotvení zásad poctivého obchodního styku v obchodním zákoníku nutně vyvolává otázku použitelnosti dobrých mravů v obchodních vztazích, to jest zda i obchodní vztah⁹² lze podrobit kritériu dobrých mravů a z tohoto titulu případně usoudit na jeho neplatnost. Tato otázka se nabízí, neboť obchodní zákoník je *lex specialis* ve vztahu k občanskému zákoníku a upravuje tak zvláštnosti pro obchodní vztahy, tudíž by se mohl objevit názor, že dobré mravy v obchodních vztazích nahrazuje pojem zásad poctivého obchodního styku a proto se dobré mravy v oblasti obchodních vztahů neuplatní. Na druhou stranu však občanský zákoník je v podstatě základní úpravou nejen pro občanské právo, ale pro právo soukromé vůbec, a proto lze uvažovat i o aplikovatelnosti dobrých mravů v obchodních vztazích, k čemuž se spíše kloním a to z dále uvedených důvodů.

Lze vyjít ze samotné pozitivněprávní úpravy obchodního zákoníku, který v § 1 odst. 2 mimo jiné stanoví, že právní vztahy uvedené v odstavci 1 se řídí ustanoveními tohoto zákona a nelze-li některé otázky řešit podle těchto ustanovení, řeší se podle předpisů práva občanského.⁹³ Toto ustanovení zcela jednoznačně zakotvuje subsidiaritu občanského zákoníku pro oblast obchodních vztahů a občanský zákoník je z tohoto důvodu též pramenem obchodní práva jako jeho obecný a podpůrný základ.⁹⁴ Obchodní zákoník se v části třetí, hlavě I a dílu II, označeném jako některá ustanovení o právních

⁹¹ Havel, B. Dobré mravy a poctivý obchodní styk, Právník, 2000, č. 1, část IV.1.

⁹² Obchodním vztahem rozumím vztahy ve smyslu § 1 odst. 1 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

⁹³ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 1 odst. 2

⁹⁴ Pelikánová, I. Obchodní právo I. díl, Praha: ASPI, 2005, s. 140

úkonech zabývá prakticky pouze otázkou projevu vůle, relativní neplatností a náhradou škody z titulu způsobení neplatnosti právního úkonu, neobsahuje tedy žádné obecnější ustanovení o právních úkonech, což vytváří prostor pro uplatnění občanského zákoníku a jeho ustanoveních o právních úkonech včetně § 39, tedy ani právní úkony v obchodních vztazích nesmějí být v rozporu s dobrými mravy, jinak by byly neplatné. Tento názor lze podpořit i důvodovou zprávou k uvedenému dílu obchodního zákoníku, když důvodová zpráva uvádí, že úprava platnosti právních úkonů a jejich neplatnosti se přenechává občanskému zákoníku a navrhovaná úprava obchodního zákoníku se omezuje pouze na řešení těch otázek, jež je třeba vzhledem k právní povaze upravovaných vztahů upravit odlišně.⁹⁵ Z hlediska použitelnosti § 3 odst. 1 občanského zákoníku lze argumentovat, že jde o natolik obecná ustanovení občanského zákoníku představující obecný základ soukromého práva vůbec, nejen práva občanského, a jsou použitelná nejen pro soukromé právo vůbec ale i pro právo obchodní. K přesvědčení, že dobrým mravy jsou použitelné i na obchodní vztahy mě vede dále ustanovení § 267 odst. 2 obchodního zákoníku, jež vylučuje použití ustanovení § 49 občanského zákoníku pro vztahy upravené obchodním zákoníkem,⁹⁶ neboť pokud by zákonodárce chtěl vyloučit použitelnost dobrých mravů v obchodních vztazích, pak by zřejmě též přistoupil k jejich výslovnému vyloučení, jako tomu učinil v případě tísňe, avšak obdobné ustanovení vylučující dobré mravy v obchodním zákoníku nenalezneme, z čehož usuzuji, že zakotvením zásad poctivého obchodního styku nesledoval zákonodárce dobré mravy vyloučit z obchodních vztahů, ale doplnit je, nikoli nahradit, korektivem v podobě zásad poctivého obchodního styku. Z hlediska záměru zákonodárce by mohla vnést jasno důvodová zpráva k ustanovení § 265 obchodního zákoníku, avšak ta k tomuto ustanovení ničeho neuvádí, přesto jej však vzhledem k uvedenému považuji za zřejmý.

Argumentem pro použitelnost dobrých mravů i v obchodních vztazích může být též teze, že oblast obchodního práva je oblastí spadající do sféry práva občanského, resp. práva soukromého, kdy i na ní dopadají a musí dopadat obecné zásady právní, přičemž dobré mravy jsou jistě jednou z hlavních a nejvyšších zásad, dopadajících, jak

⁹⁵ Důvodová zpráva k obchodnímu zákoníku [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, cit. 2010-02-16, dostupné na http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0684_19.htm

⁹⁶ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 267 odst. 2

již bylo uvedeno nejen na právo soukromé, ale i veřejné. Právní zásady jakožto určité vůdčí ideje mají obecnou platnost, jež je jednou z nejsilnějších právních maxim, a lze konstatovat, že se od nich odvíjí celkový výraz práva a právního řádu. V tomto světle pak není zřejmě možné, aby z dopadu těchto zásad byly vyjmuty obchodní vztahy.⁹⁷

Též judikatura se kloní k aplikovatelnosti dobrých mravů na obchodní vztahy a také je v řadě případů skutečně používá a poměřuje obchodní vztahy kritériem nejen zásad poctivého obchodního styku, ale též dobrých mravů. Příkladem lze uvést rozhodnutí, které vychází z argumentu, který jsem již výše uvedl, a sice argumentu ustanovením § 2 odst. 1 obchodního zákoníku, když uvádí, že při posouzení platnosti usnesení valné hromady však nelze se zřetelem k ustanovení § 1 odst. 2 obchodního zákoníku opomíjet hledisko dobrých mravů, obsažené v našem soukromém právu.⁹⁸ Také pražský vrchní soud se vyjadřuje ve prospěch použitelnosti dobrých mravů v obchodních vztazích konstatováním, že usnesení valné hromady společnosti s ručením omezeným je v rozporu s dobrými mravy tehdy, jestliže většinový společník proti vůli menšinového společníka rozhodne vahou svých hlasů tak, že menšinového společníka zbaví určitých práv, které mu byly garantovány společenskou smlouvou, a naopak sám na úkor menšinového společníka získá větší práva.⁹⁹

Touto otázkou se zabýval i Nejvyšší soud ve svých rozhodnutích, např. již v jiné souvislosti zmiňované rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 8. 2000, sp. zn. 22 Cdo 871/2000, kdy posuzoval jak soulad s dobrými mravy, tak se zásadami poctivého obchodního styku, lze poukázat i na zdůvodnění dalšího rozhodnutí, kde Nejvyšší soud uvádí, že pro věc není podstatné, zda příslušné jednání může být současně jednáním odporujícím § 265 obch. zák. i rozporným s dobrými mravy ve smyslu § 3 obč. zák., nýbrž to, zda závěr, že takové jednání je v rozporu s dobrými mravy (na němž samostatně spočívá napadené rozhodnutí), obstojí, i když vzešlo z obchodního závazkového vztahu, přičemž odpověď souladnou s napadeným rozhodnutím pak obsahuje rozhodnutí uveřejněné pod číslem 79/2005 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, jehož uveřejněním sledoval Nejvyšší soud sjednocení rozhodovací praxe

⁹⁷ Havel, B. K aplikovatelnosti dobrých mravů v obchodním styku, Obchodní právo, 2001, č. 2, s. 12

⁹⁸ rozhodnutí Vrchního soudu Olomouc sp. zn. 3 Cmo 60/96 ze dne 30.5.1996

⁹⁹ rozhodnutí Vrchního soudu Praha sp. zn. 7 Cmo 253/98 ze dne 9.12.1998

soudů při aplikaci § 3 obč. zák. a z nějž podává, že výkon práva, který je v rozporu s dobrými mravy, lze s poukazem na § 3 odst. 1 obč. zák. odepřít i v obchodním závazkovém vztahu (konkrétně ve vztahu ze smlouvy o úvěru a jeho zajištění).¹⁰⁰ Ostatně možnost aplikovat dobré mravy v obchodních vztazích připouští opakovaně ve své rozhodovací činnosti i Ústavní soud ČR, a to aniž by cítil potřebu zdůvodnit tuto použitelnost, neboť to pravděpodobně považuje za samozřejmé.¹⁰¹

3. Následky rozporu s dobrými mravy

Smyslem této kapitoly je nejprve uvést stávající právní úpravu následků rozporu s dobrými mravy včetně zamyšlením se nad vhodností současného řešení, snahou najít negativa i pozitiva takového řešení. Následně se budu věnovat úvahám *de lege ferenda* v této oblasti včetně navrhované úpravy v novém občanském zákoníku a včetně pokusu o nastínění možných řešení případných negativ stávající právní úpravy.

3.1. Současná právní úprava následků rozporu s dobrými mravy

V nynější právní úpravě následků rozporu s dobrými mravy je nutno se zabývat následky vyplývajícími jednak z ustanovení § 3 odst. 1 a jednak z ustanovení § 39 občanského zákoníku, neboť následky těmito ustanoveními předvídané jsou odlišné. Podíváme-li se na § 3 odst. 1 občanského zákoníku, pak se zdá, že neobsahuje žádný následek rozporu s dobrými mravy, ale pouze uvádí, že výkon práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztah nesmí být s nimi v rozporu.¹⁰² Uvedené ustanovení směřuje na takový výkon práv a povinností, který je sice v souladu se zákonem, ale nikoli souladný s dobrými mravy. Pokud taková situace nastane, pak uvedenému výkonu práv, popř. povinností, neposkytne soud právní ochranu, aniž by se tím cokoli, vyjma tohoto omezení, měnilo na existenci tohoto práva, popř. že by soud tímto způsobem založil nějaké nové právo.¹⁰³ Nedochozí zde tedy k „zneplatnění“ případného smluvního ustanovení, o něž se daný výkon práva opírá, což vede ke

¹⁰⁰ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Odo 756/2005 ze dne 27. června 2007

¹⁰¹ např. rozhodnutí Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 523/07 ze dne 7. května 2009

¹⁰² zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 3 odst. 1

¹⁰³ Švestka J., Jehlička, O., Škárová M., Spáčil J. a kol. Občanský zákoník. Komentář, 10. vyd., Praha, C.H.Beck, 2006, s. 48

konstatování, že bude-li takovému výkonu práva ze strany osoby, vůči níž výkon práva směřuje, vyhověno, pak se zřejmě uvedený následek neuplatní. Například budu-li jako dlužník proti svému věřiteli vznášet námitku promlčení, která by za daných okolností byla rozporná s dobrými mravy, tedy výkonem práva v rozporu s dobrými mravy, ale věřitel jí nebude oponovat námitkou rozporu takového výkonu práva s dobrými mravy, pak zřejmě budu jako dlužník s námitkou promlčení úspěšný. Domnívám se, že toto zcela odpovídá principu *vigilantibus iura* a tedy pokud žádná ze stran ohledně příslušného výkonu práv a povinností ničeho nenamítá, nespornuje, pak tu není důvod do jejich vztahu zasahovat.

Za vhodné považuji v této souvislosti také poukázat na obdobnou formulaci ohledně zásad poctivého obchodního styku, kde však pro případ rozporu výkonu práva s těmito zásadami je výslovně zakotven následek v podobě neposkytnutí ochrany takovému výkonu práva.¹⁰⁴ S ohledem na tuto skutečnost se totiž nabízí otázka, proč není výslovně takový následek zakotven i v § 3 odst. 1 občanského zákoníku, ale pouze se takový následek dovozuje, což může vést i k pochybnostem, zda vůbec působí § 3 odst. 1 občanského zákoníku nějaké následky a případně jaké. Důvodová zpráva k uvedenému ustanovení uvádí, že § 3 odst. 1 občanského zákoníku stanoví rovněž jedno ze základních interpretačních pravidel, běžných v právních řádech demokratických států,¹⁰⁵ a nevznáší tedy do věci jasno ohledně možného následku. Nicméně přesto si myslím, že jedním z následků je právě ono neposkytnutí ochrany takovému výkonu práva, neboť by pak šlo jen o určité deklaratorní ustanovení, což jistě nebylo záměrem zákonodárce. Domnívám se však, že je možné spojovat s takovým s dobrými mravy rozporným výkonem práva i jiné následky, než jen neposkytnutí ochrany, přičemž takový následek představuje úprava odpovědnosti za škodu způsobenou úmyslným jednáním proti dobrým mravům obsažená v občanském zákoníku.¹⁰⁶ Zřejmě je třeba alespoň teoreticky připustit, že bude připadat v úvahu i použití § 4 občanského zákoníku, pokud by s dobrými mravy rozporný výkon práv

¹⁰⁴ Zákon č. 512/1991 Sb., obchodní zákoník, § 265

¹⁰⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 509/1991 [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, cit. 2010-02-16, dostupné na http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0685_08.htm

¹⁰⁶ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 424

zasahoval do subjektivního práva jiného subjektu, neboť dané ustanovení poskytuje ochranu každému, jehož právo je porušeno či ohroženo.¹⁰⁷

Oproti § 3 odst. 1 obsahuje § 39 občanského zákoníku výslovně zakotvený následek rozporu právního úkonu s dobrými mravy, a sice následek v podobě neplatnosti takového právního úkonu, když stanoví, že neplatný je právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přičí dobrým mravům.¹⁰⁸ Alespoň stručně lze uvést, že mezi rozporem se zákonem a rozporem s dobrými mravy je vztah *lex specialis* a *lex generalis*, kdy neplatným právním úkonem je takový, který odporuje zákonu nebo jej obchází, ale i takový právní úkon, který sice je v souladu se zákonem, ani jej neobchází, ale přičí se dobrým mravům, to jest rozpor s dobrými mravy může být proto důvodem neplatnosti právního úkonu jen tehdy, pokud právní úkon odpovídá zákonu, tedy neodporuje mu, ani jej neobchází.¹⁰⁹ V této souvislosti se ztotožňují s názorem, že právní úkony *in fraudem legis* by měly být posuzovány především podle korektivu dobrých mravů, neboť takový právní úkon se nepochybně dobrým mravům přičí. Z tohoto důvodu například německá či rakouská právní úprava nezakotvovala generální klauzuli zneplatňující právní úkony *in fraudem legis*.¹¹⁰ V tomto smyslu by se dalo považovat zakotvení takové klauzule v našem právním řádu za nadbytečné, neboť by takové jednání mohlo být postiženo právě skrze dobré mravy.

Ze znění § 39 občanského zákoníku plyne, že případný rozpor právního úkonu s dobrými mravy může vyplývat nejen z jeho obsahu, ale i z účelu daného právního úkonu. Právně významným účelem smlouvy je takový účel, který sledují všichni účastníci smlouvy, a nebo je jej sleduje pouze některý z účastníků smlouvy, ostatní však o tom cíli vědí, nebo jej z okolností, za kterých ke smluvnímu jednání dochází, musí předpokládat. Tedy pokud sleduje jedna ze stran právního úkonu účel, který není v obsahu právního úkonu vyjádřen a o kterém neví a ani nemůže vědět druhá strana, pak

¹⁰⁷ Pulkrábek, Z. K výkladu ustanovení § 3 odst. 1 občanského zákoníku, *Právní rozhledy*, 2000, č. 11, s. 511

¹⁰⁸ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 39

¹⁰⁹ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 1880/99 ze dne 9. června 2000

¹¹⁰ Salač, J. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*, 2. vyd., Praha: C.H.Beck, 2004, s.222-223

se jedná o pohnutku, nemající vliv na platnost takového právního úkonu, a to ani z hlediska dobrých mravů, neboť opačný postup by vedl ke zpochybnění právní jistoty a vyloučení ochrany dobré víry.¹¹¹

Užitím argumentu a contrario k § 40a občanského zákoníku je neplatnost právního úkonu přičítána se dobrým mravům neplatností absolutní, tedy neplatností k níž soud musí přihlížet z úřední povinnosti, neplatností, jež nastává ex lege, neplatností, která se nepromlčuje, a neplatností, která nepřipouští konvalidaci daného právního úkonu. Na neplatný právní úkon se pak hledí, jako by nebyl učiněn, což vyvolává povinnost navrácení plnění z takového právního úkonu z titulu bezdůvodného obohacení, pokud již bylo plněno. Navíc takový právní úkon nemá účastníky zamýšlené právní následky bez ohledu na to, který z účastníků neplatnost způsobil a zda některý z účastníků uzavřel smlouvu v dobré víře. Tento přístup však vede jednoznačně k situaci, která by sama mohla být posuzována měřítkem souladu s dobrými mravy, neboť neplatnosti smlouvy se může dovolávat i ten účastník daného právního úkonu, který rozpor s dobrými mravy způsobil. V podstatě takový účastník jedná v rozporu s dobrými mravy dvakrát – prvně, když svým jednáním rozpor vyvolá, podruhé, když se tohoto rozporu dovolává a dosáhne u soudu svého cíle.¹¹² V takové případě by se dalo uvažovat o aplikaci § 3 odst. 1 občanského zákoníku a považovat takové dovolání se rozporu za výkon práva v rozporu s dobrými mravy, nicméně současné pojetí absolutní neplatnosti to zřejmě neumožňuje,¹¹³ zejména když nastává ex lege a přihlíží se k ní z úřední povinnosti, pak lze těžko připustit aplikaci uvedeného ustanovení na danou situaci. Právě tento případ ukazuje na značné negativum současné úpravy v této oblasti.

Též se s ohledem na skutečnost, že jde o absolutní neplatnost, uvádí, že osoba, která se neplatnosti dovolává, nemá povinnost tvrzení.¹¹⁴ Přičemž obdobnou tezi lze nalézt i v judikatuře, konkrétně v rozhodnutí Krajského soudu Brno, jež praví, že k absolutní neplatnosti smlouvy soud přihlíží ex offio, zvláště pak v situaci, kdy je na

¹¹¹ Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, 2. vyd., Praha: C.H.Beck, 2004, s.195

¹¹² Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, 2. vyd., Praha: C.H.Beck, 2004, s.195

¹¹³ Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, 2. vyd., Praha: C.H.Beck, 2004, s.195

¹¹⁴ Bělohlávek A. Neplatnost právního úkonu při porušení dobrých mravů, Právní rádce, 2006, č. 1, s. 22

podkladě takové smlouvy přiznáváno právo, popř. právo odmítáno. Účastník v takovém případě nemusí tvrdit a namítat neplatnost takového úkonu a soud je povinen zkoumat všechny důvody absolutní neplatnosti. Avšak hned dále rozlišuje důvody neplatnosti, které leží na straně subjektu neplatnosti se dovolávajícího, jako je nedostatek svobody, rozpor s dobrými mravy či omyl, a důvody, ke kterým je nutno přihlížet z úřední povinnosti, jako je například nedostatek formy.¹¹⁵ Je však otázkou nakolik je takový přístup slučitelný se současným konceptem absolutní neplatnosti, neboť je z něj bezpochyby zřejmé, že v oblasti dobrých mravů, nedostatku svobody a omylu, tenduje spíše do sféry neplatnosti relativní. Nicméně lze souhlasit s tím, že jde o rozlišení logické,¹¹⁶ neboť soud těžko sám může posoudit, zda je daný úkon v rozporu s dobrými mravy, neznaje veškeré okolnosti, pokud je účastníci netvrdí, a těžko po něm lze požadovat, by sám aktivně tyto skutečnosti aktivně zjišťoval. Určitou tendenci směrem k flexibilnějšímu pojetí vyjadřuje i názor, že absolutní neplatnosti se může dovolávat jen ten, kdo jako dotčený má na tomto zájem, nikoli každý, s čímž koresponduje i ustanovení § 80 písm. a) občanského soudního řádu, vyžadující pro podání určovací žaloby naléhavý právní zájem.¹¹⁷

Je zřejmé, že současnou právní úpravu následku rozporu s dobrými mravy lze podrobit značné kritice a to pokud jde o následek v podobě absolutní neplatnosti právních úkonů přičítících se dobrým mravům a zejména pak jejího současného rigidního uplatňování. Vůbec současná koncepce absolutní neplatnosti dle § 39 občanského zákoníku bývá podrobována kritice jako bezbřehá v tom, že nezohledňuje míru porušení zákona či dobrých mravů, popř. obcházení zákona v konkrétním případě, čímž neumožňuje přihlídnout ke kritériím, která by takový rozpor zmírnila či vyloučila.¹¹⁸ Z doslovného výkladu totiž vyplývá, že absolutně neplatným je kategoricky každý právní úkon přičítící se dobrým mravům, bez ohledu na dobrou víru či jiné skutečnosti, které není možno vzhledem k uvedenému ustanovení zohlednit při posuzování

¹¹⁵ rozhodnutí Krajského soudu Brno sp. zn. 16 Co 98/96 ze dne 9. září 1997

¹¹⁶ Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, 2. vyd., Praha: C.H.Beck, 2004, s.195

¹¹⁷ Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, 2. vyd., Praha: C.H.Beck, 2004, s.197

¹¹⁸ Jančo, M., Aktuálne otázky koncepcie absolutnem neplatnosti právnych úkonov podľa § 39 Občianskeho zákonníka, Bulletin slovenskej advokacie 1.časť, 2008, č. 10, s. 31

neplatnosti právních úkonů,¹¹⁹ postihuje se tak v podstatě jakýkoli rozpor s dobrými mravy, byť by byl naprosto minimální. Kritice samozřejmě lze podrobit i další skutečnosti související s tím, že se jedná o absolutní neplatnost, respektive charakteristiky absolutní neplatnosti vůbec, jako možnost dovolat se této neplatnosti kdykoliv, což je dáno tím, že právo dovolat se absolutní neplatnosti se na rozdíl od relativní neplatnosti nepromlčuje. Tato možnost však vnáší do právních vztahů značnou nejistotu právě z důvodu neexistence časového ohraničení. Jak jsem uvedl již výše, je negativem též skutečnost, že dovolávat se této neplatnosti může sama osoba, která rozpor s dobrými mravy způsobila, což samo osobě je nejen nežádoucí, ale i rozporné s dobrými mravy. Další otázkou je, zda neplatnost, jež postihne nemravný právní úkon, má být úplná, nebo zde je v určitých případech přípustné oddělit nemravný díl obsahu právního úkonu od jeho zbytku a „očistěný“ nezávadný díl právního úkonu zachovat v platnosti.¹²⁰ Současná úprava říká, že vztahuje-li se důvod neplatnosti jen na část právního úkonu, je neplatnou jen část, pokud z povahy právního úkonu nebo z jeho obsahu anebo z okolností za nichž k němu došlo, nevyplývá, že tuto část nelze oddělit od ostatního obsahu.¹²¹ Nicméně to nemusí být vždy jasné, kupříkladu zkonstatujeme, že je nemravná smluvní pokuta v určité smlouvě, zpravidla bude zneplatněno jen to ustanovení o smluvní pokutě, nikoli celá smlouva, avšak uzavřely by smluvní strany takovou smlouvu bez smluvní pokuty, když zajišťuje splnění nějaké povinnosti? Na druhou stranu zneplatnění celé smlouvy by též mělo negativní důsledky, bylo-li již plněno, například zhotovena stavba, teď zneplatníme celou smlouvou, čímž například přijdeme o sjednanou pravidelnou a bezplatnou údržbu po určité době, nepochybně zde budou i dopady na „záruční dobu.“ Ukazuje se, že posouzení, zda zneplatnit celý právní úkon či část nemusí být vždy jednoduché, přičemž důsledky takového rozhodnutí jsou vždy pro účastníky takového právního úkonu značné.

Naopak kladně hodnotím § 3 odst. 1 občanského zákoníku, který směřuje nejen na právní úkony, ale na jakýkoli výkon práva rozporný s dobrými mravy a je tedy schopen postihovat řadu jednání a značně tak rozšiřuje oblast, v níž se uplatní korektiv

¹¹⁹ Jančo, M., Aktuálne otázky koncepcie absolutnej neplatnosti právnych úkonov podľa § 39 Občianskeho zákonníka, Bulletin slovenskej advokacie 2.časť, 2008, č. 11, s. 35

¹²⁰ Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, 2. vyd., Praha: C.H.Beck, 2004, s. 10

¹²¹ zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 41

dobrých mravů. Lze pozitivně hodnotit též skutečnost, že takové výkony práva nestíhá neplatností (což asi, pokud nejde o právní úkony, není ani možné), ale pouze takovému jednání soud neposkytne právní ochranu, a to aniž by aniž by se tím cokoli měnilo, vyjma tohoto omezení, na existenci tohoto práva, popř. že by soud tímto způsobem založil nějaké nové právo.¹²² Můžeme však danému ustanovení vytknout přinejmenším to, že samo výslovně nezakotvuje následek, který je s výkonem práva v rozporu s dobrými mravy spojen, ale že je nutno takový následek dovozovat. Zřejmě vhodnějším, aby bylo v dané věci zcela jasno, se jeví úprava takového následku přímo v daném ustanovení.

3.2. Úvahy de lege ferenda o úpravě následků rozporu s dobrými mravy

V předchozí podkapitole jsem podrobil stávající úpravu následků rozporu s dobrými mravy upravenou v § 39 občanského zákoníku značné kritice a z tohoto důvodu považuji za nezbytné poukázat na možné způsoby řešení problémů, jež stávající právní úprava vyvolává, byť nikoli s názorem, že jde o jediné možné a správné řešení. Protože jsem se příliš nepouštěl do kritiky ustanovení § 3 odst. 1 občanského zákoníku, pak se nabízí možnost vystačit si pouze s tímto ustanovením a následkem spočívajícím pouze v neposkytnutí ochrany výkonu práva, popř. povinností rozporných s dobrými mravy. Tuto variantu však je třeba zavrhnout pro nedostatečnost takového řešení, neboť by nastávala situace, kdy máme určité nemravné ustanovení v nějaké smlouvě, na jehož základě vykonáváme určitá práva, povinnosti, avšak neustále, opakovaně by jim byla odpírána soudem právní ochrana právě pro rozpornost jejich výkonu s dobrými mravy, ačkoliv ta nemravnost už by byla sama dána ustanovením příslušného právního úkonu, s kterým by však nebylo možno nic učinit, což jistě není žádoucí, naopak žádoucím v takovém případě je zasáhnout určitým způsobem do právního úkonu samého. I Z tohoto důvodu se domnívám, že řešení uplatněné v ustanovení § 3 odst. 1 občanského zákoníku se hodí zejména na takové výkony práv, popř. povinností, které nejsou přímo právními úkony, respektive pro výkon práv a povinností nevyplyvajících z nemravných ustanovení smlouvy, ale takové výkony práv a povinností, které jsou nemravné samy o

¹²² Švestka J., Jehlička, O, Škárová M., Spáčil J. a kol. Občanský zákoník. Komentář, 10. vyd., Praha, C.H.Beck, 2006, s. 48

sobě, avšak ustanovení je zakládající je třeba ustanovení zákonné či mravné smluvní ustanovení.

Rigiditu současné konceptu, kdy jakýkoli rozpor právního úkonu s dobrými mravy má za následek neplatnost, je možno překlenout flexibilnějším přístupem k neplatnosti právního úkonu, který by umožňoval zohlednit skutečnosti relevantní pro ochranu dobré víry, legitimního očekávání a též právní jistotu účastníků.¹²³ Ustanovení § 39 občanského zákoníku je třeba vykládat v souladu s Listinou základních práv a svobod včetně jejího článku, podle nějž musí být při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod šetřeno jejich podstaty a smyslu a tato omezení nesmí být zneužívána pro jiné účely než ty, pro které byly stanovené.¹²⁴ O absolutní neplatnosti právního úkonu pak lze uvažovat, pokud je odůvodněná účelem, který toto zákonné ustanovení sleduje, tedy musíme zkoumat účel tohoto omezení a následně určit, zda daný rozpor způsobuje následky, které porušují či jsou neslučitelné s účelem tohoto omezení, přičemž pokud by tomu tak nebylo, pak není důvod pro uplatňování sankce absolutní neplatnosti. Výklad uvedeného ustanovení, stejně jako kteréhokoli jiného zákonného ustanovení musí být v souladu s ústavními principy, mezi ně též patří zásada ochrany dobré víry a zásada svobodné vůle. V tomto směru se pak lze hovořit o jakémisi kvalifikovaném rozporu, který zakládá absolutní neplatnost, oproti tomu nikoli kvalifikovaný rozpor ji nezakládá.¹²⁵ Domnívám se, že i tento postup, byť je uváděn hlavně v souvislosti pro případy rozporu se zákonem, je nutno alespoň přiměřeně vztáhnout na rozpor s dobrými mravy, neboť stávající pojetí je příliš přísné a vyznačuje se již uvedenými negativními důsledky. Určitým krokem vstříc k tomuto chápání může být navrhovaná úprava § 527 nového občanského zákoníku stanovící, že neplatné je právní jednání, které zjevně odporuje dobrým mravům.¹²⁶ Taková úprava totiž stíhá neplatností jen taková jednání, která nejen dobrým mravům odporují zjevně, nestačí tedy samotný rozpor, ale musí jít o rozpor zjevný, což může přispět k omezení nadužívání

¹²³ Jančo, M., Aktuálne otázky koncepcie absolutnej neplatnosti právnych úkonov podľa § 39 Občianskeho zákonníka, Bulletin slovenskej advokacie 2.časť, 2008, č. 11, s. 35

¹²⁴ ústavní zákon č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod, čl. 4 odst. 4

¹²⁵ Jančo, M., Aktuálne otázky koncepcie absolutnej neplatnosti právnych úkonov podľa § 39 Občianskeho zákonníka, Bulletin slovenskej advokacie 1.časť, 2008, č. 10, s. 32

¹²⁶ Vládní návrh občanského zákoníku [online]. Ministerstvo spravedlnosti ČR, Praha, cit. 2010-02-16, dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_LRV_090430_final_s%20obsahem.pdf

tohoto ustanovení a sankcí absolutní neplatnosti. Ovšem tuto úpravu někteří autoři kritizují jako úpravu, která bude způsobovat problémy při aplikaci, neboť kritérium rozporu je jasnější, byť někdy přísné, než kritérium zjevného rozporu.¹²⁷ Je možné, že taková úprava bude klást určité vyšší nároky zejména na odůvodnění rozhodnutí, nicméně přesto jsem přesvědčen, že je vhodná, neboť skutečně není žádoucí, aby každý rozpor s dobrými mravy působil absolutní neplatnost. Naopak slůvko „zjevný“ by mohlo směřovat ke zohlednění dobré víry a okolností, za nichž byl úkon činěn, jež mohou právě onen rozpor s dobrými mravy eliminovat či vyloučit, popř. vyloučit jeho zjevnost, v takovém případě pak dle mého názoru není žádoucí taková jednání stíhat sankcí v podobě absolutní neplatnosti.

Jako určitý způsob řešení nedostatků koncepce absolutní neplatnosti lze kladně hodnotit zakotvení zásady, že na právní úkony (právní jednání) je třeba spíše hledět jako na platné, než jako neplatné, v návrhu nového občanského zákoníku,¹²⁸ která zcela jasně vede při výkladu k právního úkonu k preferenci jeho platnosti před neplatností, což bývá někdy stávající judikatuře vyčítáno. Z hlediska stávající úpravy je též pozitivní takový postup soudů, kdy přistupují k důvodu neplatnosti právního úkonu pro rozpor s dobrými mravy rezervovaně a spíše hledají jiné příčiny neplatnosti, což souvisí i s faktem, že dobré mravy jsou pojmem dosti abstraktním a mohou v tomto smyslu činit obtíže ohledně hledání jejich obsahu, ale tím hlavním důvodem takového přístupu by mělo být chápání sankce neplatnosti pro rozpor s dobrými mravy jako důvod neplatnosti ultima ratio.¹²⁹

Výše uvedené přístupy však neřeší jednu zásadní věc – a tou je skutečnost, že v současném pojetí absolutní neplatnosti pro rozpor s dobrými mravy se může této neplatnosti dovolat i ten, kdo ji způsobil. Již výše jsem zmínil možnost čelit takovému postupu účastníku aplikací § 3 odst. 1 občanského zákoníku a považovat takové dovolání se rozporu za výkon práva v rozporu s dobrými mravy, nicméně současné

¹²⁷ Flassik, I. Ad aktuálne otázky koncepcie absolutnej neplatnosti právnych úkonov podle § 39 OZ, Bulletin slovenské advokacie, 2009, č. 1-2, s. 3

¹²⁸ Vládní návrh občanského zákoníku, § 521 [online]. Ministerstvo spravedlnosti ČR, Praha, cit. 2010-02-16, dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny-mce-storage/files/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_LRV_090430_final_s%20obsahem.pdf

¹²⁹ Jančo, M., Aktuálne otázky koncepcie absolutnej neplatnosti právnych úkonov podľa § 39 Občianskeho zákonníka, Bulletin slovenskej advokacie 2.časť, 2008, č. 11, s. 33

pojetí absolutní neplatnosti to zřejmě neumožňuje,¹³⁰ zejm. když nastává ex lege a přihlíží se k ní z úřední povinnosti, pak lze těžko připustit aplikaci uvedeného ustanovení na danou situaci. S ohledem na převažující názory, že právní úprava neplatnosti právních úkonů by měla být založena na preferování relativní neplatnosti a absolutní neplatnost by měla být řešením ultima ratio,¹³¹ se logicky nabízí opustit v tomto případě koncept absolutní neplatnosti a nahradit jej i pro případ rozporu s dobrými mravy neplatností relativní, u níž by tento problém nemohl nastat, neboť se jí nemůže dovolávat ten, kdo ji sám způsobil.¹³² Překvapivě jsem tento návrh v žádném z pramenů, s nimiž jsem se setkal, neobjevil, ani snahy toto možné řešení vyvracet. Zřejmě o něm není uvažováno, neboť se právě rozpor s dobrými mravy považuje za ty krajní případy, kdy má absolutní neplatnost nastoupit, opíraje se přitom možná o tezi, že dobré mravy chrání vždy obecný zájem, nikoli pouze zájem individuální.¹³³ Obecně lze souhlasit s tím, že dobré mravy chrání obecný zájem na tom, aby veškerá jednání byla mravná, ovšem to se dostává do rozporu s tím, že takováto ochrana skrze absolutní neplatnost může právě vést i k dalšímu nemravnému jednání, kdy se původní účastník právního úkonu, jež nemravnost zavinil, sám této nemravnosti dovolá a přivodí tak, neplatnost daného právního úkonu, z čehož může mít prospěch. Toto se nepochybně snaží řešit návrh nového občanského zákoníku zakotvením pravidla, že způsobil-li někdo neplatnost právního jednání, nemá právo uplatnit z neplatného právního jednání pro sebe výhodu,¹³⁴ když důvodová zpráva k tomuto uvádí, že toto pravidlo se uplatní i v případě absolutní neplatnosti vůči osobě, která ji způsobil.¹³⁵ Nabízí se však zda je takové řešení dostatečné, neboť dle mého názoru ta hlavní výhoda pro takového účastníka spočívá v tom, že ta původní smlouva bude neplatnou a tedy se z ní vyváže,

¹³⁰ Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, 2. vyd., Praha: C.H.Beck, 2004, s. 195

¹³¹ Jančo, M., Aktuálne otázky koncepcie absolutnej neplatnosti právnych úkonov podľa § 39 Občianskeho zákonníka, Bulletin slovenskej advokacie 1. časť, 2008, č. 10, s. 30, srov. též Eliáš, K., Zuklínová, M. Principy a východiska nového kodexu soukromého práva, 1. vyd., Praha, Linde, 2001, s. 154

¹³² Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, 40a

¹³³ Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, 2. vyd., Praha: C.H.Beck, 2004, s. 18

¹³⁴ Vládní návrh občanského zákoníku, § 526 [online]. Ministerstvo spravedlnosti ČR, Praha, cit. 2010-02-16, dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_LRV_090430_final_s%20obsahem.pdf

¹³⁵ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku [online]. Ministerstvo spravedlnosti ČR, Praha, cit. 2010-02-16, dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova_zprava_OZ_LRV_090430_final.pdf

čemuž toto ustanovení nemůže zabránit, neboť by v podstatě byla popřena sama neplatnost. Za výhodu zřejmě ani nelze považovat navrácení plnění z titulu bezdůvodného obohacení. Pak je však otázkou, co by takovou výhodou, jež by byla takovému účastníku odepřena, mělo být. I z tohoto důvodu se kloním spíše ke konceptu relativní neplatnosti s tím, že absolutní neplatnost by měla být ponechána pro rozpor se zákonem, jakožto určitému nezbytnému minimu pravidel, na nichž je nutno bez výhrady trvat, popřípadě též pro obcházení zákona. Dalším možným důvodem pro ponechání absolutní neplatnosti pro případy rozporu se zákonem, nikoli pro rozpor s dobrými mravy, může být i skutečnost, že v případě zákona je obvykle zcela jasné, jaká pravidla jsou nastavena a kdy se daný právní úkon může dostat do rozporu s ním, a proto je možno přistoupit i k závažné sankci v podobě absolutní neplatnosti.

Jako jeden z nedostatků nynější úpravy jsem uváděl možnost dovolat se absolutní neplatnosti pro rozpor s dobrými mravy kdykoli bez jakéhokoli časového omezení, což značně narušuje právní jistotu v právních vztazích. I tento nedostatek by vyřešil již výše navržený koncept relativní neplatnosti namísto neplatnosti absolutní, neboť zde v takovém případě by se právo dovolat se relativní neplatnosti promlčovalo ve lhůtě 3 let od učinění právního úkonu. Navrhovaná úprava nového občanského zákoníku však vychází v případě rozporu s dobrými mravy (avšak nejen pro něj, ale i pro rozpor se zákonem či jeho obcházení, za předpokladu že současně zjevně narušuje veřejný pořádek) nadále z konceptu absolutní neplatnosti, avšak omezuje časově možnost se jí dovolat, neboť dle navrhované úpravy se k neplatnosti právního jednání nepřehledně, bylo-li podle něho již plněno a uplynulo-li od splnění alespoň deset let, v případě nemovitosti platí dvojnásobná doba. Toto časové omezení se však nepoužije, pokud byly právním jednáním porušeny základní principy lidskosti nebo takové principy veřejného pořádku, na nichž je třeba bezvýhradně trvat.¹³⁶ Nabízí se však otázka, zda navrhované časové omezení není příliš dlouhé, když činí 10 let a v případě nemovitostí 20 let, tedy lhůty podstatně delší než jsou v současnosti platné pro vydržení (stejně navrhuje pak i návrh nového občanského zákoníku), když i tyto vydržecí lhůty jsou zejména pokud jde o nemovitosti předmětem kritiky, neboť neposkytují

¹³⁶ Vládní návrh občanského zákoníku, § 593 [online]. Ministerstvo spravedlnosti ČR, Praha, cit. 2010-02-16, dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny-mce-storage/files/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_LRV_090430_final_s%20obsahem.pdf

dostatečnou právní jistotu. Takto stanovené doby jsou dle mého soudu nepřiměřeně dlouhé, neboť se zvyšuje pravděpodobnost, že mezitím dojde k dalšímu zcizení věci, jež byla předmětem právního úkonu, který byl neplatný, a na onu neplatnost se přijde až v době, kdy daná věc už bude v držení jiné osoby, která nemohla vůbec ovlivnit platnost původního úkonu, avšak přesto bude její postavení ohledně dané věci ohroženo. S poukazem na princip právní jistoty a princip *vigilantibus iura* bych považoval za vhodné, pokud jde o rozpor s dobrými mravy, doby mnohem kratší, přičemž bych zřejmě zvolil doby stejné, jako jsou navrhovány pro případy relativní neplatnosti, tedy jednoho roku ode dne, kdy osoba, jež se jí může dovolat, musela tuto neplatnost poznat, nejpозději však dobu dvou let ode dne, kdy k právnímu jednání došlo.¹³⁷

Jedním z problémů, který však vyplývá ze samé podstaty neplatnosti je též skutečnost, že nezneplatním-li pro rozpor s dobrými mravy celý právní úkon, ale pouze jeho některé ustanovení, typicky u smluv, pak nastává situace, kdy zbytek smlouvy nadále platí, avšak bez nemravného ustanovení, avšak může jít o takové ustanovení, bez něž by smlouva nebyla uzavřena, případně ustanovení, které by bylo možno napravit třeba pouze úpravou číselného údaje. Lze uvést příklad, kdy v rámci smlouvy bude sjednána smluvní pokuta zajišťující určitou povinnost, avšak bude sjednána v takové výši, která je rozporná s dobrými mravy a proto neplatná, díky čemuž však nastane situace, že se smluvní pokuta vůbec neuplatní, ačkoliv původně s tím, že daná povinnost bude smluvní pokutou zajištěna, souhlasili všichni účastníci dané smlouvy. Jedinou nápravou dle současné úpravy by bylo uzavření dodatku k takové smlouvě a novému začlenění smluvní pokuty, která bude v mravné výši, což je však v situaci, kdy už je pokuta vymáhána nereálné, neboť strana, která by ji měla platit samozřejmě na takový dodatek nepřistoupí. V tomto směru by mohlo být řešením ustanovení navrhované pro budoucí občanský zákoník, jež pro případ, kdy důvod neplatnosti je jen v nezákonném určení množstevního, časového, územního nebo jiného rozsahu, stanoví, že soud rozsah změni tak, aby odpovídal spravedlivému uspořádání práv a povinností stran; návrhy stran přitom vázán není, ale uváží, zda by strana k právnímu jednání vůbec přistoupila,

¹³⁷ Vládní návrh občanského zákoníku, § 592 odst. 1 [online]. Ministerstvo spravedlnosti ČR, Praha, cit. 2010-02-16, dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_LRV_090430_final_s%20obsahem.pdf

rozpoznala-li by neplatnost včas.¹³⁸ Avšak toto ustanovení hovoří pouze o nezákonném určení rozsahu, což v sobě zřejmě nezahrnuje nemravné určení rozsahu, nicméně pomocí argumentu a *minori ad maius* by bylo možno dle mého soudu vztáhnout dané ustanovení i na rozpor s dobrými mravy, byť výslovné vyjádření by bylo nepochybně jistější. Toto ustanovení bych pak považoval za vhodné a odpovídající co nejširší smluvní svobodě stran, neboť když už by byla konstatována neplatnost pro rozpor s dobrými mravy, tak by se pomocí tohoto ustanovení daly minimalizovat negativní důsledky s tím spojené. Je nutno zdůraznit však i část za středníkem citovaného ustanovení, neboť zajišťuje zohlednění toho, zda by takové jednání bylo vůbec realizováno v jiné podobě, tedy například pro případy, kdy se uzavírá dlouhodobá smlouva, avšak právě vzhledem k délce trvání bude shledána za rozpornou s dobrými mravy, nicméně bez takového dlouhého trvání by k uzavření příslušné smlouvy vůbec nedošlo. Naproti tomu u smluvní pokuty lze očekávat, že k jejímu sjednání by došlo, i když by měla být v nižší výši.

Jak vidno, nezdá se býti současná úprava následků rozporu s dobrými mravy příliš dokonalou, nicméně návrh nového občanského zákoníku se snaží nedostatky dosavadní úpravy řešit, byť jak je z výše uvedeného patrné, tak dle mého názoru, i navrhované řešení v sobě má nadále určité nedostatky, jež v podstatě přebírá z dosavadní úpravy, a v tomto smyslu je do jisté míry návrh nového občanského zákoníku málo odvážný, i když v něm je zcela jednoznačně patrný posun směrem k lepšímu, vyjádřený již zmiňovanou zásadou upřednostňování platnosti právních úkonu před neplatností.

4. Je aplikace dobrých mravů limitována či naopak sama limituje jiné principy?

Z výše podaného výkladu vyplývá, že případný rozpor s dobrými mravy má značné následky, a to i do jisté míry negativní, pro účastníky dotčeného právního úkonu. Logicky se pak nabízí otázka, zda lze dobré mravy aplikovat kdykoliv bez

¹³⁸ Vládní návrh občanského zákoníku, § 524 [online]. Ministerstvo spravedlnosti ČR, Praha, cit. 2010-02-16, dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_LRV_090430_final_s%20obsahem.pdf

ohledu na jiné právní principy, či naopak zda jejich aplikace je některými právními principy limitována. Částečně jsem se této otázky dotkl již v rámci předešlých kapitol, byť spíše okrajově. Níže se zaměřím výlučně na tuto otázku, přičemž jsem vybral dva principy, a to princip smluvní svobody a princip právní jistoty, ohledně kterých se pokusím v tomto smyslu se krátce zamyslet a poskytnout odpověď na uvedenou otázku, byť nemusí být odpovědí jedinou možnou a všeobecně přijímanou. Tyto principy však nejsou jedinými, které lze považovat za střetávající se s principem dobrých mravů, ale jako příklad dalšího takového „kolidujícího“ principu lze uvést např. zásadu *qui iure utitur, neminem laedit*, která je označována dokonce za kontradiktorní ve vztahu k dobrým mravům.¹³⁹

4.1. Dobré mravy a princip smluvní svobody

Jednou ze zásad soukromého práva je zásada smluvní svobody, která znamená volnost uzavírání smluv, volnost výběru jejich typů, volnost výběru spolukontrahenta, volnost utváření smluvního obsahu i volnost určení formy.¹⁴⁰ Jakousi základní tezí smluvní svobody je možnost libovolného stanovení obsahu smlouvy, která však není a nemůže být absolutní,¹⁴¹ neboť zásada smluvní svobody, tradičně uznávaná jako jeden ze základů smluvního práva, podléhá současně významným korektivům vyjádřeným v právu a uplatňuje se tak pouze v mezích vymezených právním řádem.¹⁴² Určitý rámec smluvní svobody vytváří tedy v podstatě zásada „je dovoleno vše, co není zákonem zakázáno.“ V tomto ohledu lze rozlišit normy kogentní a dispositivní. Normy kogentní jsou právě těmi normami, které zejména vytvářejí tento rámec, neboť se jedná o takové právní normy, od nichž se účastníci právních vztahů nemohou odchyliť. Oproti tomu normy dispositivní jsou normami, které dávají možnost pro uplatnění smluvní svobody, protože zavazují účastníky pouze tehdy, pokud si účastníci nesjednali jinak. Významným projevem smluvní svobody je i skutečnost, že závazkové právo umožňuje skrze institut nepojmenovaných smluv úpravu právních vztahů mezi účastníky nezávisle na zákonných smluvních typech.¹⁴³ Vedle uvedených právních norem je však

¹³⁹ Hurdík, J. *Zásady soukromého práva*, 1. vyd. Brno, Masarykova univerzita, 1998, s. 82

¹⁴⁰ Knappová, M., Švestka J, Dvořák J.a kol. *Občanské právo hmotné 1*, 4. vyd., Praha, ASPI, 2005, s. 52

¹⁴¹ Salač, J. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*, 2. vyd., Praha, C.H.Beck, 2004, s. 17

¹⁴² Salač, J. *Smluvní svoboda nebo smluvní spravedlnost*, *Právní rozhledy*, 1998, č. 1, s. 17

¹⁴³ Hurdík, J. *Zásady soukromého práva*, 1. vyd. Brno, Masarykova univerzita, 1998, s. 52

korektivem smluvní svobody též existence obecných pravidel, která nemusí být přímo formulována jako právní normy, nebo jsou součástí konkrétní právní regulace jako tzv. generální klauzule.¹⁴⁴ Sem spadá právě i institut dobrých mravů.

Vyvstává otázka, zda je žádoucí vůbec smluvní svobodu jako jeden ze základních principů limitovat, na níž však lze odpověď kladně. Nijak nelimitovaná smluvní svoboda by totiž mohla vést k nežádoucímu obsahu právních vztahů mezi jeho účastníky, neboť by se mohli zavázat k čemukoliv, od prostého nákupu věci za určitou částku, přes sjednání propadné zástavy, až po smluvní pokutu ve výši 100% z půjčené částky za každý den prodlení s jejím vrácením. Lze však namítnout, že pokud s tím účastník souhlasil, pak není důvod do takového výkonu smluvní svobody zasahovat. Domnívám se však, že je třeba tomuto tvrzení oponovat, neboť obsah smlouvy nemusí být vždy stanoven na základě plné smluvní svobody smluvních stran, ale hlavně v oblastech, kde smluvní strany nebudou mít rovné postavení, bude obsah smlouvy odpovídat v podstatě tomu, co předloží k akceptaci strana silnější, avšak druhá smluvní strana na dané podmínky přistoupí, neboť například nemá možnost, jak předmět plnění jinak získat, typicky zde půjde o tzv. formulářové smlouvy. V takovém případě není uplatnění neomezené smluvní svobody jistě namístě. Ale i v oblastech, kde si jsou smluvní strany rovny, může docházet k pouhé akceptaci navrženého znění smlouvy, typicky z důvodu obchodní provázanost, shodných obchodních zájmů či relativní výhodnost obsahu takových formulářových smluv, ovšem v oblasti obchodní je nutno zohlednit jistou profesionalitu účastníků smlouvy.¹⁴⁵ Lze shrnout, že smyslem uvedených omezení smluvní svobody je zejména, aby výsledek snažení smluvních stran obsahově nenarážel na právem chráněné obecné zájmy či právem chráněné individuální zájmy.¹⁴⁶

Případné překročení těchto omezení smluvní svobody má však zásadní následky spočívající, v případě dobrých mravů, v podobě neplatnosti právního úkonu, s kterou jsou spojeny i negativní důsledky pro účastníky takového úkonu.¹⁴⁷ Z tohoto úhlu

¹⁴⁴ Hurdík, J. Zásady soukromého práva, 1. vyd. Brno, Masarykova univerzita, 1998, s. 52

¹⁴⁵ Salač, J. Smluvní svoboda nebo smluvní spravedlnost, Právní rozhledy, 1998, č. 1, s. 11

¹⁴⁶ Salač, J. Smluvní svoboda nebo smluvní spravedlnost, Právní rozhledy, 1998, č. 1, s. 11

¹⁴⁷ K tomu blíže v kapitole 4 této práce

pohledu je dle mého soudu také třeba přistupovat obezřetně k používání dobrých mravů jakožto korektivu smluvní svobody, neboť ji nepřiměřenou a nadměrnou aplikací dobrých mravů nelze popřít a je nezbytné v konkrétním případě velmi pečlivě zkoumat a zvážit, zda skutečně dané jednání odporuje dobrým mravům a zda je na místě postihnout je z toho důvodu neplatností. Na druhé straně však ani nelze s argumentací principem smluvní svobody vyloučit aplikaci dobrých mravů při posuzování toho kterého právního úkonu. Jedná se o principy, které spolu velmi souvisejí a vzájemně se ovlivňují, neboť upřednostněním jednoho z nich jakoby ten druhý ustupuje do pozadí, proto je třeba tyto principy vzájemně vyvažovat. Zde si vypůjčím tezi, že nelze zpochybnit, že v moderním právu je smluvní svoboda fundamentem, který však musí být v mnohých případech omezen, regulován právem, jinak smlouva nemůže plnit svůj účel, kterým je umožnění právního styku osob, spolupráce atd.¹⁴⁸ Mám-li odpovědět na otázku, zda je aplikace dobrých mravů limitována či naopak sama limituje jiné principy, pak lze říci, že dobré mravy jsou limitem smluvní svobody, nikoli opačně. Byť se domnívám, že do jisté míry lze chápat i jako určitý limit smluvní svobodu ve vztahu k dobrým mravům, avšak ve smyslu kritéria uvážlivosti směrem k soudům při posuzování případného rozporu s dobrými mravy a jejich aplikaci v konkrétních případech, než jako kritéria, kterým by bylo možno aplikaci dobrých mravů vyloučit.

4.2. Dobré mravy a princip právní jistoty

Za jeden ze tří základních znaků právního státu je označována právní jistota, která znamená stav, kdy každý má zejména stejnou možnost seznámit se s právem (a to možnost nikoli příliš obtížnou), kdy každý má jistotu, že stát vůči němu bude postupovat podle práva, a tím předvídatelně, kdy každý má jistotu, že mu stát poskytne právní ochranu proti porušování jeho práva, kdy každý má jistotu, že právo nebude působit nazpět – retroaktivně, a kdy každý má jistotu, že jednou nabytá práva (iura quaestita) mu nebudou se zpětnou účinností zákonem odňata.¹⁴⁹ Princip právní jistoty je tedy určitý souborný název pro skupiny zásad, které směřují do sféry ochrany druhé strany soukromoprávního vztahu vůči straně, jejíž jednání je v dané souvislosti posuzováno, nebo do sféry ochrany účastníků soukromoprávních vztahů vůči státu jako

¹⁴⁸ Salač, J. Smluvní svoboda nebo smluvní spravedlnost, Právní rozhledy, 1998, č. 1, s. 11

¹⁴⁹ Knappová, M., Švestka J, Dvořák J.a kol. Občanské právo hmotné 1, 4. vyd., Praha, ASPI, 2005, s. 33

garantu stability právního řádu, přičemž tyto zásady chrání před nepřijatelnou mírou nejistoty účastníka chování soukromoprávního vztahu, a to buď před ostatními účastníky těchto vztahů nebo před zásahy do těchto vztahů ze strany státní moci. Mezi tyto zásady je řazena zásada ochrany dobré víry, zásada ochrany práv třetích osob, zásada zákon nepůsobí zpětně a zásada ochrany nabytých práv.¹⁵⁰

Uvedené vymezení principu právní jistoty pak ve vztahu k zásadě dobrých mravů přímo vybízí k otázce, zda dobré mravy s ohledem na neexistenci jejich legální definice, neurčitost samotného pojmu dobrých mravů a na následky, které působí případný rozpor s dobrými mravy, „nepošlapávají“ princip právní jistoty. Je možné připustit, že dobré mravy jsou určitým rizikem pro právní jistotu, neboť je to pojem skutečně neurčitý, který však, má-li plnit svou funkci určitého korektivu pro situace, které nelze zcela v právních normách předvídat, nelze legálně definovat, neboť by pak mohl ztratit svůj smysl. Případní účastníci určitého smluvního vztahu mohou být tedy v jakési nejistotě, zda náhodou to které ustanovení smlouvy, není rozporné s dobrými mravy a nebude z tohoto důvodu shledáno neplatným, byť třeba všichni účastníci dané smlouvy s takovým ustanovením plně souhlasí. Nicméně dobré mravy v tomto smyslu nevnaší nejistotu pouze mezi účastníky takovéto smlouvy, ale i pro jejich právní nástupce. Typicky půjde-li o kupní smlouvu, jejímž předmětem bude zcizení nemovitosti, která však byla následně opětovně zcizována, avšak po určité době se přijde na to, že určité ustanovení v té prvotní kupní smlouvy by mohlo být rozporné s dobrými mravy, pak bude ohroženo i postavení současných vlastníků takové nemovitosti. V této souvislosti zde především vyvstává, mnou již výše kritizovaná, možnost dovolávat se rozporu s dobrými mravy bez jakéhokoli časového omezení, která bezpochyby je značným rizikem pro právní jistotu, a to dle mého soudu ještě větším než samotná možnost dovolat se rozporu s dobrými mravy, která by byla omezena na určité časové období. Pokud by zde bylo určité časové omezení, pak mohou účastníci soukromoprávních vztahů počítat s tím, že po určité době je jejich právo jisté, v současné době však nikoli.

¹⁵⁰ Hurdík, J. Zásady soukromého práva, 1. vyd. Brno, Masarykova univerzita, 1998, s. 115

Za současné právní úpravy dobrých mravů a absolutní neplatnosti pro případ rozporu s dobrými mravy jsou nepochybně s ohledem na uvedené dobré mravy institutem, jež může právní jistotu narušovat, ovšem institutem v moderním právním řádu nezbytným. Proto se domnívám, že zásada právní jistoty je limitem pro uplatňování dobrých mravů a v tomto smyslu se musí s dobrými mravy zacházet a používat je v konkrétním případě vždy s přihlédnutím k principu právní jistoty. Korektivu dobrých mravů je nezbytné užívat jako ultima ratio a aplikovat dobré mravy tedy ve výjimečných případech, kdy rozpor s dobrými mravy je naprosto zřejmý, neboť tento korektiv nesmí vést k nežádoucímu narušování právní jistoty v soukromoprávních vztazích.¹⁵¹ K obdobným závěrům dospěla i judikatura Nejvyššího soudu ČR, která se též zabývala vztahem dobrých mravů a principu právní jistoty, v rozhodnutí, kde uvádí, že fungování systému psaného práva je založeno zejména na důsledném dodržování pravidel vyplývajících z právních předpisů a korektiv dobrých mravů nesmí být na újmu principu právní jistoty a nesmí nepřiměřeně oslabovat subjektivní práva účastníků vyplývajících z právních norem. Ingerence soudu podle § 3 odst. 1 občanského zákoníku má proto místo jen ve výjimečných situacích, kdy k výkonu práva založeného zákonem, dochází z jiných důvodů, než je dosažení hospodářských cílů či uspokojení jiných potřeb, kdy hlavní nebo alespoň převažující motivací je úmysl poškodit či znevýhodnit povinnou osobu, případně kdy je zřejmé, že výkon práva vede k nepřijatelným důsledkům, projevujícím se jak ve vztahu mezi účastníky, tak na postavení některého z nich navenek.¹⁵² Uvedenému rozhodnutí lze v tomto ohledu nepochybně přisvědčit jakožto zcela správnému a vhodnému návodu, jak k aplikaci dobrých mravů s ohledem na princip právní jistoty přistupovat.

5. Význam dobrých mravů

Jednou ze základních zásad soukromého práva je právě zásada dobrých mravů, která je historicky snad nejstarším promítnutím ekvity do formálního uplatňování právních vztahů. Není však jediným promítnutím ekvity, dalším je například zásada

¹⁵¹ srov. Švestka J., Jehlička, O, Škárová M., Spáčil J. a kol. Občanský zákoník. Komentář, 10. vyd., Praha, C.H.Beck, 2006, s. 49

¹⁵² rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 2895/99 ze dne 29. 3. 2001

zákazu zneužití práv.¹⁵³ Důvodem pro uplatňování ekvity je skutečnost, že zákonnost bez filtr ekvity není vlastně zákonnost, ale může to být v konkrétním případě i křivda.¹⁵⁴ Jedná se o to, že pouhé uplatňování právních norem, byť relativně abstraktně formulovaných, nemůže postihnout všechny možné situace, jež mohou během života nastat a nemusí tak poskytovat příslušnou úpravu pro danou situaci a jednání v rámci takové situace by se pak ocitala ve sféře právem vůbec neregulované, která by připouštěla jakékoli jednání, jež by nebylo postižitelné, pokud by se nedostalo do rozporu s nějakou konkrétní právní normou. Ovšem i kdyby byly pro všechny možné životní situace zákonodárcem přijaty právní normy, jež by je regulovaly a zakazovaly nežádoucí jednání a naopak opravňovaly k žádoucímu jednání, pak ani to nemusí být zárukou, že jednání v souladu s takovými právními normami je žádoucí, neboť ve světle konkrétních okolností daného konkrétního případu by se i takové jednání, opřené o zákonné ustanovení, mohlo jevit jako nežádoucí. Tyto situace by však právní normy bez promítnutí filtru ekvity nemohly uspokojivým způsobem vyřešit, protože by muselo býti konstatováno, že taková jednání jsou v souladu se zákonem a není možno je tedy nijak zpochybňovat. V této souvislosti si dovoluji poukázat na tezi, jež daný problém vystihuje, a to „*summum ius, summa iniuria*,“ která vyjadřuje nezpůsobilost právních pravidel se svým formalismem a nedůslednostmi nalézt skutečnou spravedlnost, ať by úsilí právníků na této cestě bylo jakkoli poctivé a intenzivní.¹⁵⁵ Chceme-li, aby právo bylo co nejvíce spravedlivé, pak si tato skutečnost „vynucuje“ používání institutů typu dobrých mravů, které jakožto neurčitý pojem odkazující i na mimoprávní hodnoty, umožňují právě promítnutí spravedlnosti do každého případu uplatňování práv a povinností plynoucích z právních vztahů.

Dobré mravy jsou tedy jednou ze základních cest k zachování spravedlivých společenských vztahů a brání ryze formální interpretaci a aplikaci jakéhokoli normativního právního aktu a umožňují řešit i různé situace zákonodárcem výslovně neupravené, jelikož soukromé právo bude muset být vždy založeno na principu „vše je dovoleno, co není zákonem zakázáno,“ tedy zakotvení dobrých mravů v podstatě vylučuje

¹⁵³ Hurdík, J. *Zásady soukromého práva*, 1. vyd. Brno, Masarykova univerzita, 1998, s. 74

¹⁵⁴ Rubeš, P. *Dobré mravy v rukou soudců*, Pocta Martě Knappové k 80. narozeninám, Praha, ASPI, 2005, s. 334

¹⁵⁵ Hurdík, J. *Zásady soukromého práva*, 1. vyd. Brno, Masarykova univerzita, 1998, s. 71

možnost lidského chování, které by právem nebylo upraveno,¹⁵⁶ neboť každé lidské konání bude minimálně podléhat měřítku dobrých mravů. Dobré mravy jakožto institut vyvinuvší se z ekvity též působí jako korektiv v situacích, v nichž jsou práva a povinnosti účastníků právního vztahu ve zjevné nerovnováze,¹⁵⁷ ovšem podotýkám zde, že samotná nerovnováha nutně ještě nemusí znamenat rozpornost s dobrými mravy, ale je třeba posuzovat okolnosti za kterých k tomu došlo, případně, zda nejsou dány skutečnosti, jež by tuto nerovnováhu ospravedlňovaly. Dobré mravy však nejsou jen korektiv pro výkon práv a povinností vyplývajících z různých smluvních ujednáních mezi účastníky právního vztahu, ale jsou i principem, který umožňuje v odůvodněných případech zmírňovat tvrdost zákona a dávají tak prostor soudci pro uplatnění pravidel slušnosti (ekvity) a v tomto smyslu je třeba pojem dobrých mravů vykládat i jako příkaz soudci rozhodovat v souladu s ekvitou, což ve svých důsledcích znamená nastoupení cesty nalézání spravedlnosti.¹⁵⁸

Pro tyto charakteristiky dobrých mravů jsem přesvědčen, že se nelze obejít bez tohoto institutu, má-li právo být alespoň trochu spravedlivé a nemá být jen strohým aplikováním právních norem bez jakéhokoli zohlednění ekvity a to přesto, že se s institutem dobrých mravů pojí i určitá negativa, zejména určité narušení právní jistoty. Nicméně tato negativa lze, jak bylo v této práci již nastíněno, eliminovat a neměla by být důvodem pro odmítání aplikace dobrých mravů. Naopak dobré mravy jsou přínosem, neboť nejenže umožňují jisté promítnutí ekvity, ale umožňují i pružně reagovat na nové a nové situace, jež se mohou objevovat a na něž by zákonodárce nestihl reagovat včas přijetím nové právní normy, která by danou situaci žádoucím způsobem upravovala, což ostatně ani není možné. Lze uzavřít, že dobré mravy jsou značně významným, avšak nejzazším korektivem soukromého práva, jehož cílem je zajistit ekvitu v právních vztazích, a který při aplikaci vyžaduje určitou dávkou uvážlivosti, moudrosti s ohledem na důsledky, jež může rozpor s dobrými mravy způsobit, a s ohledem na zachování principu právní jistoty.

¹⁵⁶ Grus, Z. Dobré mravy ve světle publikované literatury, Právní rozhledy, 2004, č. 3, s. 112

¹⁵⁷ rozhodnutí Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 49/08 ze dne 22. září 2009

¹⁵⁸ rozhodnutí Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 643/04 ze dne 6. září 2005

6. Dobré mravy a vybrané otázky s judikaturou

V rámci této kapitoly se budu zabývat vybranými otázkami týkajícími se dobrých mravů a případně i judikatuře k těmto otázkám. Není však smyslem postihnout všechny v úvahu připadající oblasti střetů určitých jednání a dobrých mravů, což ostatně vzhledem k obecné použitelnosti dobrých mravů v celém soukromém právu není možné. Z tohoto důvodu jsem zvolil příkladmo níže uvedené okruhy, v jejichž rámci se budu dané problematice věnovat, vždy s vymezením možného střetu daného jednání s dobrými mravy, uvedením případné judikatury českých soudů a včetně určitého zhodnocení dané problematiky a jejího stávajícího řešení. Nicméně spíše půjde o jistý kratší exkurz do dané problematiky, neboť jde o oblasti poměrně rozsáhlé.

6.1. Dlouhodobé smlouvy a dobré mravy

Dlouhodobé smlouvy jsou jednou z oblastí, která může narážet na dobré mravy a být za určitých podmínek posuzována jakožto rozporná s nimi. Jde o smlouvy řadící se do oblasti omezení hospodářské svobody rozhodování, resp. omezení v obchodě, konkrétně o tzv. nevolnické smlouvy, založené na nepřiměřené délce smluvní vázanosti, představované tradičně v německé právní rodině smlouvami o dodávkách piva. Jako podstata tzv. nevolnické smlouvy se označuje dlouhodobá smluvní vázanost celého dlužníka majetku nebo alespoň jeho části, která podstatně ovlivňuje hospodářskou svobodu rozhodování daného subjektu.¹⁵⁹ Obecně je možno konstatovat, že určité omezení svobody rozhodování náleží k podstatě každého právního úkonu,¹⁶⁰ neboť když se účastník zaváže k určitému způsobu jednání, pak nemůže zvolit jiný způsob jednání, jinak by jednal v rozporu se svým závazkem a případně by se vystavoval stanovené sankci a porušení svého závazku. Avšak i tato omezení svobody jistě podléhají kritériu dobrých mravů a je žádoucí je z hlediska tohoto kritéria posuzovat. V souvislosti s tímto posuzováním se v literatuře hovoří o testu proporcionality (přiměřenosti), kdy přiměřenost omezení se v některých případech řídí dle kvalitativních měřítek daného právního úkonu (povaha daného závazku), někdy závisí

¹⁵⁹ Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, 2.vyd.,Praha, C.H.Beck, 2004, s. 256-258

¹⁶⁰ Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, 2.vyd.,Praha, C.H.Beck, 2004, s. 254

na kvantitativních ukazatelích, například prostoru a čase při smlouvách o dodávkách piva.¹⁶¹

Zcela zásadní otázkou je, zda již sama dlouhodobost určitého smluvního vztahu může vést k rozporu s dobrými mravy, nebo zda je potřebná přítomnost ještě dalších okolností, které k dlouhodobosti přistoupí a založí tak rozpor s dobrými mravy. Spíše se kloním ke skutečnost, že je třeba zkoumat nejen případnou dlouhodobost smluvního vztahu, ale je třeba zkoumat i další okolnosti jako například důvod pro sjednání takového dlouhodobého závazku, zda závazky dlužníka korespondují se závazky věřitele (například věřitel se zavázal vybavit provozovnu dlužníka a dlužník se oproti tomu zavázal k dlouhodobému odběru od věřitele), zda je v případě finančního plnění zohledňována dlouhodobost například inflační doložkou, tedy provést jakousi pečlivou ekonomicko-právní analýzu zájmů zúčastněných stran.¹⁶² Zřejmě není možné říci, že jakékoli smluvní vztahy a jejich trvání delší tolika a tolika roků jsou bez dalšího rozporné s dobrými mravy, ale musíme se zabývat i dalšími výše nastíněnými okolnostmi, neboť případný dlouhodobý závazek dlužníka může být vyvážen patřičným závazkem věřitele, případně se takový závazek mohl jevit i pro dlužníka zpočátku výhodným, neboť si dlužník tím chtěl zajistit odběr suroviny, která byla nedostatková a chtěl si jej pojistit na delší dobu, nelze tedy bez dalšího předpokládat, že jde vždy o záměr věřitele jakožto dodavatele zavázat si dlužníka k odběru na dlouho dobu. Určitým příkladem v tomto smyslu může být rozhodnutí prvorepublikového Nejvyššího soudu: Ze smlouvy však plyne, že obsahuje jak oprávnění, tak i závazky oboustranné a že oproti povinnosti strany žalované, pivo za ujednanou cenu odebrati, jest povinností strany žalující koupené pivo, jehož množství, cena i jakost ve smlouvě rovněž blíže jsou určeny, naproti tomu dodatí. Nelze proto důvodně tvrdit, že veškeré výhody ze smlouvy plynuly jen straně žalující, kdežto nevýhody že stíhají stranu žalovanou. Vždyť sama strana žalovaná uvádí, že k ujednání smlouvy došlo v době vázané výroby piva, kdy o pivo byla nouze a kdy se žalovaná strana před tím marně namáhala dosíci u jiných pivovarů objednávky piva. Že by ujednaná kupní cesta byla nemírnou, strana

¹⁶¹ Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, 2.vyd.,Praha, C.H.Beck, 2004, s. 254

¹⁶² Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, 2.vyd.,Praha, C.H.Beck, 2004, s. 258

žalovaná ani nenamítala a jest tudíž patrné, že v době uzavření smlouvy bylo pro žalované, jak ostatně též napadený rozsudek případně dovozuje, dosažení větší dodávky piva velkou výhodou. Do smlouvy pojata i ustanovení ohledně podmínek případného zvýšení nebo snížení ujednané kupní ceny, jež rovněž dlužno pokládati za ustanovení v zájmu obou stran rovnocenné. Nastaly-li později na trhu pivním změny v tom směru, že nabídka piva se zvětšila a že smlouva uzavřená v počátku pro žalované jistě výhodná, stala se delší vázaností jejich na odběr piva z pivovaru strany žalující nevýhodnou, došlo tu jen k následkům, s nimiž každá ze smluvních stran mohla a musila počítati. V této okolnosti nelze ještě nikterak spatřovati důvod neplatnosti smlouvy, která dle názoru odvolacího soudu nepříčí se žádnému zákonnému zákazu, ani dobrým mravům.¹⁶³ Toto rozhodnutí považuji za zcela příkladnou ukázkou, jak postupovat při posuzování dlouhodobého smluvního závazku, byť se jednalo o závazek na dobu osmi let. Lze usoudit, že případná dlouhodobost smluvního závazku by měla spíše soud vést k jakési obezřetnosti, nikoli přímo ke konstatování rozporu s dobrými mravy, neboť k takovému konstatování by mělo dojít teprve tehdy, pokud by zde byly okolnosti, jež by ve spojení s dlouhodobostí rozpor s dobrými mravy založily. Takovými okolnostmi mohou být právě absence jakéhokoli zohlednění inflace při peněžitém plnění, neodpovídající závazek věřitele (odpovídajícím závazkem může být investice do podnikání dlužníka, dlouhodobá půjčka, marketingová podpora atd.), možnost, respektive nemožnost, ukončení takového smluvního vztahu a konečně nelze pominout okolnosti, které smluvní strany vedly k uzavření dlouhodobé smlouvy, jakož i případné zneužití silnějšího postavení ze strany věřitele (dodavatele).

Ovšem lze vést úvahu i v tom směru, zda v případě značné dlouhodobosti smluvního závazku nenastává rozpor s dobrými mravy už jen z titulu této dlouhodobosti, bez ohledu na další okolnosti. Tedy zda smlouvy uzavírané na 20, 50 či více let nejsou už samy o sobě rozporné s dobrými mravy, když v takovém případě budeme uvažovat, zda takto dlouhodobé závazky nesuplují už „něco jiného.“ Německá judikatura v oblasti dodávek piva spojených s poskytnutím úvěru ze strany pivovaru jeho odběrateli připouští dobu trvání závazku 20 let, nicméně nejde o hranici uplatňovanou absolutně, protože pokud se konkrétní smlouvy vyznačuje určitými

¹⁶³ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. RV I 1827/26 ze dne 10. 2. 1927

odlišnostmi, je soudce povolán zohlednit tato specifika při aplikaci svého moderačního práva.¹⁶⁴ Německá judikatura stanoví tedy jistou relativně pevnou hranici, za kterou jsou již dlouhodobé závazky považovány za rozporné s dobrými mravy, byť zde existuje protiplnění ze strany věřitele vůči odběrateli, který se dlouhodobě zavazuje k odběru. Zde si dovoluji poznamenat, že současná judikatura se podobnými dlouhodobými smlouvami o dodávkách piva jako německá judikatura nezabývá, neboť v podstatě je současná úprava této dlouhodobosti podrobena kritériu hospodářské soutěže a z tohoto důvodu je řešena Úřadem pro ochranu hospodářské soutěže. V jistém smyslu lze nadneseně říci, že právě tato oblast hospodářské soutěže může být jednou z oblastí, v níž došlo k promítnutí dobrých mravů do zákonné úpravy.

Odpověď na otázku, zda samotná dlouhodobost závazku může způsobit rozpor s dobrými mravy, tedy není zcela v tomto světle jednoznačná, byť bych spíše z důvodů zachování principu právní jistoty preferoval variantu, že nestačí samotná dlouhodobost závazku. Ovšem pak by zde nebyl prostor pro redukci extrémů z hlediska dlouhodobosti typu smlouvy na 50, 100 a více let, což už zřejmě vzhledem k tomu, že takováto smluvní vázanost překračuje „životnost“ fyzických osob (nikoli však nutně životnost právnických osob), bylo možno považovat za rozporné s dobrými mravy. Když už by měly být takové smlouvy za určitými hranicemi doby trvání rozporné s dobrými mravy, pak dle mého soudu by mělo jít o takové hranice trvání, kdy skutečně půjde o extrémně dlouhodobý závazek, a to natolik, že sama tato okolnost způsobí rozpor s dobrými mravy, avšak mělo být jít o případy spíše výjimečné. Nicméně tyto hranice nelze stanovit paušálně pro všechna odvětví, nepochybně by měly být tyto hranice jiné pro odběr piva hostinským a jiné pro dodávku energie, neboť případné plnění ze strany věřitele ve prospěch dlužníka zde bude rozdílné, když náklady na zhotovení přípojky pro dodávky energie budou jistě vyšší než na dodávku piva a z tohoto důvodu by mohla být ospravedlnitelná delší doba trvání závazku. A nutno zdůraznit, jak tak činí i německá judikatura, že tyto hranice nemohou být absolutní, ale vždy musí být zohledňovány konkrétní okolnosti konkrétního případu.

¹⁶⁴ Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, 2.vyd.,Praha, C.H.Beck, 2004, s. 258-259

6.2. Lichva, lichevní smlouvy, laesio enormis a dobré mravy

Problematika jistého nepřiměřeného znevýhodnění at' v podobě lichvy, respektive lichevních smluv či laesio enormis je též podřaditelná pod kritérium dobrých mravů. V podstatě zde jde o jádro sporu – o důraz na zásady smluvního práva, a to smluvní svobodu a smluvní spravedlnost, když základní otázkou je, zda má právní řád poskytnout volné ruce smluvní svobodě při sjednávání obsahu smluv, nebo má formou určitých pravidel a korektivů dohlížet nad vyváženým a do jisté míry spravedlivým obsahem smluvních závazků.¹⁶⁵ Touto otázkou jsem se již výše zabýval, přičemž jsem dospěl k názoru, že určitá pravidla a korektivy jsou nezbytné. Tím vystává otázka, kdy je nepřiměřené znevýhodnění rozporné s dobrými mravy a kdy nikoliv, a zda postačí samotný nepoměr mezi plněními, či musí přistoupit ještě další okolnosti, které teprve ve spojení s nepoměrem plnění způsobí rozpornost s dobrými mravy.

Laesio enormis („hrubá újma“) se objevuje císařském nařízení v Corpus Iuris Civilis, které umožňuje prodávajícímu domáhat se neplatnosti smlouvy o převodu pozemku, pokud smluvní cena představuje méně než polovinu skutečné ceny. Později středověká scholastická doktrína tento institut rozvíjí do obecné roviny, kdy z nepřipustnosti hrubého nepoměru mezi vzájemnými plněními učinila obecný princip domáhat se neplatnosti smlouvy. Laesio enormis se objevuje i v ustanovení ABGB, které dávalo prodávajícímu možnost domáhat se zrušení smlouvy v případě tzv. zkrácení o polovinu, tedy zkrácení kupní ceny o více než polovinu skutečné hodnoty, avšak v polovině 19. století dochází k odmítnutí této doktríny.¹⁶⁶ Opuštění institutu laesio enormis podle mého názoru bylo zcela žádoucí. Stejně tak je nutno odmítnout, že by laesio enormis bylo součástí obsahu dobrých mravů, neboť jsem přesvědčen, že samotná skutečnost vzájemného nepoměru plnění, kdy jedna strana prodá svoji určitou věc druhé straně výrazně pod cenou, ještě sama o sobě nemůže způsobit rozpor s dobrými mravy, neboť lze nalézt „mravné“ faktory, které mohly k takovéto nízké ceně vést, jako například příbuzenský vztah, potřeba věc rychle prodat, úmysl částečně věc darovat. Z tohoto důvodu se domnívám, že používání laesio enormis jakožto

¹⁶⁵ Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, 2.vyd.,Praha, C.H.Beck, 2004, s. 237

¹⁶⁶ Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, 2.vyd.,Praha, C.H.Beck, 2004, s. 238

objektivního kritéria, kdy samotný nepoměr plnění by způsoboval rozpornost s dobrými mravy, není žádoucí a odporovalo by principu smluvní svobody, protože by šlo už o vybočení z přijatelných korektivů tohoto principu. Shodný názor zastává i judikatura Nejvyššího soudu ČR, která nepovažuje za rozpornou s dobrými mravy samotnou okolnost, že účastníkovi smlouvy se na základě dohody o rozsahu a předmětu plnění nedostane plného ekvivalentu plnění, které se zavázal poskytnout.¹⁶⁷ Jiné rozhodnutí uvádějící, že platné právo nemá žádné ustanovení o sjednání příliš nízké kupní ceny (*laesio enormis*), pokud taková cena není v rozporu s cenovými předpisy. Nejsou-li pak dány či tvrzeny (skutkové) okolnosti, z nichž by šlo usoudit na neplatnost smlouvy z důvodů uvedených v § 37 až 49a ObčZ, skutečnost prodeje věci značně pod cenou nečiní kupní smlouvu neplatnou.¹⁶⁸ Obdobně v dalším rozhodnutí Nejvyšší soud ČR vyjadřuje názor, že samotná skutečnost, že věc byla prodána za podstatně nižší cenu než obvyklou, tedy cenu, která by byla dosažena při prodeji stejného, popřípadě obdobného majetku v obvyklém obchodním styku v tuzemsku ke dni uzavření smlouvy (dále jen "obecná cena"), není důvodem neplatnosti smlouvy pro rozpor s dobrými mravy, případně z jiného důvodu, uvedeného v § 39 ObčZ. Je ovšem zřejmé, že účastníci právních vztahů obvykle neprodávají věci za cenu podstatně nižší než za jakou by ji bylo možno prodat. Pokud prodávající jedná po zralé úvaze a jeho vůle není ovlivněna tísní, bezprávnou výhrůžkou nebo jinou závadou, uvedenou níže, a sjednání podstatně nižší ceny vychází z obecně přijatelného motivu, nelze takové smlouvě nic vytýkat.¹⁶⁹ Nejvyšší soud tedy opakovaně zdůrazňuje, že samotná podstatně nižší cena než je cena tržní nezpůsobuje rozpornost s dobrými mravy a neplatnost z tohoto důvodu. Ovšem lze vysledovat zřetelnou tendenci, že v takovém případě je zřejmě na místě zkoumat podrobněji, zda zde nejsou takové okolnosti, které by rozpor s dobrými mravy již zapříčinily. V jiném rozhodnutí se Nejvyšší soud ČR naopak zabýval otázkou prodeje věci za cenu vyšší, když zkonstatoval, že toto není z hlediska dobrých mravů významné. Skutečnost, že první žalovaný prodal uvedený majetek za cenu trojnásobně vyšší než byla cena, za který jej koupil, je pouze dokladem o tom, že tento majetek zpeněžil lépe, než předchozí vlastník, jinou vypovídací hodnotu nemá.¹⁷⁰ Tomu lze

¹⁶⁷ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 3 Cdon 41/96 ze dne 21. 10. 1998

¹⁶⁸ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 5040/2007 ze dne 11. 2. 2008

¹⁶⁹ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1993/2001 ze dne 8. 4. 2003

¹⁷⁰ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 2568/2000 ze dne 24. 9. 2003

jedině přisvědčit, neboť opačný závěr by byl nevhodný, když lze najít i důvody, proč jsou určité osoby ochotny zaplatit vyšší cenu za věc, než osoby jiné, například z důvodu obliby, a nebylo by tedy žádoucí tyto případy apriori posuzovat za rozporné s dobrými mravy. Lze uzavřít, že *laesio enormis* v současnosti s ohledem na uvedené nemůže mít prostor pro své uplatnění.

Pokud se jedná o lichvu, lichevní smlouvy, pak současný občanský zákoník tento pojem nevymezuje, ač ABGB ji po vzoru německého občanského zákoníku vymezovalo.¹⁷¹ Za této situace je v rámci soukromého práva možno se s takovými smlouvami vypořádat právě přes korektiv dobrých mravů. Vymezení pojmu lichevní smlouvy v této souvislosti lze najít však v judikatuře Nejvyššího soudu, který se, jak sám připouští, inspiroval i vymezením v ABGB. Předně Nejvyšší soud konstatoval, že byt' platné občanské právo lichevní smlouvy neupravuje, nejde o pojem našemu právnímu řádu neznámý, neboť jej znal tehdy platný trestní zákon č. 140/1961 Sb. (ovšem i v současném trestním zákoníku 40/2009 Sb. je úprava lichvy), který vycházel z právní úpravy ABGB, proto ani za a platného právního stavu nelze dovodit, že by smlouvy, které naplňují znaky smluv lichevních (jak byly upraveny v § 879 ABGB), byly smlouvami právně bezvadnými; rozhodně nejsou v souladu s dobrými mravy.¹⁷² V témže rozhodnutí vymezuje lichevní smlouvy jako takové smlouvy, které smluvní strana uzavře zneužívaje něčí nezkušenosti, tísně nebo rozumové slabosti nebo něčího rozrušení, přičemž dá sobě nebo jinému poskytnout nebo slíbit plnění, jehož hodnota je k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru. O lichevní smlouvu podle občanského práva jde v případě, kdy jednající z okolností věci věděl anebo musel vědět, že druhá strana je postižena okolnostmi uvedenými shora, a tuto okolnost využil; nevyžaduje se, aby jeho jednání bylo současně v trestním řízení označeno za trestný čin.¹⁷³ Z podané definice jednoznačně vyplývá, že nepostačuje pro rozpor s dobrými mravy samotný nepoměr mezi plněními, ale že musí přijít další subjektivní prvky, které tento rozpor způsobí, přičemž tyto subjektivní prvky musí býti na obou smluvních stranách, nejen na straně, která ze smlouvy profituje, tj. lichváře, ale i na straně druhé,

¹⁷¹ Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, 2.vyd.,Praha, C.H.Beck, 2004, s. 241

¹⁷² rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1993/2001 ze dne 8. 4. 2003

¹⁷³ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1993/2001 ze dne 8. 4. 2003

kteřá se v dšsledku určitého handicapu stala „obětí“ lichváře.¹⁷⁴ Bez existence těchto subjektivních prvků by se totiž v podstatě jednalo pouze o jakousi obdoby laesio enormis, nikoli o lichvu. Též nelze pominout, že subjektivní prvky musí být přítomny na obou stranách smluvního vztahu, neboť za absence vědomosti kupujícího o tísní prodávajícího, by se nejednalo o lichvu, protože pokud někdo prodá věc v tísní za nápadně nevýhodných podmínek, a kupující o jeho tísní nevěděl a nezneužil jí, pak je smlouva platná a prodávající má jen právo od ní odstoupit dle § 49 občanského zákoníku.¹⁷⁵ Význam subjektivních prvků pak vyvstává ještě více, když například německá judikatura už při úrokové sazbě 8,6 % označila úroky 18,62 % za lichvářské.¹⁷⁶ Při nezohlednění subjektivních prvků by se v současnosti řada nejen nebankovních půjček, ale i bankovních půjček dostávala do rozporu s dobrými mravy. Osobně se však domnívám, že takováto paušální konstatování jistých hranic nemají opodstatnění, protože nezohledňují konkrétní okolnosti daného případu, k nimž je třeba vždy přihlížet. Nelze ani pomíjet fakt, že musí jít nejen o nepoměr plnění, ale o hrubý nepoměr plnění, což mě vede spíše k tomu, že by mělo jít spíše o ojedinělé případy, kde nepoměr je skutečně značný. V souvislosti s výše uvedeným procenty úroků si dovoluji upozornit též na skutečnost, že často stanovování výše úroků je odvislé od solventnosti dlužníka, zajištění půjčky a z tohoto důvodu se mohou též úroky značně lišit. Stanovení paušální hranice, jež by byla už považována za nepřijatelnou, není podle mě na místě, neboť by to mohlo vést k situaci, že osoby, které si chtějí půjčit finanční prostředky, ale s ohledem na jejich platební morálku v minulosti či nemožnost jakéhokoli zajištění půjčky, by se mohlo stát, že se pak nenajde subjekt, který by jim půjčil, neboť paušálně nastavená hranice úroků by nepokřývala riziko, které by věřitel podstupoval. I z tohoto důvodu se domnívám, že ty hranice, kde už bude konstatován hrubý nepoměr nemohou být pro všechny případy stejné, ale nutně musí být vzhledem k okolnostem rozdílné.

Z judikatury bych chtěl ještě zmínit rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, kde nejvyšší soud konstatuje, že v rozporu s dobrými mravy je zpravidla výše úroků sjednaná ve smyslu ustanovení § 658 odst. 1 obč. zák., která podstatně přesahuje

¹⁷⁴ Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, 2. vyd., Praha, C.H.Beck, 2004, s. 237

¹⁷⁵ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1993/2001 ze dne 8. 4. 2003

¹⁷⁶ Protivinský, M., Louda, T. Dobré mravy a právní úkony, Bulletin advokacie, 2009, č. 5, s. 57

úrokovou míru v době jejich sjednání obvyklou, stanovenou zejména s přihlédnutím k nejvyšším úrokovým sazbám uplatňovaným bankami při poskytování úvěrů nebo půjček, konkrétně shledal za lichvu sjednání úroků ve výši 5 % měsíčně, to jest 60% ročně, za existence subjektivního prvku v podobě tísně.¹⁷⁷ V dané věci bylo soudem zjištěno, že banky v té době půjčovaly z úrok 9 % až 15,5 % ročně, tedy dohodnutá výše úroků byla téměř čtyřnásobná. Spor se pak vedl zejména ohledně existence tísně na straně dlužníka, přičemž bylo konstatováno, že zde tíseň byla, ovšem zneužití takové situace ze strany věřitele příliš akcentováno nebylo, byť z odůvodnění lze dovodit, že zřejmě na straně věřitele byla vědomost o existenci tísně jakož i její využití. Nicméně domnívám se, že ve světle judikátu Nejvyššího soudu ČR který definoval pojem lichevních smluv, by si tato otázka zasloužila v dané věci větší pozornosti, protože pokud by zde tato vědomost nebyla, pak by se nemohlo jednat o lichvu. Dlužníkovi by pak zřejmě zbývala možnost od smlouvy odstoupit ve smyslu § 49 občanského zákoníku. Ovšem za hypotetického předpokladu absence tísně na straně dlužníka, by zde nebyla ani tato možnost a takový úrok, potažmo smlouva by zřejmě měla s ohledem na princip smluvní svobody obstát, pokud bychom tedy nekonstatovali, že takovýto úrok je rozporný s dobrými mravy sám o sobě. S tím částečně souvisí i, dle mého názoru nesprávné, označení ze strany literatury¹⁷⁸ za lichevní smlouvy, takové smlouvy, kterou se zabýval Krajský soud v Ostravě, jež shledal půjčky s úrokem 100% ročně za nemravnou, avšak sám soud o lichvě nehovořil.¹⁷⁹ V daném případě, alespoň, jak lze vyčíst z okolností vylíčených v odůvodnění, absentovaly jakékoli subjektivní prvky, jež by zakládaly lichvu ve smyslu výše uvedené definice lichevní smlouvy. V daném případě tedy došlo ke konstatování rozporu s dobrými mravy již jen z titulu nepřiměřeného úroku, zřejmě lze přisvědčit názoru, že oprávněně, neboť takový extrémní úrok lze považovat již za nemravný sám o sobě, ovšem musí jít o více než hrubý nepoměr plnění. Čímž ne že bych chtěl ještě více ztěžovat danou otázku interpretacemi pojmu hrubý, větší než hrubý, ale chci spíše upozornit na to, že se musí jednat o skutečně extrémní, vybočující případy. S ohledem na uvedené, lze tedy v případě půjček rozlišovat otázku lichvy a z toho titulu rozpornost s dobrými mravy, od

¹⁷⁷ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 1484/2004 ze dne 15. 12. 2004

¹⁷⁸ Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, 2. vyd., Praha, C.H.Beck, 2004, s. 200

¹⁷⁹ rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 12 Co740/95 ze dne 1. 2. 1996

případu, kdy nejde o lichvu ani rozpor s dobrými mravy, ale pouze situaci pokrytou možností § 49 občanského zákoníku (tedy nejsou zde znaky lichvy, ale ani natolik extrémní úrok, jež by sám založil rozpor s dobrými mravy, ale pouze tíseň a nápadně nevýhodné podmínky), a konečně od případu, kdy je nejde o žádnou z předešlých situací, ale natolik extrémní úrok, jež sám založí tuto rozpornost. Posledně jmenované případy, by však měly být využívány velmi střídavě, výjimečně a to s ohledem na absenci subjektivních prvků a s ohledem na respektování principu smluvní svobody a vždy za zohlednění konkrétních okolností, jež vedly k takto sjednanému vysokému úroku, tedy zda zde nejsou okolnosti, které by takto vysoký úrok ospravedlňovaly.

Lze uvést, že i při posuzování lichvy, lichevních smluv je nezbytné, stejně jako v jiných případech posuzování rozporu s dobrými mravy, i zde věnovat náležitou pozornost všem okolnostem daného případu a pečlivě tyto okolnosti hodnotit, interpretovat a uvážit, to vše při respektování principu smluvní svobody. Závěrem této podkapitoly pro jakousi úplnost uvádím, že návrh nového občanského zákoníku počítá již s výslovnou úpravou lichvy, ale i neúměrného zkrácení.¹⁸⁰

6.3. Smluvní pokuta a dobré mravy

Smluvní pokuta jakožto jeden ze zajišťovacích prostředků je též institutem, který je též často posuzován kritériem dobrých mravů, a to zejména s ohledem na její sjednanou výši. V rámci této podkapitoly se budu zabývat pouze otázkou platnosti, respektive neplatnosti smluvní pokuty pro rozpor s dobrými mravy z hlediska její výše. Pro účely dalšího rozboru můžeme charakterizovat smluvní pokutu jako institut mající zajišťovací funkci, kdy pohrůžka ujednané sankce vyvíjí tlak na dlužníka směrem ke splnění zajišťované povinnosti, a funkci spočívající v paušalizaci náhrady škody způsobené porušením zajišťované povinnosti.¹⁸¹ Judikatura pak opakovaně uvádí funkci preventivní, uhrazovací a sankční.¹⁸² Zde je však na místě poznamenat, že současná právní úprava smluvní pokuty umožňuje odchýlnou dohodu stran, tedy strany se mohou

¹⁸⁰ Vládní návrh občanského zákoníku, § 1651, § 1654 [online]. Ministerstvo spravedlnosti ČR, Praha, cit. 2010-02-16, dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny-mce-storage/files/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_LRV_090430_final_s%20obsahem.pdf

¹⁸¹ Čech, P. K přiměřenosti smluvní pokuty, Právní rádce, 2008, č. 5, s. 24

¹⁸² rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 33 Odo 438/2005 ze dne 30. května 2007, rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Odo 202/2006 ze dne 28. května 2007 a další

dohodnout, že vedle smluvní pokuty bude mít strana oprávněná nárok i na náhradu škody.¹⁸³

V případě smluvní pokuty je též potřeba rozlišovat, zda jde o smluvní pokutu podléhající občanskému nebo obchodnímu zákoníku, neboť v druhém případě je pak připuštěna moderace smluvní pokuty ze strany soudu, který může nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu snížit s přihlédnutím k hodnotě a významu zajišťované povinnosti.¹⁸⁴ Tato odlišnost však vyvolává otázku, zda nepřiměřeně vysoká smluvní pokuta je tedy v souladu s dobrými mravy, když se umožňuje její moderace ze strany soudu, neboť soud zřejmě může moderovat jen platně sjednanou smluvní pokutu, protože u neplatné by nebylo co moderovat. Podle Nejvyššího soudu ČR přichází v úvahu případné uplatnění moderačního práva soudu snížit smluvní pokutu jen tehdy, byla-li smluvní pokuta sjednána platně.¹⁸⁵ Takový výklad by pak nasvědčoval, že z hlediska výše smluvní pokuty lze určit výši, která je nemravná a proto neplatná, výši, která je nepřiměřená, ale mravná a proto platná, a výši, která je přiměřená. Spíše se však kloním k názoru, že takový přístup je třeba odmítnout, neboť § 301 obchodního zákoníku prakticky vylučuje, aby bylo ujednání o smluvní pokutě v obchodním právu shledáno jako nemravné pro nepřiměřenost, ale hrozil-li by takový závěr, pak soudy mohou moderovat smluvní pokutu na úroveň, která námitku nemravnosti neodůvodňuje.¹⁸⁶ Tento přístup bych označil za žádoucí s ohledem na negativa, která sebou přináší konstatování rozporu s dobrými mravy a následná absolutní neplatnost takové smluvní pokuty, byť třeba obě smluvní strany smluvní pokutu chtěly sjednat, ale pouze ji sjednaly nemravnou. Osobně považuji § 301 obchodního zákoníku za speciální ustanovení, mající přednost před ustanoveními o dobrých mravech, neboť dobré mravy mají být sankcí ultima ratio a vyhrazeny pro případ, které nelze řešit jinak, což ovšem zde, alespoň v obchodních vztazích řešit lze právě moderací nepřiměřené smluvní pokuty ze strany soudu. Za vhodné považuji v této souvislosti poukázat na budoucí úpravu nového občanského zákoníku jež pro případ, kdy důvod neplatnosti je jen v nezákonném určení množstevního, časového, územního nebo jiného rozsahu, stanoví,

¹⁸³ zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 545 odst. 2

¹⁸⁴ zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 301

¹⁸⁵ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 33 Odo 438/2005 ze dne 30. května 2007

¹⁸⁶ Čech, P. K přiměřenosti smluvní pokuty, Právní rádce, 2008, č. 5, s. 24

že soud rozsah změny tak, aby odpovídal spravedlivému uspořádání práv a povinností stran; návrhy stran přitom vázán není, ale uváží, zda by strana k právnímu jednání vůbec přistoupila, rozpoznala-li by neplatnost včas.¹⁸⁷ I v tomto světle si dovoluji považovat současný § 301 obchodního zákoníku za jistou podobu tohoto budoucího ustanovení. Z tohoto hlediska lze naopak vytýkat neexistenci obdobného ustanovení v současné právní úpravě pro občanskoprávní vztahy. Jistou snahu suplovat neexistenci tohoto ustanovení bylo možno vysledovat u obecných soudů nižších stupňů, jež snižovaly smluvní pokutu za užití § 3 odst. 1 občanského zákoníku,¹⁸⁸ avšak Nejvyšší soud tyto snahy odmítl, protože v oblasti občanskoprávních vztahů moderační právo soudu upraveno není, přičemž absenci zákonné úpravy moderace proto nelze nahradit aplikací ustanovení § 3 odst. 1 o. z., tak jak to učinil odvolací soud, když posoudil žalovaný nárok jako výkon práva částečně odporující dobrým mravům a odepřel žalobci ochranu tím, že podle vlastní volné úvahy určil, jaká část nároku žalobce na smluvní pokutu je „mravná“, a výši smluvní pokuty omezil právě jen na tuto část.¹⁸⁹

Zcela stěžejní otázkou v oblasti smluvní pokuty a dobrých mravů je samozřejmě otázka stanovení její výše tak, aby nebyla v rozporu s dobrými mravy, respektive jak vysoká smluvní pokuta je už rozporná s dobrými mravy. Stejně jako v jiných případech, kterými jsem se zabýval v rámci ostatních podkapitol, ani zde nelze stanovit pevnou hranici pro všechny případy, neboť ta by nutně nemohla obstát v pestrosti možných případů a okolností, které smluví strany vedly ke sjednání smluvní pokuty v určité výši. V tomto smyslu je pak lepší, pokud judikatura k tomu přistupuje případ od případu, při zohlednění daných okolností, aniž by se snažila stanovit obecně platné hranice. Judikatura nejvyššího soudu v zásadě tomuto názoru vyhovuje, když se v oblasti smluvní pokuty vyznačuje značnou mírou kasuistiky,¹⁹⁰ ovšem v oblasti výše smluvní pokuty stanovené procentní sazbou denně tyto hranice ale hledá. Například Nejvyšší soud ČR shrnuje, že v rámci judikatury ohledně procentuelního stanovení smluvní pokuty došlo k jakémusi ustálení názoru, že zatímco smluvní pokuta sjednaná ve výši

¹⁸⁷ Vládní návrh občanského zákoníku, § 524 [online]. Ministerstvo spravedlnosti ČR, Praha, cit. 2010-02-16, dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny-mce-storage/files/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_LRV_090430_final_s%20obsahem.pdf

¹⁸⁸ Vrcha, P. Prodej (kuchyňského nádobí) na objednávku, aneb smluvní pokuta versus (nejen dobré mravy), Bulletin advokacie, 1999, č. 6-7, s. 63

¹⁸⁹ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 33 Odo 875/2005 ze dne 11. 8. 2005

¹⁹⁰ Čech, P. K přiměřenosti smluvní pokuty, Právní rádce, 2008, č. 5, s. 24

zhruba 0,5 % denně z dlužné částky je posuzována jako platné ujednání, které je v souladu s dobrými mravy, ujednání o smluvní pokutě ve výši 1 % denně je považováno za neplatný právní úkon, který se přičí dobrým mravům.¹⁹¹ Takovéto obecné konstatování je nutno vzhledem k uvedenému odmítnout, neboť nemůže dle mého soudu obstát ve všech situacích, jež mohou naopak odůvodňovat sazby mnohem vyšší. Takovým příkladem může být i rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, které uvedené hranice nerespektovalo, když jako souladná s dobrými mravy byla shledána smluvní pokuta ve výši 2 % z dlužné částky denně s poukazem na okolnost, kdy žalobce poté, co žalovaná byla více jak jeden rok v prodlení se splněním svého dluhu, přistoupil na prodloužení splatnosti pohledávky, jak požadovala žalovaná, která sama nabídla sjednání smluvní pokuty v uvedené výši.¹⁹² Oproti tomu v jiném rozhodnutí byla smluvní pokuta ve výši 2% z dlužné částky denně shledána nemravnou,¹⁹³ zřejmě z důvodu absence okolností, jež by tuto výši ospravedlňovaly. Je tedy evidentní, že stanovení paušální hranice pro všechny případy nelze učinit, ale je třeba vždy zohledňovat okolnosti daného případu.

Za zajímavé v souvislosti se smluvní pokutou a dobrými mravy považuji poukázat na rozdílnost v přístupu judikatury k posuzování nepřiměřenosti smluvní pokuty, a potažmo tedy její mravnosti, v občanském a obchodním právu. V občanském právu je brána jako hlavní kritérium výše očekávané škody: Při zkoumání platnosti ujednání o smluvní pokutě z hlediska dobrých mravů je nutno uvážit funkce smluvní pokuty (funkce preventivní, uhrazovací a sankční). V souvislosti s výší smluvní pokuty je třeba, aby pokuta zahrnovala všechny škody, které lze rozumně v daném konkrétním vztahu s porušením určité povinnosti očekávat, musí mít dostatečnou, nikoliv však přemrštěnou pobídkovou výši. Smluvní pokuta, jejíž výše výrazně převyšuje výši skutečně vzniklé škody, je nepřiměřená a pro rozpor s dobrými mravy neplatná.¹⁹⁴ Oproti tomu v obchodním právu Nejvyšší soud ČR toto kritérium za hlavní nepovažuje, když ve svém rozhodnutí v dané věci ponechává značný prostor pro úvahu soudu.¹⁹⁵ V první fázi soud řeší otázku, zda byla sjednána nepřiměřeně vysoká smluvní pokuta. Pro

¹⁹¹ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 33 Odo 438/2005 ze dne 30. 5. 2007

¹⁹² rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 33 Odo 204/2001 ze dne 9. 8. 2001

¹⁹³ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 26 Odo 371/2006 ze dne 25. 10. 2007

¹⁹⁴ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 33 Odo 96/2001 ze dne 30. 4. 2002

¹⁹⁵ Čech, P. K přiměřenosti smluvní pokuty, Právní rádce, 2008, č. 5, s. 24

toto posouzení zákon žádná kritéria nestanoví; závěr o tom, zda je sjednána nepřiměřeně vysoká smluvní pokuta, je tedy věcí volného uvážení soudu. Posouzení otázky (ne)přiměřenosti smluvní pokuty závisí na okolnostech konkrétního případu, zejména na důvodech, které ke sjednání posuzované výše smluvní pokuty vedly a na okolnostech, které je provázely. Není rovněž vyloučeno, aby soud již při posuzování této otázky přihlédl k významu a hodnotě zajišťované povinnosti, zákon mu to však neukládá.¹⁹⁶ Rozlišení kritérií pro posuzování nepřiměřenosti pro občanské a obchodní právo považuji za sporné, protože se domnívám, že zde není důvod pro takovéto rozlišení a není důvod prohlubovat více rozdíly mezi stejnými instituty používanými jako v právu občanském, tak obchodním. V tomto směru nesouhlasím s kladným hodnocením příklonu Nejvyššího soudu ČR ke kritériu výše očekávané škody jako hlavního kritéria ze strany literatury,¹⁹⁷ ale považuji to za nepřilíš šťastné, zejména pak tehdy, když současná právní úprava umožňuje dohodou stran vyloučit povahu smluvní pokuty jako paušalizované náhrady škody, krom toho se nejedná o jedinou funkci smluvní pokuty. Nadto se domnívám, že uvedené by spíše vedlo k tomu, že smluvní pokuta je v podstatě jen jednodušší způsob jak získat náhradu škody. Zcela je však nutno odmítnout názor, že by rozpornost s dobrými mravy způsobovala výše smluvní pokuty, jež výrazně překračuje skutečnou škodu, což není dopředu možné vědět, maximálně lze určitou škodu očekávat, z tohoto důvodu není možné poměřovat smluvní pokuty se skutečnou škodou. S očekávanou škodou už takové poměření připustit zřejmě lze, byť nikoli jako hlavní kritérium. Domnívám se, že i v občanském právu by měla být taková volnost posuzování nepřiměřenosti smluvní pokuty, jako bylo nastíněno výše, pro právo obchodní, tedy mělo by být přihlíženo ke všem okolnostem daného případu, jež by mohly odůvodňovat přiměřenost nebo naopak nepřiměřenost dané smluvní pokuty a tím i rozpornost s dobrými mravy, a to bez toho, že by se předem apriori stanovilo určité kritérium jak hlavní a ostatní pouze jako pomocná. Jako příklad okolností, jež by měly být brány v úvahu při takovém posuzování, lze vzít již výše zmíněný případ, kdy se jednalo situaci, kdy žalobce poté, co žalovaná byla více jak jeden rok v prodlení se splněním svého dluhu, přistoupil na prodloužení splatnosti pohledávky, jak požadovala žalovaná, která sama nabídla sjednání smluvní pokuty v

¹⁹⁶ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Odo 400/2004 ze dne 18. ledna 2005

¹⁹⁷ Např. Čech, P. K přiměřenosti smluvní pokuty, Právní rádce, 2008, č. 5, s. 24

uvedené výši.¹⁹⁸ Tedy i skutečnost, že sám povinný ke smluvní pokutě navrhl její výši může hrát roli, též skutečnost, že jde o osobu, jež si již ocitla v prodlení ve vztahu k věřiteli.

Lze shrnout, že v oblasti smluvní pokuty a jejího případného rozporu s dobrými mravy je vhodné postupovat při zjišťování tohoto rozporu kasuisticky a v tomto smyslu definovat dobré mravy v daném případě, respektive uvést, proč je zde rozpor s dobrými mravy, či proč nikoli, jak jsem již obecně doporučoval v části této práce věnované problematice definice dobrých mravů. Což ostatně judikatura též činí, byť se v judikatuře objevují snahy o jakési zobecnění, které však dle mého soudu nejsou tak vhodné a nepřispívají k vyjasnění dané problematiky, jako jasně řešený konkrétní případ, kde je zřetelně řečeno, co rozpor s dobrými mravy způsobilo, respektive co takovému rozporu zabránilo. Avšak i při těchto úvahách je třeba vždy brát v potaz, že dobré mravy jsou sankcí ultima ratio a takto s nimi zacházet i v případě smluvních pokut.

6.4. Námitka promlčení a dobré mravy

Promlčení je institut jehož smyslem je čelit složitým sporům, které by mohly vznikat při časově neomezené, respektive příliš dlouhé možnosti uplatnit právo u soudu. Čím delší doba totiž uplyne od vzniku práva, které se stalo předmětem sporu, tím obtížnější je dokazování, přičemž někdy se nejasnou stává i sama skutková podstata. Proto se v souladu se zásadou *vigilantibus iura* stanoví zákon časové omezení vynutitelnosti práv, aniž by však věřitel byl těchto práv zbaven.¹⁹⁹ Účelem promlčení je též na jedné straně stimulovat věřitele k rychlému a včasnému výkonu práv a na straně druhé poskytnout dlužníkovi ochranu před časově neomezenou vynutitelností práva ze strany soudní moci.²⁰⁰ Jistě je tímto institutem posilována i právní jistota v právních vztazích. Aby promlčení mělo za následek zánik nároku, musí dojít k marnému uplynutí stanovené promlčecí doby a zároveň musí dlužník na soudě vznést námitku

¹⁹⁸ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 33 Odo 204/2001 ze dne 9. 8. 2001

¹⁹⁹ Knappová, M., Švestka J, Dvořák J.a kol. Občanské právo hmotné 1, 4. vyd., Praha, ASPI, 2005, s.

290

²⁰⁰ Nezdařil, A. Námitka promlčení v rozporu s dobrými mravy?, Právní rádce, 2008, č. 3, s. 9

promlčení.²⁰¹ Vznesení námitky promlčení je nepochybně výkonem práva a nabízí se tak otázka, zda i takovýto výkon práva se může ocitnout v rozporu s dobrými mravy ve smyslu § 3 odst. 1 občanského zákoníku.

S ohledem na systematické začlenění lze konstatovat, že § 3 odst. 1 občanského zákoníku je použitelný v občanskoprávních, respektive soukromoprávních vztazích vůbec a v této souvislosti, jak již bylo uvedeno, můžeme přisvědčit zřejmě názoru, že se zde dobré mravy blíží jakési pozici generální klauzule.²⁰² Z tohoto důvodu a za reflektování skutečnosti, že dobré mravy jsou považovány za jednou ze základních zásad soukromého práva, lze připustit jejich aplikaci i v případě posuzování vznesené námitky promlčení. Což připustil i Ústavní soud ČR: Dle ustanovení § 3 občanského zákoníku výkon práv nesmí být v rozporu s dobrými mravy, toto ustanovení pak dle názoru Ústavního soudu samozřejmě platí i pro výkon práva vznést námitku promlčení.²⁰³ Tímto rozhodnutím tak Ústavní soud ČR prolomil tehdejší rozhodovací praxi obecných soudů, které vylučovaly při výkonu práva namítat promlčení aplikaci § 3 odst. 1 občanského zákoníku.²⁰⁴ Ovšem následné rozšíření tohoto názoru do soudní praxe se nesetkalo s kladným hodnocením ze strany některých autorů literatury, kteří je v zásadě odmítají, s výjimkou ojedinělých případů.²⁰⁵ Právě s těmito názory se pokusím níže polemizovat, či spíše vnést jiný možný pohled na danou problematiku.

Jedním z argumentů „odpůrců“ výše uvedeného názoru je, že samotný institut promlčení spočívá v tom, že jeho uplatnění je v rozporu s dobrými mravy, tedy promlčení rozpor s dobrými mravy obsahově předpokládá.²⁰⁶ S tímto si dovoluji nesouhlasit, neboť se domnívám, že lze na danou věc nahlížet i z jiného úhlu pohledu: Promlčení je institut, jež je zásadně souladný s dobrými mravy, nikoli z titulu jeho zákonného zakotvení, ale z titulu jeho funkce, kterou plní, a sice jednak motivace

²⁰¹ Knappová, M., Švestka J, Dvořák J.a kol. Občanské právo hmotné 1, 4. vyd., Praha, ASPI, 2005, s. 287

²⁰² Hurdík, J. Zásady soukromého práva, 1. vyd. Brno, Masarykova univerzita, 1998, s. 76

²⁰³ rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. II.ÚS 309/95 ze dne 15. 1. 1997

²⁰⁴ A. Nezdařil: Námitka promlčení v rozporu s dobrými mravy?, Právní rádce, 2008, č. 3, s. 10

²⁰⁵ Valko, E., Ikrényi, I. Vzťah premlčania a ochrany dobrých mravov, Bulletin advokacie, 2006, č. 1 s. 26, též Hanuš, L. Je námitka promlčení způsobilá založit výkon práva v rozporu s dobrými mravy?, Právní rozhledy, 2003, č. 3, s. 130

²⁰⁶ Valko, E., Ikrényi, I. Vzťah premlčania a ochrany dobrých mravov, Bulletin advokacie, 2006, č. 1 s. 28, též Hanuš, L. Je námitka promlčení způsobilá založit výkon práva v rozporu s dobrými mravy?, Právní rozhledy, 2003, č. 3, 132

věřitele k řádnému vymáhání svých pohledávek, jednak ochrana dlužníka před jejich nepřiměřeně dlouhým vymáháním, a celkově tak posilování právní jistoty. Považuji tyto funkce či důvody pro existenci institutu promlčení za důvody, jež jistě ob stojí i před kritériem dobrých mravů. Naopak se domnívám, že v jistém nadneseném slova smyslu by za rozporné s dobrými mravy mohlo být považováno jednání věřitele, který by, nelimitován promlčením, s vymáháním své pohledávky posečkával až do doby, kdy patřičně naroste případný úrok z prodlení, tedy mohl z dlužníka získat více. Z tohoto důvodu se domnívám, že nelze apriori říci, že promlčení obsahově předpokládá rozpor s dobrými mravy, byť je spojen s tím negativem, že pohledávka se stane soudně nevymahatelnou po uplynutí určité doby, avšak sama pohledávka nezaniká. Nabízí se též teze, že výkon práva uplatnit námitku promlčení, který je jedním ustanovením zákona výlovně aprobovaný, nelze vykládat tak, že výkon tohoto práva bude zároveň v rozporu s jiným ustanovením zákona.²⁰⁷ Tuto tezi je nutné dle mého názoru zcela odmítnout, neboť smyslem korektivu dobrých mravů nebylo jen zajistit soulad výkonu těch práv vyplývajících nikoli ze zákona, ale též i těch práv ze zákona vyplývajících, neboť nelze přijmout, že výkony práv vyplývajících ze zákona jsou vždy v souladu s dobrými mravy. Jak již bylo uvedeno v rámci „hledání“ obsahu dobrých mravů, lze jistě připustit, že se mohou objevit situace, které jsou právem upravené, ale vzhledem ke konkrétním okolnostem daného případu se taková úprava ocitá v rozporu s požadavkem, aby právo bylo uměním dobra a spravedlnosti, a v takovém případě pak dobré mravy slouží i k derogaci, respektive ad hoc upozadění psaného práva.²⁰⁸

Jako určitý podpůrný argument pro odmítnutí použitelnosti dobrých mravů na námitku promlčení se uvádí, že rozpor s dobrými mravy není shledáván v samotném uplatnění námitky promlčení, nýbrž začasť a výhradně v předchozím chování dlužníka, který si povětšinou jednáním, jež nemusí spočívat pouze ve výkonu práva, vytváří podmínky a předpoklady pro svůj pozdější právní postup spočívající právě v uplatnění námitky promlčení,²⁰⁹ což zřejmě míří na situace, kdy dlužník, ať již sliby pravdivými či

²⁰⁷ Valko, E., Ikrényi, I. Vzťah premlčania a ochrany dobrých mravov, Bulletin advokacie, 2006, č. 1, s. 28

²⁰⁸ Rubeš, P. Dobré mravy v rukou soudců, Pocta Martě Knappové k 80. narozeninám, Praha, ASPI, 2005, s. 335

²⁰⁹ Hanuš, L. Je námitka promlčení způsobila založit výkon práva v rozporu s dobrými mravy?, Právní rozhledy, 2003, č. 3, s. 132

smyslenými nebo jiným předstíraným důvěryhodným jednáním, často věřitele ujišťuje o řádném splnění dluhu s tím konečným důsledkem, že v případě marného uplynutí promlčecí doby uplatní námitku promlčení.²¹⁰ Zcela s autory tohoto názoru souhlasím v tom smyslu, že uvedené jednání dlužníka nemůže být důvodem pro pozdější odmítnutí vznesené námitky promlčení pro rozpor s dobrými mravy, neboť věřitel v takovém případě věděl, případně měl vědět, že běží promlčecí doba a měl podle toho v souladu s principem *vigilantibus iura* jednat. Nedomnívám se však, že by uvedené mělo být jedním z důvodů, jež mají svědčit pro nepoužitelnost dobrých mravů v oblasti promlčecí. Pokud by takové jednání dlužníka bylo shledáno nějakým soudem jako důvod pro odepření námitky promlčení pro rozpor s dobrými mravy, pak by se dle mého soudu jednalo o nesprávnou aplikaci dobrých mravů, respektive nezacházení s nimi jako s *ultima ratio* a nezohlednění i jiných právních principů, na nichž je soukromé právo založeno. V tomto smyslu uvedené chápu spíše jako spor o to, co je v souladu s dobrými mravy či nikoli, než jako spor, zda z tohoto důvodu je nutno odmítnout přípustnost poměrování námitky promlčení s dobrými mravy. Příkladem, že si s touto situací umí judikatura poradit může být rozhodnutí Nejvyššího soudu, kde jednání žalovaného, spočívající v ujišťování žalobce o zaplacení směnky a žádosti o posečkání s ohledem na směnečné zajištění dluhu, nebylo shledáno jako důvod pro odmítnutí námitky promlčení pro rozpor s dobrými mravy.²¹¹

Mám za to, že může nastat situace, kdy dlužník v případě uplatnění námitky promlčení využil práva ji vznést v rozporu s dobrými mravy, respektive kdy dlužník ji zneužije tak, že by se jednalo v podstatě o šikanózní výkon práva, který by pak ve smyslu § 3 odst. 1 občanského zákoníku nepožíval právní ochrany, byť zřejmě půjde spíše o případy výjimečné. Takovým případem by mohla být situace, kdy se věřitel nemohl objektivně domáhat svého práva pro déle trvající nepřítomnost v tuzemsku, například z důvodu vojenského konfliktu, zajetí,²¹² možno si představit i situace, kdy dlužník bude věřitele vydírat určitou vážnou hrozbou a přiměje jej tak k nevymáhání své pohledávky. Nepůjde však o situace, kdy se takto věřitel zdržoval v zahraničí

²¹⁰ Hanuš, L. Je námitka promlčení způsobilá založit výkon práva v rozporu s dobrými mravy?, *Právní rozhledy*, 2003, č. 3, 132, obdobně též Valko, E., Ikrényi, I. Vzťah premlčania a ochrany dobrých mravov, *Bulletin advokacie*, 2006, č. 1, s. 27

²¹¹ rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1839/2000 ze dne 22. 8. 2002

²¹² Nezdařil, A. Námitka promlčení v rozporu s dobrými mravy?, *Právní rádce*, 2008, č. 3, s. 10

dobrovolně, jako například rentiér na dlouhodobé dovolené, nebo v případech, kdy objektivně měl možnost učinit kroky směřující k vymáhání své pohledávky. Obecně však lze zřejmě přisvědčit názoru, že není pochyb o tom, že námitka promlčení zásadně dobrým mravům neodporuje, neboť zákony zřejmě nemají za cíl zakládat práva v rozporu s dobrými mravy. Ale mohou nastat situace, že uplatnění této námitky je výrazem zneužití práva na úkor účastníka, který marné uplynutí promlčecí doby nezavinil, a vůči němuž by za takové situace zánik nároku na vydání bezdůvodného obohacení v důsledku uplynutí promlčecí doby bylo nepřiměřeně tvrdým postihem ve srovnání s rozsahem a charakterem jím uplatňovaného práva a s důvody, pro které své právo včas neuplatnil.²¹³ Obdobný názor zastává též Nejvyšší soud ČR: Dobrým mravům zásadně neodporuje, namítá-li někdo promlčení práva uplatňovaného vůči němu, neboť institut promlčení přispívající k jistotě v právních vztazích je institutem zákonným, a tedy použitelným ve vztahu k jakémukoliv právu, které se podle zákona promlčuje. Uplatnění promlčecí námitky by se přičilo dobrým mravům jen v těch výjimečných případech, kdy by bylo výrazem zneužití tohoto práva na úkor účastníka, který marné uplynutí promlčecí doby nezavinil, a vůči němuž by za takové situace zánik nároku na plnění v důsledku uplynutí promlčecí doby byl nepřiměřeně tvrdým postihem ve srovnání s rozsahem a charakterem jím uplatňovaného práva a s důvody, pro které své právo včas neuplatnil. Tyto okolnosti by přitom musely být naplněny v natolik výjimečné intenzitě, aby byl odůvodněn tak významný zásah do principu právní jistoty, jakým je odepření práva uplatnit námitku promlčení.²¹⁴

S ohledem na uvedené jsem tedy přesvědčen, že korektivu dobrých mravů podléhá i výkon práva v podobě vznesení námitky promlčení, a názory autorů stavících se k dané problematice rezervovaně, pojmám spíše jako problematiku posuzování onoho rozporu s dobrými mravy, než otázku přípustnosti posuzování samého. Je zřejmé, že rozhodnutí prohlašující námitku promlčení za rozpornou s dobrými mravy vyžaduje i patřičné odůvodnění (ostatně jako konstatování rozporu s dobrými mravy i v jiných případech) a nelze se tedy spokojit s obecným poukazem na rozpor s dobrými mravy,²¹⁵

²¹³ rozhodnutí Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 643/04 ze dne 6. 9. 2005

²¹⁴ rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1839/2000 ze dne 22. 8. 2002

²¹⁵ Hanuš, L. Ještě jednou k rozsahu způsobilosti námitky promlčení založit výkon práva v rozporu s dobrými mravy, Právní rozhledy, 2006, č. 8, s. 296

avšak soudce v odůvodnění musí jasně vymežit, v čem tento rozpor spočívá, co jej zakládá, tedy objasnit ty výjimečné okolnosti, které tento rozpor s dobrými mravy odůvodňují ve smyslu výše zmíněného rozhodnutí Nejvyššího soudu. I zde, stejně jako v jiných případech, je třeba provést pečlivou úvahu, zda tyto okolnosti jsou takového rázu, že opravňují k natolik značnému zásahu, jakým nepochybně uplatnění § 3 odst. 1 občanského zákoníku je, přičemž nelze přehlédnout, že soud nesmí připustit, aby věřitel námitkou nemravností námitky doháněl to, co předtím, když nepřevzal plnou odpovědnost za hájení svých práv, zanedbal,²¹⁶ ačkoliv mu v hájení svých práv nebránila žádná zásadní okolnost.

6.5. Řetězení plateb a dobré mravy

Za řetězení plateb lze označit situace, kdy objednatel zaplatí zhotoviteli až tehdy, když mu zaplatí jeho objednatel, respektive jde o situace, kdy pro objednatele realizuje určitou zakázku hlavní dodavatel, avšak pro tyto účely k tomu využívá subdodavatele, přičemž plnění subdodavateli je vázáno na podmínku zaplacení za dílo ze strany objednatele, s nímž je ve smluvním vztahu hlavní dodavatel, nikoli subdodavatel, tedy pokud objednatel hlavnímu dodavateli nezaplatí, pak není povinen zaplatit ani hlavní dodavatel subdodavateli. Takovéto smluvní ujednání není dle názoru některých autorů ojedinělé, ale poměrně často se vyskytující typicky v oblasti komplexních stavebních či technických celků.²¹⁷ V nedávné době se k problematice řetězení plateb vyjádřil i Nejvyšší soud ČR, když shledal sjednání takového řetězení plateb za rozporné s dobrými mravy,²¹⁸ avšak jeho rozhodnutí vyvolalo kritiku z části právnické veřejnosti.²¹⁹ Z tohoto důvodu a i z důvodu jakési „čerstvosti“ uvedené problematiky jsem se rozhodl zařadit do své práce kratší zamyšlení ohledně řetězení plateb a dobrých mravů.

²¹⁶ Hanuš, L. Je námitka promlčení způsobila založit výkon práva v rozporu s dobrými mravy?, Právní rozhledy, 2003, č. 3, 132

²¹⁷ Kindl, J. Nejvyšší soud o dobrých mravech a zákazu řetězení plateb [online], cit. 2010-02-16, dostupné na <http://jinepravo.blogspot.com/2009/01/nejvy-soud-o-dobrch-mravech-zkazu-etzen.html>

²¹⁸ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Cdo 2999/2008 ze dne 9. 10. 2008

²¹⁹ např. Fojtík, L. Nejvyšší soud k otázce přípustnosti řetězení plateb [online], cit. 2010-02-16 <http://www.elaw.cz/cs/judikatura/31-vnitrostatni-/150-nejvyi-soud-k-otazce-pipustnosti-etzeni-plateb.html>

Objeví-li se takové ujednání ve smlouvě mezi hlavním dodavatelem a jeho subdodavatelem, pak takovým ujednáním nepochybně dochází k přenosu rizika nezaplacení ze strany hlavního dodavatele na subdodavatele, neboť hlavní dodavatel tak v podstatě riskuje pouze možnost svého výtěžku, avšak nikoli již vynaložené prostředky na zhotovení příslušného díla, pokud tedy pomineme, že i se získáním zakázky jistě nějaké náklady vznikly i hlavnímu dodavateli, byť ve srovnání s náklady na zhotovení díla půjde zřejmě o náklady minimální. Oproti tomu subdodavatel zcela nese riziko, že ačkoliv zhotoví dílo, zpravidla s nemalými náklady, nebudeme zapláceno, pokud objednatel nezaplatí hlavnímu dodavateli, a to aniž by subdodavatel byl v jakémkoli vztahu s objednatelem či mohl nějak splnění závazku ze strany objednatele zajistit či alespoň ovlivnit, protože tuto možnost má pouze hlavní dodavatel jakožto smluvní partner objednatele. Vystává tak otázka, zda popsání situace je souladná s dobrými mravy či nikoliv. Domnívám se, že takové ujednání lze považovat za rozporné s dobrými mravy, a to právě pro uvedený přenos rizika bez možnosti subdodavatele působit na splnění závazku ze strany objednavatele a tak tedy i ovlivnit splnění závazku hlavního dodavatele vůči subdodavateli. Nicméně tento rozpor dle mého názoru nemusí nastat vždy, protože si lze představit jiná ujednání ve smlouvě, která tento přenos rizika určitým způsobem vyváží. Ostatně i Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí připustil tuto možnost, když hovoří o absenci akceptovatelného důvodu, který by rozpor s dobrými mravy vyloučil: Jednou ze základních zásad vyjadřujících požadavek dobrých mravů, z nichž vychází právní úprava obchodních závazkových vztahů, je, že úplatné plnění se poskytuje za úplatu. Ujednání účastníků právního vztahu, které by tuto zásadu popíralo (například tím, že by připouštělo možnost přijmout úplatné plnění bez poskytnutí úplaty, aniž by pro to byl právem akceptovatelný důvod), by se přičilo dobrým mravům a bylo by proto podle § 39 obč. zák. neplatné.²²⁰ Tím důvodem, který by tento přenos rizika vyvažoval může být sjednaná vyšší cena, příslib další zakázky, tedy tzv. prémie za riziko.²²¹ Další skutečností, jež bude potřeba při posuzování ujednání o řetězení plateb a jeho rozporu s dobrými mravy možno brát v potaz mohou být i okolnosti za nichž byla tato formulace sjednána. Patrně bude žádoucí posuzovat jinak situaci, kdy

²²⁰ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Cdo 2999/2008 ze dne 9. 10. 2008

²²¹ Pecina, T., diskuse k článku: Kindl, J. Nejvyšší soud o dobrých mravech a zákazu řetězení plateb [online], cit. 2010-02-16, dostupné na <http://jinepravo.blogspot.com/2009/01/nejvy-soud-o-dobrch-mravech-zkazu-etzen.html>

subdodavatel dostane předloženou smlouvou na formuláři s možností podepsat nebo „nechat být“, a jinak situaci, kdy subdodavatel sám takové ujednání například s vidinou jisté prémie za riziko navrhne, když v prvním případě zřejmě ustanovení o řetězení plateb za absence jakékoli prémie pro subdodavatele bude v rozporu s dobrými mravy, v druhém případě tomu tak však být nemusí. Domnívám se, že v rámci této problematiky nemůže obstát argument, co si strany dohodly, to mají, neboť jistě nelze rozumně předpokládat, že subdodavatel by přistoupil na takovéto ujednání bez patřičného „protiplnění“ za takovéto riziko.

Dovolím si shrnout, že obsahuje-li určitá smlouva ujednání o řetězení plateb, nelze okamžitě prohlásit dané ustanovení či smlouvu za neplatnou pro rozpor s dobrými mravy, ale je třeba takovému ujednání věnovat zvýšenou pozornost právě z hlediska možného rozporu s dobrými mravy, a to s ohledem i na kontraktační proces, ale i případná ustanovení ve prospěch subdodavatele kompenzující přenos rizika vyplývajícího z řetězení plateb. V případě, že zde budou jistá kompenzující ustanovení, pak není na místě považovat řetězení plateb za nemravné, ale za postoupení určitého rizika a za možnosti s ohledem na dané riziko více získat. Ovšem v případě jejich absence, případně přistoupení nedostatků v kontraktačním procesu, respektive využití silnějšího postavení ze strany hlavního dodavatele, bude zřejmě na místě konstatovat rozpor s dobrými mravy.

Závěr

Dobré mravy jako institut či zásada nejsou institutem vzniknuvším až v moderní době, ale lze říci, že přetrvaly od dob klasického římského práva až do současnosti a s jejich existencí se počítá i do budoucna v úpravě nového občanského zákoníku. Současná úprava dobrých mravů je použitelná jak v právu soukromém, tak právu veřejném, není tedy omezena jen pro oblast vztah upravených občanského zákoníku, ale dobré mravy jsou aplikovatelné i v obchodních vztazích, přičemž pojem dobrých mravů a pojem poctivého obchodního styku, jsou pojmy rozdílné, nikoli shodné, jinak by se existence jednoho z nich jevila nadbytečnou.

Značná pozornost se v judikatuře, ale i v literatuře věnuje snahám o definici dobrých mravů a objevuje se řada názorů, co vlastně dobré mravy znamenají a jak je vhodné je definovat. Často však těmto definicím je možno vytýkat skutečnost, že jsou tautologiemi, avšak spíše jim lze vytknout fakt, že nic nového nepřinášejí, neboť pojem dobrých mravů nijak nepřibližují, ba naopak jej možná ještě více vzdalují běžným občanům. Proto jsem dospěl k názoru, že obecné definování pojmu dobrých mravů není vůbec žádoucí, neboť nemá pro praxi žádný přínos, nijak aplikaci dobrých mravů neusnadňuje, nadto definování dobrých mravů by popíralo výhodu neurčitosti pojmu dobrých mravů. Oproti tomu za žádoucí považují vždy v konkrétním případě srozumitelně vyložit, v čem rozpor s dobrými mravy spočívá, proč zde tento rozpor byl shledán. Nelze se tedy spokojit s pouhým obecným odkazem, že určité ustanovení je v rozporu s dobrými mravy, neboť takový přístup je nic neříkající a dovolím si říci i nevěrohodný z hlediska stran sporu, které pak v podstatě nevědí, proč je dané ustanovení rozporné s dobrými mravy, což neodpovídá principu právní jistoty. Právě takový přístup dle mého názoru může vést jedině k tomu, že dobré mravy budou více přijímány a používány v praxi a nebudou chápány jako jakési nejasné ustanovení, byť určitá pojmová neurčitost je dobrým mravům vlastní.

Současné úpravě lze vytýkat úpravu následků rozporu s dobrými mravy v podobě absolutní neplatnosti a její chápání v současné teorii, když zejména problematická je možnost dovolávat se této absolutní neplatnosti kdykoli bez časového omezení, ale i skutečnost, že umožňuje, aby jeden subjekt jednal nemravně dvakrát (jednou když způsobil nemravnost určitého smluvního ustanovení a jednou, když se sám této nemravnosti dovolává). Tato negativa mě přivedla k názoru, že stávající řešení není vhodné, ale je třeba přijmout jiný koncept, například aplikovat na dobré mravy neplatnost relativní, která by nedostatky mohla vyřešit. V tomto směru nepřináší ani přílišné zlepšení navrhovaný nový občanský zákoník, byť je z něj patrná snaha o zlepšení stávajícího stavu a objevuje se v něm časové omezení pro dovolání se absolutní neplatnosti, byť dle mého soudu v příliš dlouhých lhůtách, které právní jistoty příliš neposilují.

S ohledem na následky, které rozpor s dobrými mravy působí, je nezbytné zacházet s dobrými mravy jako s institutem ultima ratio a vždy pečlivě uvážit, zda je ze skutečně natolik významný rozpor s dobrými mravy, který odůvodňuje zásah do soukromoprávních vztahů, zejména s ohledem na respektování principu smluvní svobody a právní jistoty. Nelze však říci, že by jeden princip nutně vždy převyšoval jiný, ale princip dobrých mravů, smluvní svobody a právní jistoty musí být vyvažován a soudce při aplikaci dobrých mravů nemůže tyto principy opomíjet. V jistém smyslu lze pak tyto principy chápat jako vzájemné korektivy druhého principu, neboť dobré mravy nesmí příliš oslabovat právní jistoty a princip smluvní svobody, na druhou stranu však ani nemůže být odpírána žádoucí ochrana z titulu dobrých mravů s poukazem na právní jistotu či smluvní svobodu. Proto je žádoucí jejich vyvažování, byť zřejmě klade značné nároky na soudce, řešícího daný případ, ale i na patřičné odůvodnění případného rozporu s dobrými mravy.

V rámci nastíněné vybrané problematiky jsem se snažil upozornit na určitý možný pohled na dobré mravy, postup při posuzování případného rozporu určitých situací kriteriem dobrých mravů, byť s vědomím, že nemusí jít o pohled jediný správný a s konstatováním, že s ohledem na omezený rozsah této práce nebylo možné veškerou problematiku zcela probrat do hloubky. Lze shrnout, že, tu více či méně úspěšně, se soudy s kriteriem dobrých mravů „vypořádávají.“ Za zásadní pak při aplikaci dobrých mravů považuji pečlivé uvážení všech okolností, neboť při zkoumání rozporu s dobrými mravy se nemůžeme omezit pouze na izolované ustanovení smlouvy, ale je třeba nahlížet na celý komplex závazkového vztahu, včetně jeho kontraktační fáze,²²² neboť i tyto okolnosti mohou založit rozpor s dobrými mravy v kontextu s určitým ustanovením smlouvy, nebo naopak mohou tento rozpor vyloučit. I proto se nelze spokojit s odůvodněním spočívajícím v pouhém konstatování rozporu s dobrými mravy, ale je nutné pečlivě vyložit, v čem je tento rozpor spatřován.

Přestože s aplikací dobrých mravů a jejich stávající úpravou jsou spojena určitá negativa, případně i určité těžkosti, nelze se dle mého názoru bez institutu dobrých mravů obejít, neboť jsou jistým promítnutím ekvity a umožňují i pružně reagovat na

²²² rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3/06 ze dne 6. 11. 2007

nové případy, jež se mohou objevovat a na něž by zákonodárce nestihl reagovat včas přijetím nové právní normy, a umožňují i jakési upozadění těch ustanovení právního řádu, jež by v konkrétním případě mohla znamenat křivdu. Dobré mravy jsou tedy významným a nezbytným korektivem soukromého práva s cílem promítnout ekvitu do právních vztahů, avšak vyžadujícím uvážlivost, a dovolím si říci, i moudrost při jejich aplikaci, s ohledem na jiné právní principy a na následky, které jsou s rozporem s dobrými mravy spojeny.

Seznam použité literatury a pramenů

1. Eliáš, K., Zuklínová, M. Principy a východiska nového kodexu soukromého práva, 1. vyd., Praha, Linde, 2001
2. Hurdík, J. Zásady soukromého práva, 1. vyd. Brno, Masarykova univerzita, 1998
3. Knappová, M., Švestka J, Dvořák J.a kol. Občanské právo hmotné 1, 4. vyd., Praha, ASPI, 2005
4. Pelikánová, I. Obchodní právo I. díl, Praha: ASPI, 2005
5. Rubeš, P. Dobré mravy v rukou soudců, Pocta Martě Knappové k 80. narozeninám, Praha, ASPI, 2005
6. Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, 2.vyd.,Praha, C.H.Beck, 2004
7. Štenglová I., Plíva S., Tomsa M. a kol. Obchodní zákoník, 12. vyd., Praha: C.H.Beck, 2009
8. Švestka J., Jehlička, O, Škárová M., Spáčil J. a kol. Občanský zákoník. Komentář, 10. vyd., Praha, C.H.Beck, 2006
9. Bělohávek A. Neplatnost právního úkonu při porušení dobrých mravů, Právní rádce, 2006, č. 1
10. Čech, P. K přiměřenosti smluvní pokuty, Právní rádce, 2008, č. 5
11. Flassik, I. Ad aktuálné otázky koncepcie absolutnej neplatnosti právnych úkonov podle § 39 OZ, Bulletin slovenské advokacie, 2009, č. 1-2
12. Fojtík, L. Nejvyšší soud k otázce přípustnosti řetězení plateb [online], cit. 2010-02-16 <http://www.elaw.cz/cs/judikatura/31-vnitrostatni-/150-nejvyi-soud-k-otazce-pipustnosti-etzeni-plateb.html>
13. Grus, Z. Dobré mravy ve světle publikované literatury, Právní rozhledy, 2004, č. 3
14. Hanuš, L. Je námitka promlčení způsobilá založit výkon práva v rozporu s dobrými mravy?, Právní rozhledy, 2003, č. 3
15. Hanuš, L. Ještě jednou k rozsahu způsobilosti námitky promlčení založit výkon práva v rozporu s dobrými mravy, Právní rozhledy, 2006, č. 8
16. Havel, B. Dobré mravy a poctivý obchodní styk, Právník, 2000, č. 1

17. Havel, B. K aplikovatelnosti dobrých mravů v obchodním styku, *Obchodní právo*, 2001, č. 2
18. Hein, O. Dobré mravy, *Právní rádce*, 2004, č. 12
19. Jančo, M., Aktuálne otázky koncepcie absolutnem neplatnosti právnych úkonov podia § 39 Občianskeho zákonníka, *Bulletin slovenskej advokacie 1.časť*, 2008, č. 10
20. Jančo, M., Aktuálne otázky koncepcie absolutnem neplatnosti právnych úkonov podia § 39 Občianskeho zákonníka, *Bulletin slovenskej advokacie 2.časť*, 2008, č. 11
21. Kindl, J. Nejvyšší soud o dobrých mravech a zákazu řetězení plateb [online], cit. 2010-02-16, dostupné na <http://jinepravo.blogspot.com/2009/01/nejvy-soud-o-dobr-ch-mravech-zkazu-etzen.html>
22. Nezdařil, A. Námitka promlčení v rozporu s dobrými mravy?, *Právní rádce*, 2008, č. 3
23. Pecina, T., diskuse k článku: Kindl, J. Nejvyšší soud o dobrých mravech a zákazu řetězení plateb [online], cit. 2010-02-16, dostupné na <http://jinepravo.blogspot.com/2009/01/nejvy-soud-o-dobr-ch-mravech-zkazu-etzen.html>
24. Protivinský, M., Louda, T. Dobré mravy a právní úkony, *Bulletin advokacie*, 2009, č. 5
25. Pulkrábek, Z. K výkladu ustanovení § 3 odst. 1 občanského zákoníku, *Právní rozhledy*, 2000, č. 11
26. Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a se zákonným zákazem, *Právní rozhledy*, 2000, č. 6
27. Salač, J. Smluvní svoboda nebo smluvní spravedlnost, *Právní rozhledy*, 1998, č. 1
28. Spáčil, J., Dobré mravy v českém občanském zákoníku a v judikatuře, *Právní rozhledy*, 2004, č. 18
29. Spáčil, J., Nejvyšší soud České republiky: Vymezení pojmu „dobré mravy“, *Právní rozhledy*, 2003, č. 6
30. Valko, E., Ikrényi, I. Vzťah premlčania a ochrany dobrých mravov, *Bulletin advokacie*, 2006, č. 1

31. Vrcha, P. Prodej (kuchyňského nádobí) na objednávku, aneb smluvní pokuta versus (nejen) dobré mravy), Bulletin advokacie, 1999, č. 6-7
32. důvodová zpráva k zákonu č. 509/1991 [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, cit.2010-02-16, dostupné na http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0685_08.htm
33. důvodová zpráva k obchodnímu zákoníku [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, cit. 2010-02-16, dostupné na http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0684_19.htm
34. důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku [online]. Ministerstvo spravedlnosti ČR, Praha, cit. 2010-02-16, dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova_zprava_OZ_LRV_090430_final.pdf
35. ústavní zákon č. 1/1993, Ústava ČR
36. ústavní zákon č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod
37. vládní návrh občanského zákoníku [online]. Ministerstvo spravedlnosti ČR, Praha, cit. 2010-02-16, dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_LRV_090430_final_s%20obsahem.pdf
38. zákon 513/1991 Sb., obchodní zákoník
39. zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

40. rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 12 Co740/95 ze dne 1. února 1996
41. rozhodnutí Krajského soudu Brno sp. zn. 16 Co 98/96 ze dne 9. září 1997
42. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. RV I 1827/26 ze dne 10. února 1927
43. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. III. Odon 20/96 ze dne 30. července 1997
44. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 3 Cdon 41/96 ze dne 21. října 1998
45. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 1880/99 ze dne 9. června 2000
46. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 33 Odo 204/2001 ze dne 9. srpna 2001
47. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 2895/99 ze dne 29. března 2001
48. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 33 Odo 96/2001 ze dne 30. dubna 2002
49. rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1839/2000 ze dne 22. srpna 2002
50. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1993/2001 ze dne 8. dubna 2003
51. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 2568/2000 ze dne 24. září 2003

52. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Odo 417/2003 ze dne 26. listopadu 2003
53. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Odo 468/2003 ze dne 27. listopadu 2003
54. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Odo 45/2004 ze dne 12. října 2004
55. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 1484/2004 ze dne 15. prosince 2004
56. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Odo 400/2004 ze dne 18. ledna 2005
57. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 33 Odo 875/2005 ze dne 11. srpna 2005
58. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 33 Odo 438/2005 ze dne 30. května 2007
59. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Odo 202/2006 ze dne 28. května 2007
60. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Odo 756/2005 ze dne 27. června 2007
61. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 26 Odo 371/2006 ze dne 25. října 2007
62. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 5040/2007 ze dne 11. února 2008
63. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Cdo 2999/2008 ze dne 9. října 2008
64. rozhodnutí Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 229/95, ze dne 15. ledna 1997
65. rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. II.ÚS 309/95 ze dne 15. ledna 1997
66. rozhodnutí Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 249/97, ze dne 26. února 1998
67. rozhodnutí Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 643/04 ze dne 6. září 2005
68. rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3/06 ze dne 6. listopadu 2007
69. rozhodnutí Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 523/07 ze dne 7. května 2009
70. rozhodnutí Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 49/08 ze dne 22. září 2009
71. rozhodnutí Vrchního soudu Olomouc sp. zn. 3 Cmo 60/96 ze dne 30. května 1996
72. rozhodnutí Vrchního soudu Praha sp. zn. 7 Cmo 253/98 ze dne 9. prosince 1998

Good manners

In my thesis I analyze questions of good manners, which are one of the basic the principles of private law and which can simultaneously constitute a significant intervention in the legal relations. The aim of this thesis is not only an attempt to summarize the issue of good manners, but also an effort to make a view of the institute of good manners. The main reason for this thesis was the fact that I met with some concern in practice about, how to apply the institute for its uncertainty, and also the lower incidence of this theme in literature.

My thesis is composed of six main chapters each of them is dealing with different aspects of good manners. The first chapter has been subdivided into three parts, in which I deal with legal regulations of good manners at first, then with a concept of good manners and at last with a relationship of good manners and morals. The second chapter is about good manners in relation to business law. This chapter consists of two parts. The first part focuses on principles of a fair trade and their relationship to good manners. In the second part I attend to an issue of applying good manners in business law. The third chapter deals with consequences of conflict with good manners, in the first part concretely with a current legislation including the description of its drawbacks, in the second part with *de lege ferenda* considerations, where I try to find a solution to drawbacks mentioned in the first part of this chapter. The fourth chapter addresses the question, whether the application of good manners is somehow limited or whether the good manners limit other principles. This chapter consists of two parts. The first part investigates a relation of good manners and a freedom of contract principle, the second part analyses a relation of good manners and a legal certainty principle. The fifth chapter is focused on defining the importance of good manners in the current law. The sixth chapter describes selected questions of possible conflicts with good manners, judicial decision on this question and in this chapter I also assess these questions. The sixth chapter is subdivided into five parts, which stepwise deal with long-term contracts, usury, usury contract and *laesio enormis*, stipulated damages, *exceptio temporis* and at last with so-called chaining of payments – all these in term of good manners.

In the scope of the matter at hand I reached several main views. At first it isn't advisable to define good manners in general, but it is advisable to explain what the conflict with good manners consists in using individual cases. Furthermore I'm of the opinion that good manners are also applicable in business relations. I also think that regarding the consequences of the conflict with good manners a prudent application of this institute in an individual case, taking the principles of freedom of contract and legal certainty, but also particular circumstances of the case into account, is necessary. I illustrate this in chapter six, where I describe the selected questions of possible conflicts with good manners including the judicial decision.

Keywords:

dobré mravy

good manners